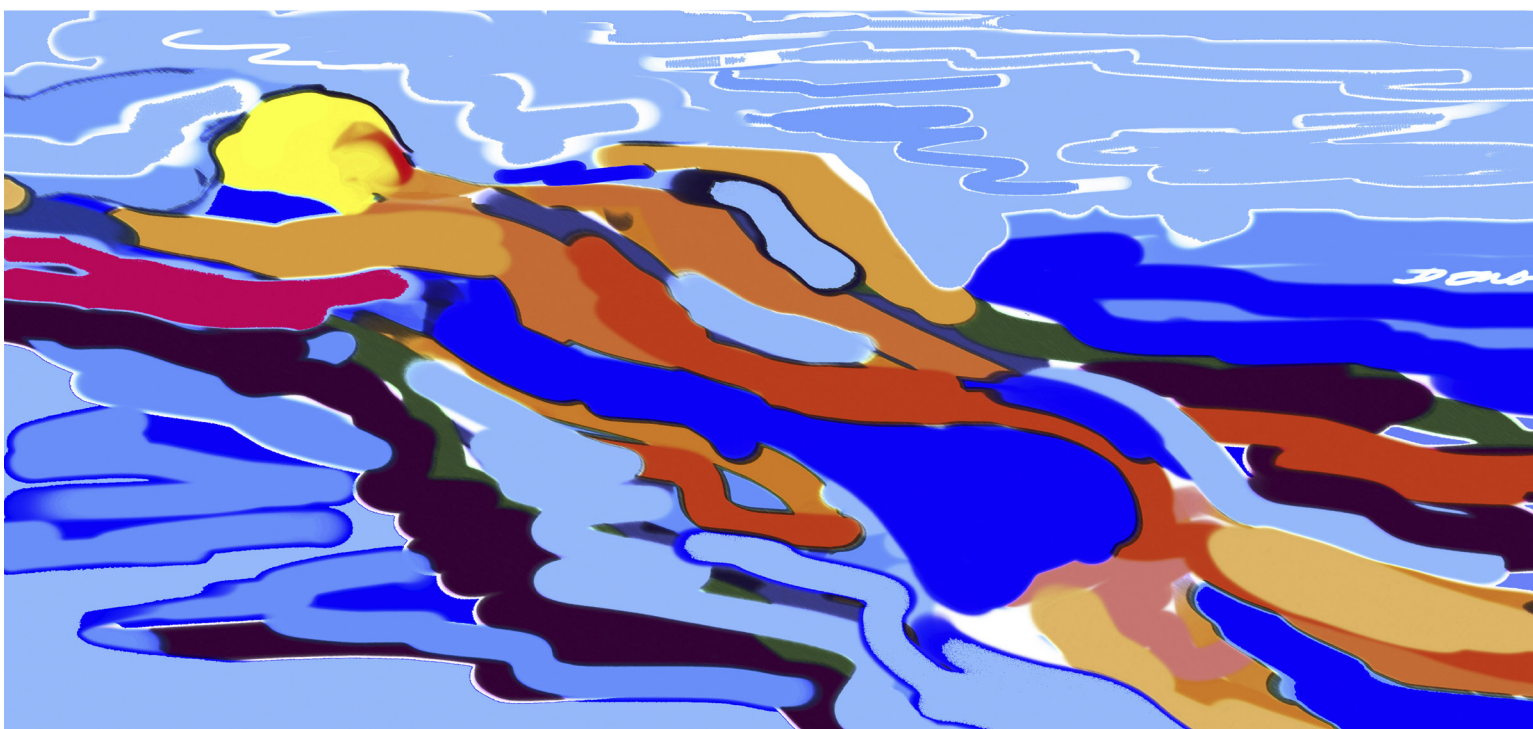

GREJBANKER I DANMARK

Søren Andkjær og Vagn Adler Sørensen

2017:6

MOVEMENTS

Grejbanker i Danmark

– betydning for friluftsliv, udvikling og fremtidsperspektiver

Søren Andkjær

Vagn Adler Sørensen

Grejbanker i Danmark – betydning for friluftsliv, udvikling og fremtidsperspektiver

Søren Andkjær og Vagn Adler Sørensen

Søren Andkjær
Forskningsenheden Active Living,
Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet

Vagn Adler Sørensen
UngOdense, Odense Kommune

Udgivet 2017
ISBN 978-87-93496-82-8 (trykt version)
ISBN 978-87-93496-83-5 (pdf)

Serie: Movements, 2017:6
Serieudgiver: Institut for Idræt og Biomekanik

Forsidefoto: Getty Images

Tryk: Print & Sign, Odense

Støttet af Friluftsrådet

Forord

Denne rapport omhandler det danske koncept med grejbanker, som udlåner grej til friluftsliv til bl.a. skoler, institutioner og foreninger. Grejbankerne har eksisteret i ca. 25 år i Danmark, og mange kender til og bruger grejbankerne i arbejdet med friluftsliv. Der er imidlertid ikke foretaget nogen egentlig vurdering, evaluering endsige analyse af konceptet.

Målet med projektet er derfor at undersøge og belyse grejbankernes betydning for friluftsliv i Danmark, set i et aktuelt og fremtidsrettet udviklingsperspektiv. For at analysere og vurdere betydningen af grejbankerne og for at lave en kvalificeret vurdering af mulige strategier for fremtidig udvikling er det relevant først at undersøge historien og udviklingen.

Tak til de nøglepersoner, grejbankbestyrere og brugere af grejbankerne, som vi har fået lov til at interviewe samt de brugere, der har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen. Tak til Claus Bjerregaard Clemmensen, studerende på Idræt og Sundhed, SDU, for medvirken ved spørgeskemaundersøgelsen af brugere af grejbanker. Tak også til Lars Borch, naturvejleder Ungdomsringen, og Jakob Simonsen, afdelingsleder Friluftsrådet, for kritisk gennemlæsning af manus og til Lone Bolwig (SDU) for opsætning og færdigbehandling af rapporten.

Projektet er blevet til i et frugtbart samarbejde mellem Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet og UngOdense, Odense Kommune og er støttet af Friluftsrådet.

Indhold

1. Introduktion	7
1.1. Baggrund.....	7
1.2. Mål og antagelser/ambitioner.....	7
1.3. Læsevejledning	8
2. Design, metoder og teori	10
2.1. Overordnet design og anvendte metoder	10
2.2. Teoretisk baggrund og ramme.....	15
3. Et historisk perspektiv på grejbanker i Danmark.....	18
Introduktion	18
3.1. Udviklingen af grejbankerne frem til i dag	18
3.2. Statistik for udlån fra grejbankerne i perioden 1999 - 2016.....	21
3.3. Opsummering	28
4. Et brugerperspektiv på grejbankerne i Danmark.....	32
Introduktion	32
4.1. Hvem bruger grejbankerne?.....	32
4.2. Hvordan bruges grejbankerne?.....	35
4.3. Vurdering af grejbankerne.....	39
4.4. Ønsker og idéer til grejbankerne	44
4.5. Opsummering og diskussion	48
5. Fremtidsperspektiver og visioner for fremtidig udvikling hos grejbankerne.....	50
Introduktion.....	50
5.1. Organisering og styring	50
5.2. Service	54
5.3. Kommunikation og markedsføring.....	55
5.4. Målgrupper	56
5.5. Sikkerhed og ansvar.....	59
5.6. Funktioner og nye koncepter	60
5.7. Opsummering og diskussion	62
6. Internationalt perspektiv på grejbanker	65
7. Afsluttende diskussion med opsummering og anbefalinger	69
Introduktion.....	69
7.1. Grejbankernes historiske udvikling og betydning.....	69
7.2. Forslag og anbefalinger til fremtidig udvikling af grejbankerne i Danmark	71
Afrunding	82
Referencer	84

1. Introduktion

1.1. Baggrund

De første grejbanker blev oprettet i 1995 - i første omgang som et forsøg på få udvalgte steder¹, senere som et mere fast koncept. I 2016 er der 29 grejbanker, og der er planer om flere². Det betyder at grejbankerne i dag er et relativt fast koncept, som har udviklet sig gennem de sidste 22 år og der er planer om en videre udvikling. I friluftskredse – specielt indenfor den pædagogiske verden – er grejbanker et velkendt koncept. Men for mange andre ikke specielt friluftsjinteresserede er grejbanker sikkert relativt ukendt.

Konceptet er relativt enkelt. En grejbank er en ”udstyrsbank”, hvor man billigt kan låne udstyr til forskellige former for friluftsliv. Grejbankerne er placeret rundt omkring i landet og administreres lokalt af fx en efterskole eller ungdomsskole. Grejbankerne henvender sig primært til skoler og institutioner, og kan ses som en del af udviklingen af friluftslivet i Danmark med en øget institutionalisering i den tredje grønne bølge fra o. 1980 og frem. Friluftsrådet står for den overordnede styring og udvikling af konceptet og støtter grejbankerne via Udlokningsmidler til friluftsliv.³

Konceptet med grejbanker kan ses som en form for strukturelt tiltag som kan støtte, facilitere og måske endda *nudge*, til at flere bliver præsenteret for og deltager i friluftsliv (Thaler & Sunstein, 2008). En af tankerne er endvidere, at grejbankerne skal give mulighed for at prøve nyt grej for at vurdere, om man selv skal anskaffe det. Dette kan videre give anledning til at man får oplevelser med naturen, er aktiv i naturen og det kan dermed også have betydning i et sundhedsmæssigt perspektiv.

Grejbankerne fremstår som en integreret del af friluftslivet i Danmark, og spejler på flere måder udviklingen i friluftsliv. Der er imidlertid ikke lavet nogen særlige undersøgelser af grejbankernes udvikling eller deres betydning for danskernes mulighed for at komme ud og få naturoplevelser og dermed for friluftslivet i Danmark. I forbindelse med en udvidelse af antallet af grejbanker er det relevant at undersøge konceptet nærmere og diskutere mulige strategier og tiltag.

1.2. Mål og antagelser/ambitioner

Det overordnede formål er at præsentere og diskutere konkrete anbefalinger til grejbankernes fremtidige organisering og arbejde. Dette gøres gennem analyse dels af grejbankernes betydning for udviklingen og arbejdet med friluftsliv i en pædagogisk kontekst i Danmark fra grejbankernes start i 1995 og frem til i dag, og dels af brugergrupper og administratorers behov, ønsker og ideer til grejbankernes fremtidige virke.

Grundantagelsen er, at grejbankerne har haft betydning for udviklingen af friluftsliv i

1 I 1995 oprettede man 4 grejbanker, 2 i Jylland en på Fyn og en på Sjælland.

2 Flere nye potentielle grejbanker har vist interesse for at blive godkendt som grejbank.

3 Udlokningsmidler til friluftsliv hed tidligere Tips- og Lottomidlerne.

Danmark i perioden. Denne grundantagelse vil blive undersøgt i en diskussion af den indsamlede empiri bestående af kvantitative data suppleret af kvalitative interviews. I diskussionen rettes der fokus på den generelle udvikling af friluftsliv i Danmark med inddragelse af andre kilder og studier.

Det antages, at grejbankerne fortsat kan spille en væsentlig rolle, men at det er relevant kritisk at undersøge og diskutere praksis i og organisation af grejbankerne bl.a. i forhold til friluftslivets udvikling og samfundets udvikling generelt (fx den nye skolereform).

Succeskriterierne for grejbankernes fremtidige udvikling vil blive kvalificeret gennem studiet men er i udgangspunktet:

- At grejbankerne fortsat skal spille en væsentlig rolle ved at facilitere og gøre friluftsliv i Danmark tilgængeligt for en bred brugergruppe.
- At grejbankernes praksis og organisation er udviklet under hensyntagen til friluftslivets udvikling i Danmark med særligt fokus på særlige/nye aktiviteter og brugergrupper.

Forskningsspørgsmålene for undersøgelsen er derfor følgende:

- Hvordan har grejbankerne i Danmark udviklet sig i perioden fra 1990'erne og frem til i dag, og hvilken betydning har grejbankerne haft for friluftsliv i Danmark i en pædagogisk kontekst?
- Hvordan kan grejbankerne udvikles så de tilgodeser forskellige brugergruppers behov og ønsker, samt udviklingen af friluftsliv i Danmark?

1.3. Læsevejledning

Undersøgelsen er ganske omfattende, og der inddrages flere forskellige metoder (jf. afsnit 2). Dette har resulteret i en ganske omfattende rapport, hvor vi har valgt at præsentere de enkelte delundersøgelser relativt grundigt.

Indholdsfortegnelsen er relativt detaljeret og omfattende, hvilket giver mulighed for, at man kan gå direkte til de udvalgte og relevante afsnit, som har interesse.

Rapporten indledes i afsnit 2 med præsentation af design, metoder og teori, hvorved læseren får mulighed for at følge den analytiske vej frem mod resultater og konklusioner. Herefter følger de enkelte delundersøgelser. Her findes en præsentation og diskussion af design og anvendte metoder samt den teoretiske ramme og de centrale begreber, som er anvendt i undersøgelsen. Denne del har til formål at give videnskabelig baggrund for at forstå vejen frem til resultaterne.

I afsnit 3 præsenteres den historiske del af undersøgelsen, hvor grundlaget dels er kvalitative interviews med nøglepersoner fra udviklingen af grejbankerne og dels en analyse af udlånsstatistik fra grejbankerne i perioden 1999-2016. Intentionen er her, at undersøge hvordan grejbankerne har udviklet sig i perioden og analysere betydningen af samme. Det er dermed første forskningsspørgsmål som er i fokus.

I afsnit 4 præsenteres en brugerundersøgelse blandt brugere af grejbankerne i form af en spørgeskemaundersøgelse samt mailinterviews til udvalgt brugergrupper. Målet er her dels at få yderligere viden om og kvalificere analysen af betydningen af grejbankerne. Derudover er det intentionen at få et brugerbaseret perspektiv på den fremtidige udvikling i kraft af brugernes brugsmønstre samt ønsker og behov i forhold til fremtidig udvikling.

I afsnit 5 er der fokus på den fremtidige udvikling af grejbankerne og dermed det andet forskningsspørgsmål. Der er tale om et perspektiv internt fra grejbankerne og Friluftsrådet i forhold til spørgsmålet og materialet, og metoderne er interview med grejbankværter og nøglepersoner.

I afsnit 6 præsenteres en mindre undersøgelse af grejbankerne i et internationalt perspektiv. Intentionen er at undersøge internationale erfaringer med koncepter som ligner grejbankerne. Af hensyn til læsbarheden er der for hver delundersøgelse lavet en opsummering.

I det afsluttende afsnit 7 diskuteres, opsummeres og perspektiveres de centrale resultater. De centrale anbefalinger på baggrund af undersøgelsens resultater er fremhævet i særlige tekstbokse. Ønsker man den hurtige vej til resultaterne, kan man nøjes med at læse dette afsnit. Det skal dog understreges, at denne læsning nødvendigvis vil resultere i en kraftig forenkling, hvor baggrund og argumenter såvel som detaljer og nuancer forsvinder.

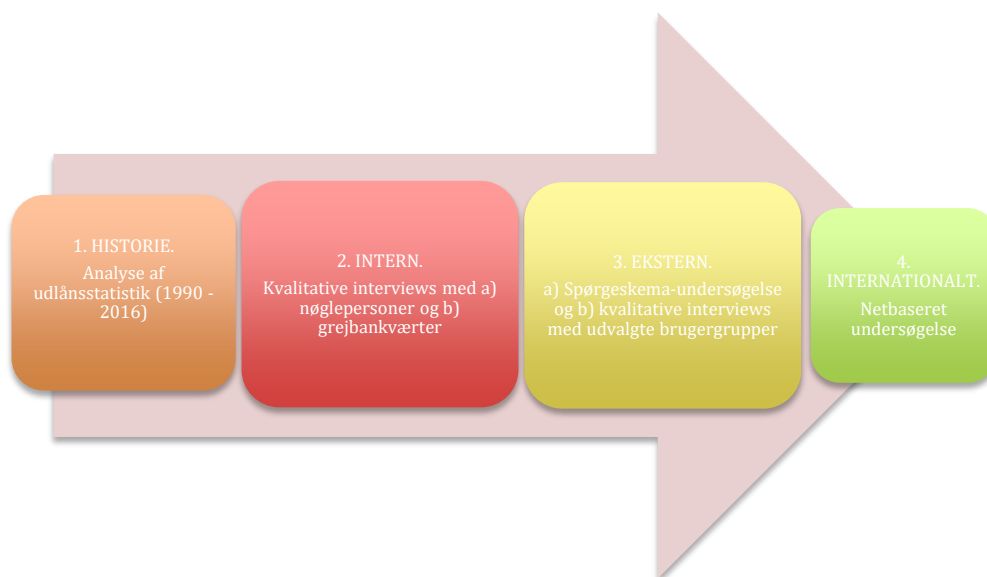
2. Design, metoder og teori

I dette afsnit præsenteres design, anvendte metoder og teoretisk ramme for undersøgelsen.

2.1. Overordnet design og anvendte metoder

Udviklingen og driften såvel som brugen af grejbanker berører og involverer mange forskellige grupper. Det har derfor i undersøgelsen været intentionen at få et så bredt empirisk datagrundlag som muligt og få perspektiver og holdninger fra både nøglepersoner, grejbankværter, brugere og beslutningstagere.

I det overordnede design indgår 4 delstudier med anvendelse af forskellige metoder til indsamling og analyse af empiri. Forsker teamet har bestået af 3 personer⁴, og der er således arbejdet med triangulering af metoder såvel som forskere (Launsøe & Rieber 2011; Vallgård & Koch 2013). Det overordnede design bestående af 4 sammenhængende delstudier fremgår af nedenstående figur:

De enkelte delstudier retter sig på forskellig vis mod de overordnede forskningsspørgsmål, og de er vægtet forskelligt i forskningsprocessen⁵. Der er tale om en proces, hvor de enkelte delstudier har kvalificeret hinanden i et frugtbart samspil.⁶ De enkelte delstudier er blevet gennemført enkeltvist og bl.a. med fokus på det interne og det eksterne perspektiv (dvs. grejbankperspektiv og brugerperspektiv).

Nedenstående figur viser hvordan de enkelte delstudier i undersøgelsen tjener til at informere og levere data til forskningsspørgsmålene.

4 Studerende på idræt og sundhed, SDU, Claus Bjerregaard Clemmensen har med sit bachelorprojekt deltaget i spørgeskemaundersøgelse med udvalgte brugergrupper (afsnit 3.a)

5 Betydningen og ressourceforbruget i de enkelte delstudier er forsøgt illustreret i figuren

6 Dog ikke så lineært som figuren viser.

Forskningsspørgsmål	Metode og empiri
Hvordan har grejbankerne i Danmark udviklet sig i perioden fra 1990'erne og frem til i dag, og hvilken betydning har grejbankerne haft for friluftsliv i Danmark i en pædagogisk kontekst?	1. Analyse af udlånsstatistik (1990 - 2016). 2a. Kvalitative interviews med nøglepersoner (3a. Spørgeskemaundersøgelse af udvalgte brugergrupper)
Hvordan kan grejbankerne udvikles så de tilgodeser forskellige brugergruppers behov og ønsker, samt udviklingen af friluftsliv i Danmark?	2a. og 2b. Kvalitative interviews med nøglepersoner og grejbankværter 3a. Spørgeskemaundersøgelse med udvalgte brugergrupper 3b. Kvalitative interviews med udvalgte brugere 4. Netbaseret undersøgelse af internationale erfaringer

Her følger en uddybende redegørelse for og diskussion af metodikken i de enkelte delstudier.

2.1.1. Udlånsstatistik for grejbankerne

De eksisterende data for udlånsstatistik analyseres med henblik på at undersøge:

1) udvikling i antal af grejbanker; 2) udviklingen i generel brug af grejbankerne; 3) udviklingen af brugergrupper over tid; 4) udviklingen i udlån af typer af grej; 5) andre interessante tendenser?

Der er i hele perioden fra starten af grejbankerne frem til i dag været ført en form for registrering og statistik for udlån og brug af grejbankerne. Udlån er registreret hos grejbankerne decentralt og samlet hos Friluftsrådet. Kvaliteten og dermed pålideligheden og validiteten af registreringerne er svingende, og først fra 1999 er der tale om en brugbar registrering og dermed et anvendeligt statistisk materiale

Det statistiske materiale for perioden 1999-2005 adskiller sig fra de seneste 11 år ved, at der ikke er en stringent sammenlignelig struktur for udstyrs- og lånerkategorier. I 2006, hvor koordineringen af grejbankerne overgik som en sekretariatsfunktion i Friluftsrådet, indførte man en struktur som er blevet fulgt siden. Det betyder at validiteten af materialet fra perioden 1999-2005 er begrænset.

Friluftsrådets indsamling af statistisk materiale består i at den enkelte grejbank hvert år får tilsendt et skema (regneark), som udfyldes og returneres til Friluftsrådet. Herefter sammenlægges data fra de enkelte grejbanker, og dette danner grundlag for en samlet statistik, hvor udviklingen fra år til år kan følges mht. udstyrs- og lånerkategorier. I den samlede statistik er det dog ikke alle detaljer der kan aflæses, bl.a. ikke underkategorier af lånere, dvs. fx hvilken type skole.

Tallene for udstyr i statistikken er registreret således, at et styk udstyr udlånt en dag tæller som et udlån. Det betyder, at en kajak udlånt en dag tæller lige så meget som en lavvu (telt, typisk med plads til 10-12 personer) udlånt en dag. Det kan dermed ikke direkte aflæses, hvor mange deltagere der har haft glæde af udstyret, men kun hvor meget udstyr der har været udlånt. I forhold til brugerne siger de tilgængelige data heller ikke noget om det omfang grejjet har været i brug, og der registreres i samlet udlån pr bruger, fx 8 kanoer i 2 dage udlånt til en

skole tæller som en brugers lån.

Det er de enkelte grejbankværter der udfylder og indsender statistiskemaet til Friluftsrådet, og kvaliteten kan være svingende, bl.a. fordi der ikke foreligger en grundig instruktion eller manual for registrering. Samlet set indeholder det statistiske datamateriale en del usikkerheder, blandt andet i kraft af måden at optælle på, kvaliteten af indberetningen og detaljeringsgraden. Overordnet set antager vi dog at statistikken giver et rimeligt retvisende billede af tendenserne i udviklingen set over hele perioden. Dette vurderes dels på baggrund af volumen af det statistiske materiale, og dels fordi statistikken overordnet set viser en plausibel udvikling uden markante udsving fra år til år.

2.1.2. Kvalitative interviews med udvalgte nøglepersoner og grejbankværter i grejbankerne

For at afdække tankerne bag grejbank konceptet og udviklingen i grejbankerne, samt give interne (Friluftsrådets og grejbankernes) perspektiver på grejbankernes udfordringer og muligheder i fremtiden er der gennemført

- To gruppeinterviews med udvalgte nøglepersoner som har været med til at udvikle og administrere grejbankerne gennem en længere årrække.
- To kvalitative fokusgruppeinterviews med grejbankværter.

Gruppeinterview med nøglepersoner

I forhold til de to kvalitative gruppeinterviews (Kvale og Brinkmann 2009) med udvalgte nøglepersoner har der været tale om informationsorienteret og netværksbaseret udvælgelse (Kvale, 1999). Til interviewene er der udvalgt 2 x 3 personer, som alle har indvilliget i at deltage i undersøgelsen. Kriterierne for udvælgelse har været at personerne:

1) har været med til at starte grejbankerne, eller 2) har været en central del af udviklingen af grejbankerne, eller 3) har administreret bankerne igennem en længere årrække, eller 4) har været en del af styregruppen for grejbankerne igennem en længere årrække.

Der har været anvendt semistruktureret interviewguide med fokus på:

1) ideen til og starten med grejbanker; 2) udviklingen frem til i dag; 3) vurdering af betydning; 4) holdninger til grejbankerne i dag; 5) ideer til udvikling; 6) andet

De to interviews har været gennemført på henholdsvis Fyn (Odense) og Sjælland (Kbh.). Det er vurderingen at formen med gruppeinterviews har været frugtbar, idet de 2*3 respondenter har suppleret hinanden, og er indgået i en konstruktiv dialog. Interviewene er blevet delvist transskriberet og efterfølgende analyseret tematisk (jf. afsnit 2.1.4.).

Fokusgruppeinterviews med grejbankværter

De to kvalitative fokusgruppeinterviews med grejbankværter foregik i forbindelse med et årligt seminar for grejbankværter afholdt af Friluftsrådet. Alle grejbankværter var inviteret til mødet som foregik på Vigelsø i Odense Fjord 11/11 2016. I alt 20 grejbankværter deltog i seminaret, hvor temaet var koordinering og udvikling af grejbankerne.

Der blev på seminaret gennemført to fokusgruppeinterviews (Halkier, 2002; Kvale og Brinkmann, 2009) med hver 10 grejbankværter som deltagere. Interviewene blev gennem-

ført i workshop-form, hvor forskeren havde rollen som moderator, og grejbankværterne som aktive deltagere. Målet var at få grejbankværterne til at interagere og diskutere omkring temaet udvikling af grejbankerne i Danmark samt visioner for grejbanker år 2025. Første del af interviewet handlede om hvilke udfordringer grejbankværterne oplever i dag, hvor anden del havde fokus på ideer til udvikling af grejbankerne i fremtiden. I anden del af interviewet anvendtes temakort, som blev spillet ud af moderator, og som præsenterede en tematisk baseret problematik i forhold til udvikling af grejbankerne.

2.1.3. Spørgeskemaundersøgelse og kvalitative mailinterviews blandt brugere af udvalgte grejbanker

Med det formål at få et eksternt perspektiv på grejbankerne er der foretaget dels en spørgeskemaundersøgelse og dels en række mailinterviews med forskellige brugergrupper.

Spørgeskemaundersøgelsen

En spørgeskemaundersøgelse med et udvalg af brugere af grejbanker i Danmark er gennemført. Spørgeskemaundersøgelsen er rettet mod brugere på forskellige udvalgte grejbanker (fx i forhold til størrelse og organiseringsform).

I spørgeskemaet indgår en række faktuelle spørgsmål, der bruges til at beskrive bl.a. brugernes institutionelle tilhørsforhold såvel som deres aktiviteter, målgrupperne, samt omfanget af brug af grejbanker. Der er endvidere holdningsspørgsmål som tjener til at afdække brugernes syn på grejbankerne og deres ønsker til fremtidig udvikling. Der er i en række spørgsmål anvendt en 5-trins Likert skala (Hansen & Andersen, 2000), og der er mere åbne spørgsmål, hvor det er muligt at uddybe holdninger og ideer.

Undersøgelsen har til hensigt at tilvejebringe viden om brugernes erfaring med og syn på følgende tematikker: 1) brug af grejbanken; 2) tilfredshed med grejbankens udstyr, organisation og service; 3) ønsker og ideer til fremtidig udvikling af grejbankerne.

Spørgeskemaundersøgelsen er foretaget blandt brugere, der har benyttet sig af grejbankerne inden for de seneste 2 år. Populationen er strategisk udvalgt ud fra kriterierne om, at grejbankerne skulle have et højt antal udlån samt have forskellige geografiske placeringer. Spørgeskemaundersøgelsen er foretaget over 2 runder med varighed af 2 uger.

Første indsamling - oktober 2016	Anden indsamling - februar 2017
- Grejbank Fyn	- Grejbank Grenå
- Natur- og Friluftscenter Pibergaarden	- Gribskov Grejbank
- Grejbank Skanderborg	

I alt har 338 grejbanklånere modtaget spørgeskemaet. Ud af disse har 141 lånere gennemført spørgeskemaet, hvilket giver en svarprocent på lige under 42%.

Undersøgelsen er gennemført og analyseret med anvendelse af SurveyExact. Svarprocenten vurderes som tilfredsstillende. Et problem i undersøgelsen er imidlertid, at der i en række spørgsmål er spurgt ind til brugernes primære aktivitet. Det betyder at en del information kan være gemt i form af brugernes andre (sekundære) aktiviteter i forbindelse med grejbanker.

De kvalitative mailinterviews

For at afdække holdninger til grejbankernes virke samt generere ideer til udvikling af grejbanker er der gennemført en række kvalitative mailbaserede interviews med udvalgte brugere af grejbankerne og beslutningstagere indenfor skoleverdenen. Denne mindre undersøgelse tjener primært til at kvalificere spørgeskemaundersøgelsen.

Der er i alt gennemført 5 interviews, og personerne er udvalgt strategisk og netværksbaseret for at skabe en vis bredde i forhold til bl.a. skoleform og position:

Respondent	Stilling og position
MI1	Folkeskolelærer byskole, Fyn
MI2	Højskolelærer, Fyn
MI3	Efterskolelærer, Fyn
MI4	Skoleleder – folkeskole i byen, Fyn
MI5	Højskolelærer og viceforstander, Jylland

I interviewene indgår spørgsmål om brug, vurdering af ordningen samt konkrete ønsker og ideer til fremtidig udvikling.

Fordelen ved anvendelse af mailinterviews er at kommunikationen kan gå hurtigt, og er minimalt forstyrrende og tidskrævende for respondenterne. Problemerne er, at man kan risikere at få korte og ufuldstændige svar, som kræver opfølgning og uddybning.

2.1.4. Analyse af de kvalitative data

I analyserne af de kvalitative data, dvs. 2a, 2b og 3b, er der arbejdet ud fra en 4-trins analysemetode som foreslået af Vallgård & Koch (2007 – s. 175-177).

Første trin handler om at skabe et helhedsindtryk af materialet, som de efterfølgende trin kan holdes op imod, og som kan give retninger til analysen. Materialet organiseres herefter i meningsbærende enheder med fokus på hvad materialet fortæller og til dels styret af fokus i interviewguide. De meningsbærende enheder tildeles et tema/kategori med brug af hverdagsprog og begreber fra interviewpersonernes egen begrebsverden.

Meningskategorierne er gennemgående struktureret ud fra 5 overordnede kategorier, som er dannet ud fra forskningsspørgsmålene og relaterer sig til teorien og til interviewguides.

I fjerde trin handler det om en operationel ordning af temaer/kategorier, hvor disse slås sammen og evt. underkategorier dannes.

Ved sidste trin - rekontekstualisering og fortolkning - handler det om at se empirien i helhed, og søge at forstå og fortolke hvordan den kan svare på problemformuleringen. De kvalitative data fra de enkelte delundersøgelser er analyseret enkeltvis og herefter diskuteret i samspil med de andre delundersøgelser.

2.1.5. Netbaseret undersøgelse af internationale erfaringer

Afslutningsvis er der gennemført en mindre netbaseret undersøgelse af hvilke erfaringer man har i andre lande med grejbanker. Der er her fokus på erfaringer i forhold til grej, aktiviteter, organisering, service, placering og formidling, sikkerhed og organisering m.m.

Undersøgelsen er foretaget ved søgning på nettet, hvor det væsentligste kriterie ved søgning har været at grejbankerne er "non-commercial", dvs. ikke-kommerciel og åben for offentligheden. Søgningen er foretaget med Google. Søgeord anvendt: "Gearbank"; "Nonprofit outdoor gear rental"; "Noncommercial outdoor gear rental"; "Nonprofit outfitter"; "Noncommercial outfitter"

Forskningsprojektet blev sommeren 2016 præsenteret på en international forskningskonference om friluftsliv.⁷ Vi efterspurgte her personer, som havde kendskab til lignende koncepter i andre lande, hvorved inspiration fra et internationalt forum af nøglepersoner er genereret gennem direkte kontakt.

Den netbaserede undersøgelse og den direkte kontakt til nøglepersoner indenfor outdoor education har imidlertid givet relativt få resultater. Dette kan enten betyde, at det danske grejbank koncept er relativt unikt i en international sammenhæng, eller det kan ses som et tegn på, at undersøgelsen af de internationale perspektiver kræver et mere dybtgående studie og inddragelse af andre og flere metoder. En mulighed er således at man kan finde grejbanker ved at søge hos parker (fx nationalparker) og i kommunale eller regionale systemer.

2.2. Teoretisk baggrund og ramme

Herunder præsenteres to teoretiske perspektiver som danner baggrund for undersøgelsen. Først introduceres den social-økologiske model som en teoretisk model, der tjener til at give forståelse for hvilke faktorer, som har betydning for adfærd, fx praktisering af friluftsliv. Grejbanker kan i denne forbindelse ses som et koncept der relaterer sig til de strukturelle rammer i form af dels det bebyggede miljø og dels organiseringen. Dernæst præsenteres et forskningsmæssigt perspektiv på friluftslivets udvikling med baggrund i historiske og kulturelle analytiske studier.

2.2.1. Betydningen af strukturelle forhold – den socialøkologiske model

Undersøgelsen af grejbankernes udvikling og betydning for friluftsliv i Danmark hænger sammen med et forskningsmæssigt fokus på betydningen af de strukturelle forhold ift forhold til vaner og adfærd. Med strukturelle forhold menes adgang og tilgængelighed fx til anlæg og faciliteter, men også mulighed for at låne nødvendigt grej og dermed tilgængelighed til grej fx organiseret og formidlet via grejbanker.

Indbydende og inspirerende anlæg til idræt eller friluftsliv kan stimulere til, at særlige grupper af mennesker vælger at være aktive. Spændende vandrestier, gode cykelruter, naturlegepladser samt shelters er gode eksempler som sandsynligvis inspirerer til og medvirker til, at mange er aktive og får oplevelser i naturen. På samme måde er tankegangen, at nem og

⁷ Cape Breton University: The 7th International Outdoor Education Research Conference (<http://www.cbu.ca/ioerc7/>)

billig adgang til nødvendigt udstyr til friluftsliv vil stimulere til aktivitet. Den nemme og billige adgang til grej vil fx kunne stimulere og dermed tilskynde lærere og andre til at arbejde med friluftsliv. Omvendt vil dårlige muligheder for og vanskelig - måske ressourcekrævende - tilgængelighed til nødvendigt grej begrænse incitamentet til at arbejde med friluftsliv.

Nyere forskningsresultater dokumenterer en nær sammenhæng mellem de fysiske rammer og befolkningens fysiske aktivitetsniveau i hverdagen (Troelsen, 2010; Schipperijn et al, 2010). Det har betydning, hvordan de fysiske rammer er udformet, hvorvidt og på hvilken måde de er tilgængelige samtidig med at æstetik, sikkerhed og placering m.m. har betydning (Troelsen, 2010; Arvidsen et al, 2012). Ændring og udvikling af det fysiske miljø virker sammen med kampagner, pædagogiske tiltag m.m. og kan inspirere og stimulere til øget aktivitet. Sandsynligvis er strukturelle ændringer i form af fysiske tiltag og organisering en effektiv måde at skabe aktivitet på og påvirke befolkningens sundhed samtidig med, at de fysiske tiltag sandsynligvis ikke kan stå alene (Marcus & Forsyth, 1999).

Den social-økologiske model præsenterer en teoretisk model, som kan give en forståelse for betydningen af de strukturelle rammer. Modellen er udviklet i forbindelse med forskning i sundhedsadfærd og beskrives som en helhedsorienteret tilgang (Sallis et al, 2006; Nielsen & Breum, 2010). Intentionen er at præsentere en nuanceret forståelse for sammenhængen og kompleksiteten i spillet mellem individets interaktion med de fysiske og sociale omgivelser, og de psykologiske processer som er involveret. Individet bliver påvirket af de forskellige elementer knyttet til det fysiske miljø, og ses som en agent, der dels bliver påvirket af de forskellige miljøer, men som også har mulighed for at have indflydelse på og påvirke de omkringliggende miljøer.

Man kan groft opdele forhold, som har betydning for menneskets aktivitetsniveau i individuelle og i miljømæssige faktorer. De individuelle er biologiske, demografiske og psykologiske egenskaber hos det enkelte individ. De miljømæssige faktorer derimod relaterer til kulturelle, politiske, sociale og fysiske forhold i det omgivende miljø (Sallis et al, 2006). Den helhedsorienterede tilgang tilbyder en forståelse, som kombinerer de individuelle og de miljømæssige faktorer (Nielsen & Breum, 2010).

2.2.2. Friluftslivets udvikling – historie og kultur

Friluftsliv har gennem historien haft skiftende betydning for danskerne. Udviklingen af friluftsliv i Danmark er overordnet blevet beskrevet som bølgebevægelser med perioder, hvor interessen for naturen er intensiveret, efterfulgt af perioder, hvor interessen for naturen er svækket. Eichberg og Jespersen karakteriserer udviklingen som en række grønne bølger, der kommer med ca. 100 års interval (Eichberg & Jespersen, 2001). Udviklingen i friluftsliv hænger sammen med den generelle samfundsmæssige udvikling og de aktuelle politiske og kunstneriske strømninger (Eichberg & Jespersen, 2001; Bentsen et al, 2009; Andkjær, 2008). Udviklingen i hver af de grønne bølger kan overordnet karakteriseres som et øget fokus på naturen med udvikling af nye aktiviteter i naturen og et nyt syn på naturen.

Fra omkring 1970 kan man i Danmark iagttage en ny interesse for naturen med nye aktiviteter og nye måder at se på naturen. Samtidigt bliver miljøet sat på den politiske dagsorden bl.a. ud fra erkendelsen af, at naturens ressourcer er begrænsede, og at det naturlige miljø er truet. I denne tredje grønne bølge introduceres således et nyt natursyn, hvor naturen er del af

et økologisk kredsløb, og hvor naturbegrebet kan opfattes kontekstafhængigt, og hvor man kan få naturoplevelser også i byen (Eichberg & Jespersen 2001; Fink, 2002; Troelsen, 2005). I perioden starter samtidigt en udvikling, hvor mange skoler og organisationer begynder at interessere sig for friluftsliv som pædagogisk felt, og der sker en stigende grad af organisering, institutionalisering, formalisering og overordnet styring af friluftslivet.

Naturen og det offentlige rum bruges i dag i stadig stigende grad til fritidsaktiviteter og motion, og naturen er i dag den mest populære arena for idrætsaktivitet blandt voksne (Pilgaard 2008, 2009; Laub 2011; Laub & Pilgaard 2012, Friluftsrådet 2013). Det er således særligt voksne, som er fysisk aktive i naturen, og undersøgelser af børn og unges brug af naturen viser at de i dag kommer mindre i naturen end tidligere generationer (Larsen 2003 ; Paltved-Kaznelson 2009 ; Laub & Pilgaard 2012). Tendensen kan registreres i andre lande også, og den giver anledning til både forskningsmæssig interesse og pædagogisk eller sundhedsmæssig bekymring i en række lande (fx Louv, 2008; Skår et al, 2014).

En række nyere danske studier viser, at unge mennesker igennem friluftsliv søger oplevelser og personlige udfordringer i en social kontekst (Andkjær, 2005, 2008; Fisker, 2008; Bentsen et al, 2009). De unge opsøger nye aktiviteter i naturen, som er karakteriseret ved et fokus på action, risiko og udfordring, og ofte er inspireret af internationale trends.

Udviklingen i friluftsliv i Danmark i det 21. århundrede kan med udgangspunkt i kultur-analytisk forskning og empiriske studier, forstås som en differentiering af friluftslivet i en række kategorier eller kulturer (Andkjær, 2005; Bentsen et al, 2009). Kategorierne er spændt op imellem på den ene side en søgen mod enten stemning eller sensationer i naturen og på den anden side en orientering mod enten den ”store natur” i form af miljøet og landskabet eller den ”indre natur” i form af træning og personlige oplevelser.

Friluftslivet bliver i perioden i stigende grad organiseret, institutionaliseret og formaliseret, og aktiviteter i naturen bliver i dag i udstrakt grad knyttet til og legitimeret i kraft af motion og sundhed eller læring. Dette kan ses fx i udviklingen af udeskole, naturbørnehaver og naturvejlederordningen (Bentsen et al, 2009; Mygind, 2005), hvor flere børn, unge og andre får mulighed for naturoplevelser. De nye læreplaner for folkeskolen, hvor fysisk aktivitet og friluftsliv er prioriteret, har bl.a. betydet at relativt mange skoler anvender friluftsliv i undervisningen (Oxford Research, 2017). Vedtagelsen af den første danske friluftspolitik (Naturstyrelsen, 2015) peger i samme retning.

Udviklingen af grejbanker i Danmark kan ses i sammenhæng med den historiske udvikling af friluftsliv. Grejbankerne kan således ses som et eksempel på institutionaliseringen og formaliseringen af friluftsliv, hvor man fra stat og organisationer på en række forskellige måder forsøger at stimulere til at udvikle friluftslivet. Samtidigt kan man forestille sig at udviklingen i friluftslivet i Danmark (i den tredje grønne bølge), med øget fokus på kropslig aktivitet og motion, sundhed og læring, afspejles i udviklingen af grejbankerne.

3. Et historisk perspektiv på grejbaner i Danmark

Introduktion

I dette afsnit præsenteres et historisk perspektiv på udviklingen af grejbaner i Danmark. Det historiske perspektiv inkluderer viden om hvordan grejbankerne startede, og hvordan konceptet er udviklet frem til i dag. Det handler både om ideer og visioner, organisation og økonomi samt om statistik for udlån i perioden.

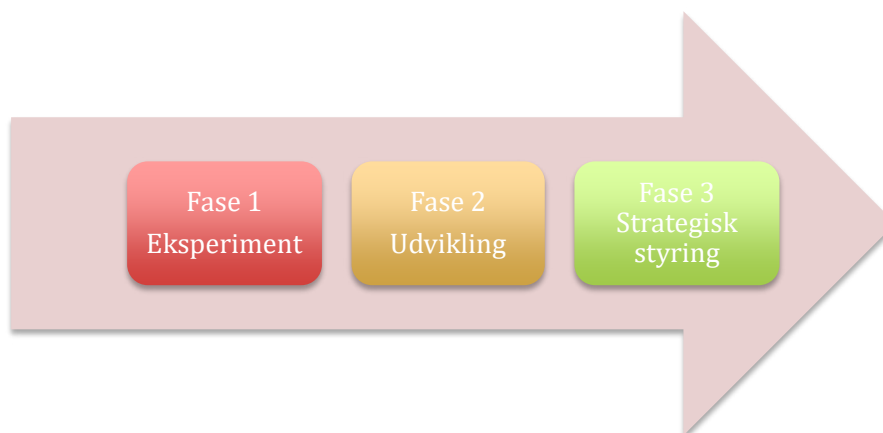
Grundlaget for analysen af den historiske udvikling er gruppeinterviews med nøglepersoner fra starten af grejbankerne, samt statistisk materiale for udlån fra de enkelte grejbaner samlet af Friluftsrådet (jf. afsnit 2.1.1., 2.1.2.).

Baggrunden for at beskæftige sig med historien bag grejbankerne er, at det er et vigtigt udgangspunkt for, at kunne diskutere hvordan grejbankerne kan udvikles i fremtiden.

En forståelse for baggrunden i form af ideer, visioner og processer giver en bedre position til på et kvalificeret grundlag at kunne vurdere udviklingsmuligheder og strategier for grejbankerne i dag. Det handler her bl.a. om at se udviklingen i grejbankerne i relation til andre udviklinger og processer (fx i friluftslivet og i skoleverdenen), og om at forstå betydninger og sammenhænge i udviklingen.

3.1. Udviklingen af grejbankerne frem til i dag

Udviklingen af grejbankerne frem til i dag kan ifølge nøglepersonerne forstås som en udvikling med tre faser. Der er en startfase, hvor ideen fødes og hvor grejbankerne bliver afprøvet som et eksperiment. Derefter følger en fase, hvor grejbankerne udvikles og bredes ud til flere skoler og institutioner men stadig med samme organisering. I tredje fase er der tale om en større grad af formalisering og styring af grejbankerne, samtidigt med at der også sker en udvidelse i antallet af grejbaner.

3.1.1. Grejbanker som eksperiment (Fase 1)

Ideen til grejbankerne fødtes omkring 1993, i forbindelse med at Friluftsrådet (v. Dorthé Andersen) inviterede til et seminar. Målet var at diskutere mulige metoder og strategier til at udbrede friluftsliv til unge, som ellers ikke var organiseret i friluftsliv (dvs. i Friluftsrådets medlemsorganisationer). Man registrerede at der var en relativt stor gruppe af unge, som ikke var aktive i friluftsliv, og Friluftsrådet ønskede at gøre noget ved problemet.

Deltagere på seminaret var ildsjæle indenfor friluftsliv fra ungdomsskolerne, ungdomssklubberne og efterskolerne. Der blev dannet en arbejdsgruppe, og ideen til grejbankerne opstod. Der blev holdt flere seminarer, og arbejdsgruppen blev senere til styregruppe for grejbankerne.

Der havde siddet en gruppe og forberedt mødet og de havde nogle ideer. Det er det vi griber i arbejdsgruppen. Vi fandt måske ikke på det, men vi udmøntede det. (NP1)

Som en udløber af seminaret blev et spørgeskema sendt rundt til alle ungdomsskoler, ungdomssklubber og efterskoler i Danmark (v. Lars Borch). Her spurgte man bl.a. om grej, vilighed til udlån samt behov for lån af udstyr. En del skoler og institutioner havde udstyr, som de gerne ville låne ud, og flere oplevede behov for nyt eller andet grej. Undersøgelsen blev til en rapport udgivet i 1995 (Borch, 1995)

Efter forarbejdet med seminarerne og undersøgelsen blev det i Friluftsrådet besluttet at bevillige penge til udstyr, og man lavede et forsøg, som førte til dannelsen af fire grejbanker. I de første år kan grejbankerne således betragtes som et eksperiment med de fire grejbanker: Korsløkke Ungdomsskole, Odense; Hov Maritime Efterskole; Vestbækcenteret (ungdomsskole) samt en ungdomssklub i Svogerslev ved Roskilde. Naturvejleder for Ungdomsringen/efterskolerne, Lars Borch, var tovholder, og der blev bl.a. lavet en grejbankfolder med en oversigt over grejbankerne og deres udstyr. Relativt lidt var formaliseret i de første år, hvor det mest handlede om at afprøve ideen. Udviklingen og udvælgelsen af grejbankerne var lidt tilfældig og overvejende båret af ildsjæle og netværk.

I starten var der jo ingen der kendte dem. Der skulle vi ud og søge – og der henvendte vi os til baglandet – det var i ungdomsskolerne, ungdomssklubberne og efterskolerne – for at finde nogen der ville. Vi måtte prøve at vælge dem vi mente var mest velegnede. Derfor lå de også – set med dagens briller – nogle lidt sjove eller anderledes steder (NP2)

3.1.2. Udvikling af grejbank-konceptet (Fase 2)

Fra slutningen af 1990'erne breddes grejbankerne ud i ungdomsskolerne, ungdomssklubberne og i efterskolerne, og det er de samme organisationer som er i styregruppen. Der sker en stor stigning i udlån, hvilket viser at der er et behov, og at eksperimentet er en succes.

I Friluftsrådet begynder man i denne periode at se mere kritisk på grejbankerne og på udviklingen. Den fremtidige udvikling bliver diskuteret, og bliver i højere grad set som en del af en bevidst politisk beslutning og strategi. Det betyder at bestyrelsen i højere grad får en rolle i styringen i kraft af, at bevillinger til grejbankerne nu behandles på lige fod med andre

ansøgninger (via udlodningsmidler fra Tips og Lotto-midler).⁸

Igennem denne periode (slutningen af 1990'erne – 2005) øges antallet af grejbaner til 17. Denne udvikling skal ses i sammenhæng med målet om, at der skal være en grejbank i hvert amt i Danmark. De enkelte grejbaner er meget forskellige både i forhold til institutionelt ophæng og placering, og Lars Borch er fortsat tovholder.

På det tidspunkt (slut 90'erne) bliver Friluftsrådet lidt skarpere og kritisk. Hidtil har man ikke været så kritisk, man har bare sagt ja til det...! Da der er 8-9 grejbaner ønsker Tipsadministrationen at der stilles spørgsmål til grejbankerne "hvad skal vi bruge grejbankerne til – hvad er det vi vil?" (NP5)

3.1.3. Formalisering og strategisk styring (Fase 3)

Fra omkring 2005 overtager Friluftsrådet styring af grejbankerne, og organiseringen bliver herefter mere formaliseret, og der bliver formuleret et kommissorium for styregruppen for grejbaner. I denne periode bliver udviklingen af grejbankerne, og herunder også placeringen af de enkelte grejbaner, et strategisk og politisk spørgsmål i Friluftsrådet.

Efterfølgende vælger Friluftsrådet at man vil have en grejbank i hver kommune – man begynder altså at være mere strategisk, bl.a. med hvor man vil have grejbaner. Det er bl.a. affødt af diskussionen om nationalparker og udlån til private. Det er i den periode hvor Friluftsrådet måske ikke vil styre det, men have indflydelse på udviklingen (NP5)

Der kommer et øget fokus på at grejbankerne opfylder de strategiske mål, som handler om at man via tilskud fremmer aktiviteter lokalt, og at man understøtter nye målgrupper. Det bliver her endvidere et strategisk mål at understøtte udviklingen af friluftsliv i folkeskolen.

På baggrund af en intern analyse påvises det at grejbankerne er en succes, når der er eksternt udlån, og når grejbankerne får skabt noget i lokalsamfundet. Dette medfører at man efterfølgende ser mere kritisk på ansøgninger om tilskud til grejbankerne. Kravet er at kommende grejbaner har ambitioner, som rækker ud over egne behov og aktiviteter.

Friluftsrådet laver analyser af hvornår det er, at det her virker? Det virker når der er et eksternt udlån – en ting er hvad fx en efterskole kan bedrive af egen aktiviteter, men det er først en succes når man kommer ud over rampen og får skabt noget i lokalsamfundet – en ekstra aktivitetsplatform som er et tilbud til et samlet lokalsamfund (NP4)

I årene 2005-2007 kommer en række større institutioner og naturcentre – bl.a. Karpenhøj, Kattinge Værk, Strynø Smakkecenter – med i rækken af grejbaner. Igennem perioden bliver det desuden klart, at en velfungerende grejbank kræver et vist minimum af udstyr, og erfaringen siger at der skal være udstyr til grupper på 15 deltagere.

Perioden strækker sig frem til i dag hvor der er ca. 29 grejbaner (jf. afsnit 3.2.2.), og flere

⁸ Ansøgninger til grejbaner fik 100% tilskud – til forskel fra andre ansøgninger.

er planlagte og på vej (op til 35 i alt). Langt de fleste er placeret i byer og er tilknyttet kommunale ungdomsskoleadministration.

I dag er der ca. 25 grejbanker og flere på vej. I 2013 var der en klar ambition om at organisere endnu mere omkring friluftsliv i folkeskolen – få så meget grej som muligt ind i folkeskolen... (NP6)

3.2. Statistik for udlån fra grejbankerne i perioden 1999 - 2016

Overordnet set er der tre forhold eller tendenser som falder i øjnene: 1) der er mange udlån af grej fra grejbankerne; 2) brugen af grejbankerne stiger frem til 2010, hvorefter den falder; 3) gennem hele perioden er den største del af udlånet af grej knyttet til vandaktiviteter (kanoer, kajakker m.m.).

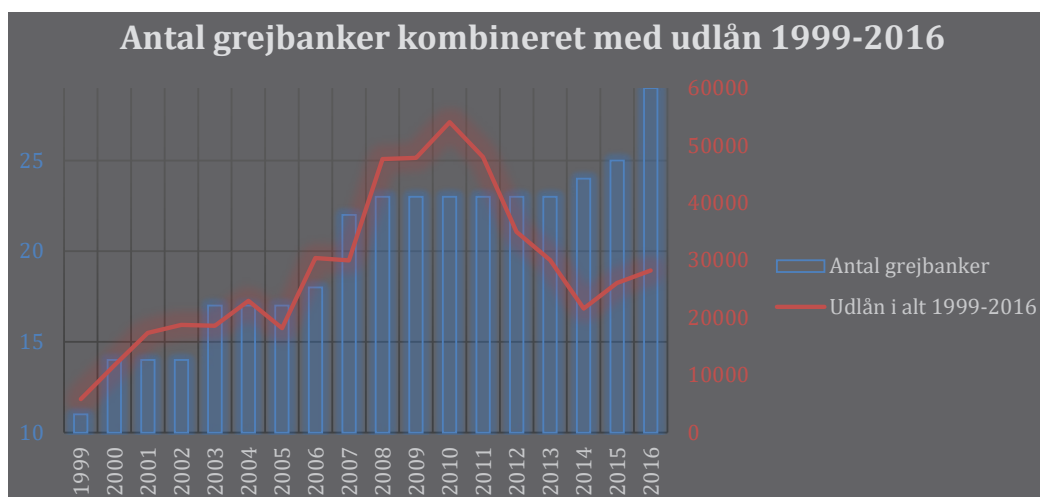
Ud fra de tilgængelige data er det desværre ikke muligt at sige noget sikkert om fordelingen eller udviklingen af udlån i forhold til forskellige målgrupper (jf. afsnit 2.1.1.).

3.2.1. Mange udlån af grej fra grejbankerne

Ser man på det totale udlån i hele perioden kan man tale om en stor volumen i udlån af grej (jf. 3.2.2. og 3.2.6).⁹ Igennem hele perioden har der været mere en ½ mio. udlån i alt (512.196), og i gennemsnit har der været 28.455 udlån pr år.¹⁰

Det er ikke muligt at sige noget præcist om hvor mange mennesker, som dette udlån er kommet til gode, og har haft betydning for, ligesom det heller ikke er muligt at sige hvilke målgrupper, der har været mest aktive lånerne.

3.2.2. Stigning i udlån frem til 2010 og derefter fald

Tabel 1. Sammenhængen mellem antal grejbanker og det samlede udlån pr år

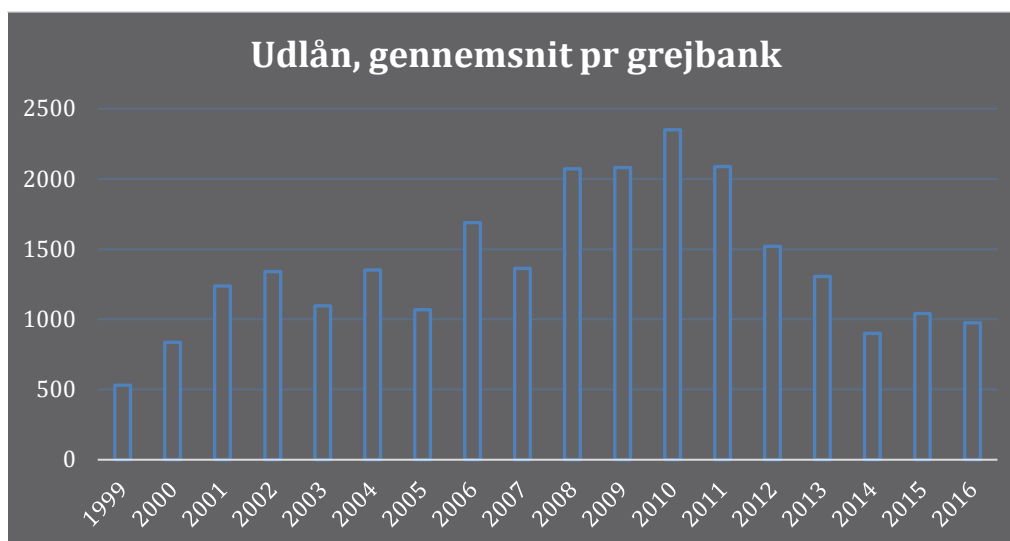
⁹ Grejbankernes samlede udlån dækker både grej finansieret af Friluftsrådet og grej finansieret af grejbankerne selv. Fx har mange grejbanker selv indkøbt kanoer.

¹⁰ Antal udlånt grej giver ikke en præcis indikation af hvor mange mennesker (brugere) som får glæde af lånet, idet udlån af 1 par våddragtsko tæller det samme som udlån af 1 lavvu til 12 personer.

I perioden 1999-2016 (dvs. i fase 2 og 3) er antallet af grejbanker steget fra 11 til 29. Ser man på det samlede udlån pr. år over hele perioden ses en stigning indtil 2010, og derefter et markant fald frem til 2014 og derefter igen en stigning i 2015 og 2016 (tabel 1).

Ser man på det samlede udlån for alle udstyrskategorier for perioden 1999-2016 ses en markant stigning de første 11 år, i perioden mellem 1999 og 2010, fra ca. 6.000 til 54.000 årlige udlån. Ser man isoleret på perioden 2005 til 2010 er der en stigning fra 18.168 til 54.064, altså en stigning på knap 300% over en 5-årig periode.

3.2.3 Gennemsnitligt udlån pr. grejbank

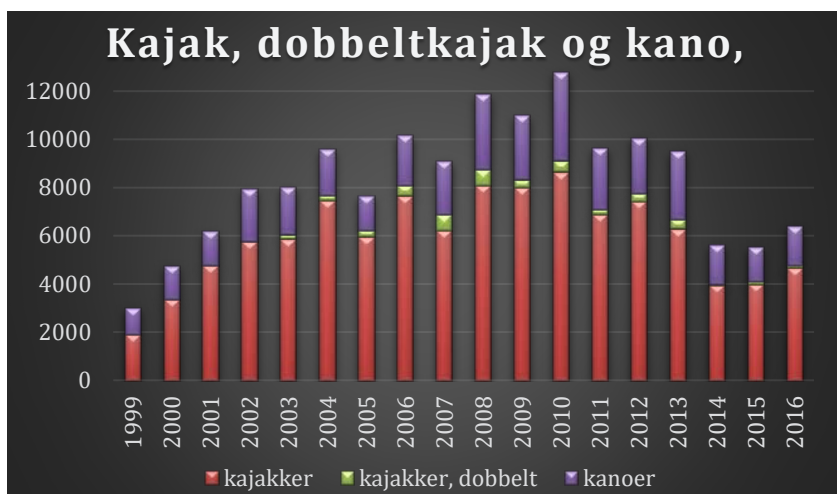
Tabel 2. Udlån vist som gennemsnit pr grejbank pr år.

Det gennemsnitlige udlån pr grejbank viser samme udvikling i form af en øgning af udlån og aktivitet indtil 2010 og derefter et fald (tabel 2). I perioden 1999 til 2010 øges det gennemsnitlige udlån pr år pr grejbank fra 530 til 2351. Fra 2010 til 2016 sker der et kraftigt fald til 974 udlån pr. grejbank.

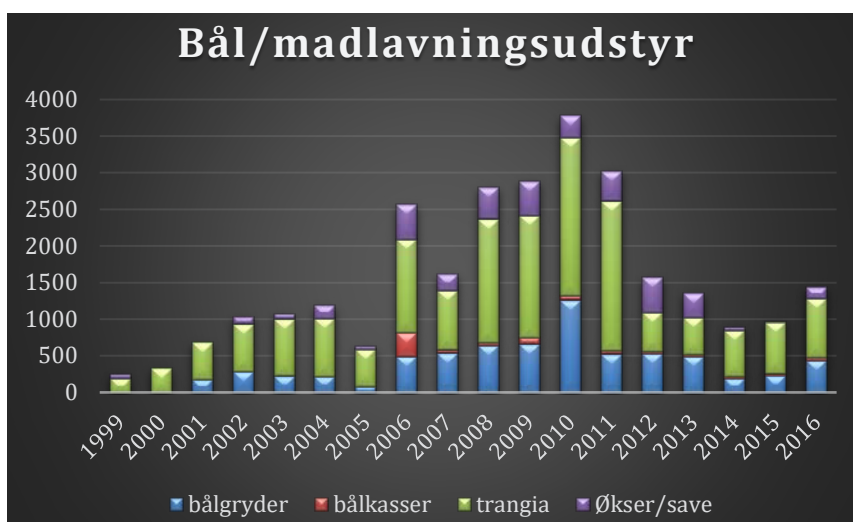
3.2.4 De enkelte udstyrskategorier

Den generelle tendens ses også i udlånet for de enkelte udstyrskategorier. For de fleste kategorier gælder det at udlånet toppe omkring 2010, og derefter er faldende (tabel 3, 4, 5).

Sammenligner man overkategorien vandaktiviteter med andre overkategorier, fx udstyr til overnatning eller udstyr til bål/madlavning, finder man her et endnu større fald til under en tredjedel fra 2010 til 2016 – med det største fald mellem 2011 og 2012 (omtrent en halvering). Det er imidlertid bemærkelsesværdigt at der sker et så kraftigt fald i udlån af grej til basalt friluftsliv som overnatningsture og madlavning.

Tabel 3. Samlet udlån af kajakker og kanoer

Tabel 4. Samlet udlån af bål- og madlavningsudstyr

Tabel 5. Samlet udlån af udstyr til overnatning

3.2.5 Diskussion

Stigning frem til 2010

Det stigende antal grejbanker kan være en del af forklaringen på stigningen frem til 2010, men forklarer ikke hele stigningen idet det gennemsnitlige udlån pr. grejbank også stiger gennem perioden.

Kendskabet til grejbankordningen er sandsynligvis blevet mere udbredt i løbet af perioden, i takt med at grejbankerne styres og administreres mere centralt og strategisk (jf. afsnit 3.1.3.). Det har her sandsynligvis betydning at Friluftsrådet eksplicit stiller krav om at grejbankerne i højere grad skal orientere sig mod eksterne målgrupper i lokalområdet fremfor primært at se på egne interesser.

Udvalget af udstyr både i forhold til antal og bredde, for både nye og gamle grejbanker, er sandsynligvis også øget igennem perioden, hvilket kan forklare en del af stigningen. Introduktionen af nyt udstyr og dermed muligheden for at afprøve nye former for friluftsliv og –aktiviteter kan her ses som et vigtigt element i grejbankernes succes og udvikling (jf. afsnit 3.3.).

En sidste forklaring kan handle om den generelle stigende interesse for friluftsliv i perioden fra bl.a. efterskoler og højskoler (jf. afsnit 2.3.2). Der kan således gennem en længere periode registreres en øget interesse for friluftsliv specielt indenfor skoler, uddannelsesinstitutioner og idrætsorganisationer (fx Bentsen et al., 2009; Andkjær 2008).

Forklaringerne giver forståelse for stigningen frem til 2010, men kan ikke forklare faldet i udlån derefter.

Fald i udlån efter 2010

Efter 2010 sker der et markant fald frem til 2014, hvor de samlede udlån faldt til 40% af udlånet i 2010, og omtrent er på niveau med 2005. I 2015 og 2016 ses en lille stigning. I perioden 2010-2016 sker der en lille stigning i antallet af grejbanker fra 23 til 29. Der kan peges på flere faktorer, som kan have haft indflydelse på denne udvikling.

Præstøulykken

I starten af 2011 sker Præstøulykken (februar 2011), hvor en dragebåd kæntrer med 12 efterskoleelever og to lærere.¹¹ Ved ulykken dør en af lærerne, og flere af eleverne får hjerne-skader som følge af opholdet i det kolde vand med hjertestop og efterfølgende genoplivning. Ulykken sætter fokus på sikkerheden omkring vandaktiviteter i skole- og institutionsregi, og ikke mindst på det juridiske ansvar når elever deltager i potentielt farlige aktiviteter. De efterfølgende år er der usikkerhed omkring lovgivningen på området, med forskelligrettede udmeldinger fra Søfartsstyrelsen. I 2012 kommer der endelige retningslinjer for besætningsfastsættelse og krav til fartøjer, og i perioden er der stor medieomtale af retssagen og dommen mod forstanderen på den pågældende efterskole. Denne situation betyder at mange skoler helt eller delvist stopper med at lave vandaktiviteter fx i form af undervisning og ture i kajak og kano. Da kano og kajak samlet set har stået for ca. 30% af udlånet (set over hele perioden 1999-2016), er dette en meget sandsynlig forklaring på en del af faldet i udlån.

11 http://www.dmaib.dk/Ulykkesrapporter/Søulykkesrapport_dragebåd.pdf

Faldet i udlån til basalt friluftsliv (overnatning og madlavning) kan delvist forklares med færre ture i kano og kajak, men det er svært at begrunde hele faldet i denne sammenhæng.¹²

En forklaring kan være at Præstøulykken skaber en berøringsangst eller en form for panikreaktion hos skoleledere og lærere i forhold til at lave frilftsaktiviteter. Forvirringen omkring regler og lovgivning for vandaktiviteter har dermed sandsynligvis en afsmittende effekt på andre sider af undervisningen i friluftsliv. I denne periode er der diskussioner og stor tvivl om det juridiske ansvarsforhold i forhold til potentielt farlige aktiviteter i naturen, hvilket utvivlsomt får en del skoler til at stoppe alle vandaktiviteter og muligvis også andre frilftsaktiviteter.

Friluftslivets generelle udvikling

En anden og medvirkende forklaring kan være den generelle tendens til mere kortvarige frilftsaktiviteter med større fokus på nye aktiviteter med mere action og evt. risikobetonede elementer (jf. afsnit 2.3.2.) (Bentsen et al 2009, Andkjær 2008). Udviklingen medfører mindre efterspørgsel efter grej til det basale og enkle friluftsliv, og denne forklaring bekræftes af noglepersonerne:

Ildsjæle er forsvundet. Det er kortere ture/forløb - man kan sige at det er blevet meget mere angelsaksisk: ud og lave noget om dagen – sove hjemme om natten. Sådan ser det ud lige nu – og hvis man satser på folkeskolen vil det komme til at se sådan ud (NP2)

Lærerlockout i 2013

I april 2013 bliver lærerne lockoutet i forbindelse med overenskomstforhandlingerne. Lockouten varer næsten hele april måned, og der er i denne periode kun meget lidt aktivitet på skolerne. Udlånet fra grejbanker til skoler i denne måned er derfor i høj grad berørt med mindre udlån til følge. Efterfølgende kan det antages at den manglende (boglige) undervisning for april måned, er blevet forsøgt afviklet i maj-juni, og derved kan have skubbet frilftsaktiviteter ud af skemaet.

Ny skolereform

En ny skolereform bliver indført ved starten af skoleåret 2014-15. Flere af de centrale elementer i reformen - åben skole, 45 minutters fysisk aktivitet pr. dag, længere skoledage og understøttende undervisning - bør give mere plads til og større behov for frilftsaktiviteter på skoleskemaet. I forbindelse med indførslen af den nye skolereform bliver der imidlertid også indført nye arbejdstidsregler for lærerne.¹³ De nye arbejdstidsregler betyder dels at lærerne skal undervise mere, og har mindre tid til forberedelse, og dels at de skal være fuldt tilstede på skolen. Denne ændring har sandsynligvis haft en negativ indvirkning på udlånet i grejbankerne og derved sandsynligvis modvirket intentionerne og de nye muligheder med skolereformen.

Det er interessant at der i interviews med noglepersoner bliver givet meget klart udtryk

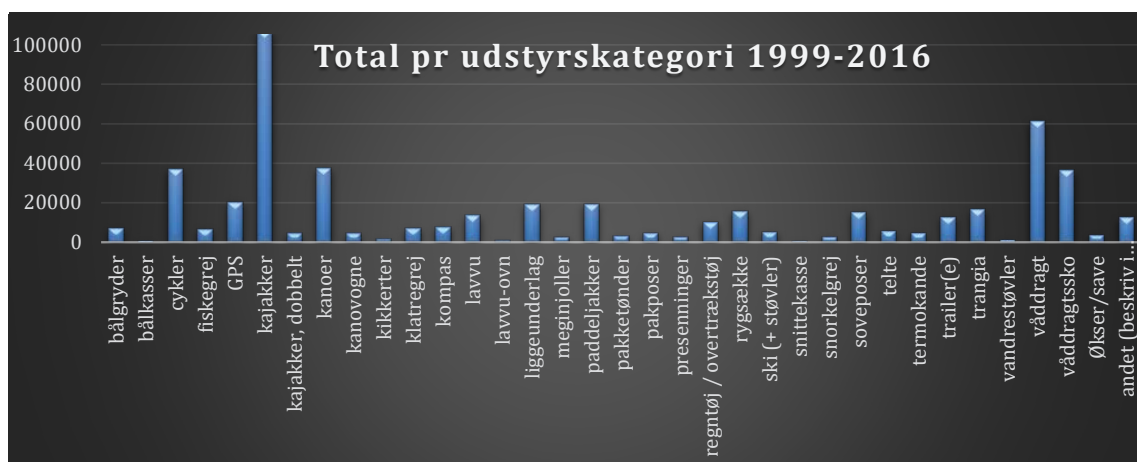
12 Specielt eftersom den mest signifikante del af faldet sker før lærerlockout og indførelse af skolereformen.

13 Som et resultat af et regeringsindgreb i konflikten og lockouten – lov 407.

for, at grejbankerne i fremtiden skal henvende sig til og servicere folkeskolen og dermed arbejde for at udvikle friluftslivet på skolerne:

Folkeskolereformen giver nogle åbninger for at få bredt friluftsliv bredere ud. Grejbankerne er et unikt redskab. Skolerne har ikke råd til at købe alt det udstyr, og de har ikke den ekspertise som skal til (NP1)

3.2.6. Størst udlån af grej til vandaktiviteter

Tabel 6. Totale udlån for alle grejbaner fordelt på de enkelte udstyrskategorier.

Gennem hele perioden 1999-2016 er den absolut største udlånskategori udstyr til vandaktiviteter, primært kajaker og kanoer (tabel 6). Over denne periode på 16 år har der samlet set været udlånt over 140.000 kajaker og kanoer,¹⁴ og kategorien står dermed for næsten 30% af det samlede udlån. Medtager man våddragter og -sko samt padlejakker når man op ca. 50% af det samlede udlån til grej til vandaktiviteter. Cykler indtager også en betydelig rolle med 32.000 udlån, eller ca. 7% af alle udlån. Alle andre af de 35 udstyrskategorier udgør hver 4% eller derunder.

Diskussion

Det er bemærkelsesværdigt at udlån af grej til vandaktiviteter fylder så meget i grejbankernes udlån (jf. tabel 3.2.6.) gennem hele perioden. Rent praktisk kan en del af forklaringen være at denne type grej (kanoer og kajaker) er relativt dyr at anskaffe fx som skole eller institution, og at det kræver en del plads til opbevaring og ressourcer til vedligehold.

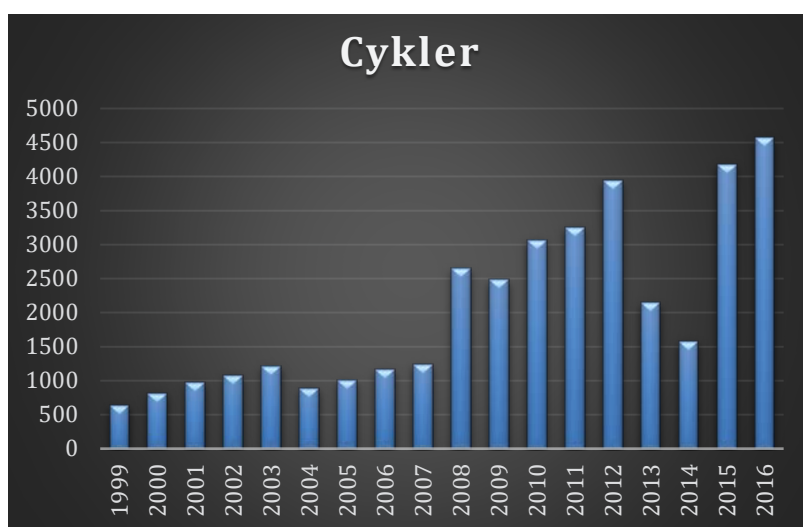
Samtidigt kan man forstå forholdet, specielt udviklingen for havkajakker, som en naturlig følge af den øgede interesse for nye aktiviteter i friluftslivet. Der sker gennem 1990'erne og frem en generelt øget interesse for havkajak som redskab i friluftslivet. Denne udvikling hænger sandsynligvis sammen med den øgede interesse for nye aktiviteter i friluftslivet og

¹⁴ Udlån af 1 kajak eller 1 kano i én dag tæller et udlån.

for mere action-orienterede og mere individuelt orienterede aktivitetsformer¹⁵. Samtidigt kan man se udviklingen som en konsekvens af den øgede fokus på kysten som Danmarks vildmark og en bevægelse væk fra søer og åer (jf. afsnit 3.3).

3.2.7. Andre tendenser

I forhold til den generelle tendens er der enkelte kategorier som skiller sig ud, fx kategorien cykler.¹⁶ Her er der en stigning frem til 2012, derefter et fald i 2013-14 og en signifikant stigning igen i 2015. (jf. afsnit 3.2.7., tabel 7).

Tabel 7. Samlet udlån af cykler

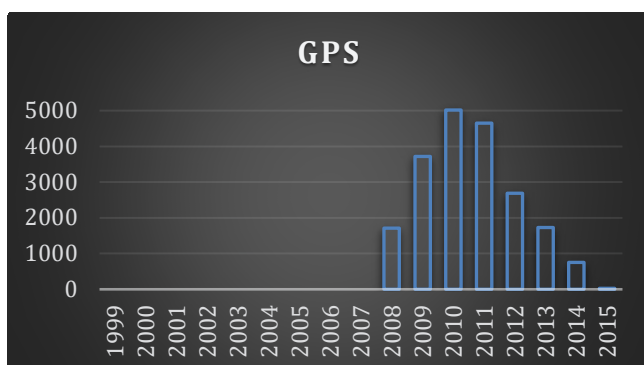
En enkel forklaring på udviklingen er at flere grejbanker får MTBs, og at der indkøbes flere cykler til hver grejbank over årene. Faldet i 2013 og 2014 kan naturligt begrundes i lærerlock-outen og skolereformen. Stigningen i 2015 skyldes først og fremmest tre grejbankers kraftige vækst, og er sandsynligvis en konsekvens af et øget antal MTBs i disse grejbanker.¹⁷

Udlånet af GPS'er starter først omkring 2008, men følger derefter den generelle udvikling med størst udlån i 2010. Derefter falder udlånet jævnt indtil 2015, hvor der stort set ikke længere udlånes GPS'er (tabel 8.), og i 2016-statistikken er GPS'er ikke længere registreret. Ovenstående forklaringer kan også gøre sig gældende her, men udbredelsen af smartphones med GPS indbygget, har sandsynligvis været en medvirkende faktor på denne udvikling.

¹⁵ Det kan diskuteres hvorvidt friluftsliv med havkajak kan siges at være actionorienteret og individuelt. Sammenlignet med kanosejlsads er der imidlertid mulighed for at arbejde mere actionorienteret og med mere fokus på individuelle oplevelser og kompetencer.

¹⁶ Denne kategori dækker sandsynligvis primært over MTBs i grejbankerne.

¹⁷ Ranum, Dragør og Skanderborg.

Tabel 8. Samlet udlån af udlån af GPS.

Diskussion

Det øgede udlån af MTBs og GPS i den senere periode kan ses som en del af udviklingen i friluftsliv med en øget interesse for nye aktiviteter og nye redskaber i friluftslivet. MTB knytter sig til udviklingen i retning af nye mere individuelle og actionbetonede aktiviteter, og stigningen hænger sammen med den generelle udvikling, hvor der etableres flere - både kommercielle og offentlige - MTB-spor i landskabet.

Udviklingen i GPS kan relateres til en udvikling i friluftslivet, hvor de elektroniske medier og hjælpemidler i stigende grad tages i anvendelse, og indgår som naturlige elementer i skoler og institutioners friluftsliv (Oxford Research, 2017). Brugen af GPS overhales imidlertid af den teknologiske udvikling i form af GPS'er indbygget i smartphones, som til en vis grad overflødiggør GPS'en som selvstændig device.

3.3. Opsummering

Sammenhæng med udviklingen i friluftsliv og samfundet i øvrigt.

Udviklingen i grejbankerne følger til dels den generelle udvikling i friluftsliv i Danmark. Den konkrete udvikling af grejbankerne kan sættes i relation til udviklingen af det institutionelle friluftsliv i den tredje grønne bølge af friluftslivets udvikling i Danmark (jf. Afsnit 2.3.2.). Det centrale er her at der i perioden fra omkring 1970 og frem, sker en kraftig udvikling i friluftsliv fra de etablerede institutioner, dvs. fra skoler, institutioner, foreninger m.m. (Andkjær 2005, Bentsen et al., 2009). De påviste tre faser i udviklingen af grejbankerne (jf. afsnit 3.1.) kan endvidere til en vis grad sættes i relation til tre faser i udviklingen af friluftsliv: pionerfase, udviklingsfase og institutionalisering (ibid.). Resultaterne peger endvidere på at udviklingen i udlån fra grejbanker afspejler udviklingen i friluftsliv med mere kortvarige, mere individuelle og mere action-orienterede friluftaktiviteter og -oplevelser.

Det er tydeligt at forhold, som ikke direkte har med grejbankerne at gøre, kan spille en stor rolle for udlån og brug. Således er Præstøulykken og usikkerheden omkring sikkerhed og ansvar, samt lærerlockouten, skolereformen og nye arbejdstidsregler for lærere sandsynligvis væsentlige grunde til det kraftige fald i udlån fra 2010.

Betydning for udviklingen af friluftsliv i Danmark

Det er vanskeligt præcist at måle betydningen af grejbankerne i forhold til udviklingen i friluftsliv, eller præcist at påvise i hvor høj grad grejbankerne betyder øget aktivitet i naturen. De samlede udlånstal - over en halv million udlån (512.196) fra 1999 til 2016 - giver imidlertid grundlag for at vurdere, at grejbankerne har understøttet en udvikling, og gjort friluftsliv mere tilgængeligt, hvilket har haft betydning for udviklingen af friluftsliv.

Udlånet og dermed betydningen har været særlig stor i perioden fra 2005 og frem til 2010, dvs. i den tredje fase hvor organiseringen af grejbankerne er stærkere og mere strategisk styret, og hvor kendskabet til grejbankerne er større.

Tilgængelighed for nye målgrupper

Grejbankerne har haft en vision om at have betydning for nye målgrupper, som ellers ikke er aktive i naturen. Der er udbredt enighed (noglepersonerne) om at grejbankerne har opfyldt et vigtigt formål med at nå nye grupper og introducere dem til friluftsliv. Det handler primært om de ikke-natur aktive og om friluftsliv i forbindelse med organiseret fritids- og skoleliv.

Betydningen af grejbankerne er dermed primært knyttet til muligheden for billigt og enkelt at låne grej, men også muligheden for at lærere, pædagoger og andre kan få vejledning vurderes at have haft betydning. Det er vurderingen at tilskuddet fra Friluftsrådet på 100% har haft stor betydning.

Grejbankerne nåede skoleliv, nåede fritidsliv. Vi nåede en målgruppe som ikke var en del af deres medlemsorganisationer - og som de ellers havde svært ved at nå (NP1)

Friluftsrådet har givet 100% tilskud til grejbankerne (nogen steder lidt mindre). Det var helt exceptionelt (NP2)

Det er ærgerligt at statistikken ikke giver mulighed for at skelne mere detaljeret mellem målgrupper i forhold til udlån. Tallene for udlån set i sammenhæng med udtalelser fra noglepersonerne giver anledning til at konkludere at: 1) udlån af grej bliver i højere grad tilgængeligt og dermed anvendt, når grejbankerne er strategisk udvalgt i forhold til placering og institutionelt ophæng, og når der stilles krav til service og kommunikation i forhold til eksterne brugere; 2) den seneste udvikling i skoleverdenen med lærerlockout, indførelse af ny skole-reform og de nye arbejdstidsregler for lærere har betydet et fald i brugen af grejbankerne fra skolerne, hvilket giver anledning til at overveje en større satsning på dette område.

Udvikling af nye aktiviteter – kystfriluftsliv

Grejbankerne har haft betydning i kraft af, at de har været med til at påvirke udviklingen i friluftslivet. Grejbankerne har specielt haft betydning for udbredelsen af havkajakker og dermed for kystfriluftslivet. Dette ses bl.a. i kraft af det samlede udlånstal for kajakker – over 100.000 udlånt i en periode på 16 år (jf. afsnit 3.2.6., tabel 6). Der er sandsynligvis tale om en trend med kystfriluftsliv og havkajakker som bliver understøttet og forstærket af grejbankerne. Samtidigt er der i perioden politisk vilje og opbakning til at styrke kystfriluftslivet bl.a. på grund af undersøgelser og miljømæssig debat om problematikkerne ved sejlads på

ferske vande med kano. Der er med andre ord politisk medvind for at styrke kystfriluftslivet, og grejbankerne understøtter denne udvikling.

Muligheden for at låne grej billigt betyder i denne periode, at mange skoler og institutioner har kunnet prøve nye aktiviteter, fx ved kysten, og efterfølgende måske selv kan investere i relevant grej. Senere har grejbankerne sandsynligvis betydning i forhold til at introducere og udbrede lavvuer, MTB, og stand up padling (SUP).

*Det har haft stor betydning. Det at tiden var til det, og udstyret var der.
De der ville gribe det – så VAR udstyret der – det var tilgængeligt. (NP1)*

Det tror jeg også man har set som noget positivt – at man nåede ud med noget nyt! At vi havde set at det til en vis grad var fremtiden. Så når vi snakker om betydningen af grejbankerne – så vil jeg sige at for udbredelsen af havkajakker – der har grejbankerne betydet ret meget (NP2)

Andre betydninger af grejbankerne

Udviklingen af grejbankerne kan som det er påvist, ikke ses isoleret fra den øvrige udvikling – i friluftslivet såvel som i samfundet. Grejbankerne er en del af det organiserede og institutionaliserede friluftsliv i Danmark, og der er bl.a. i forbindelse med grejbankerne blevet udviklet et netværk af erfarne friluftslivsundervisere og -formidlere. Det betyder at der har været en sammenhæng mellem forskellige udviklinger og tendenser i friluftslivet ikke mindst i kraft af personsammenfald, fx i relation til naturvejleder-ordningen og debatten om sikkerhed og certificering i friluftsliv (primært relateret til klatring og sejlads).

Disse tiltag og udviklinger i friluftslivet er ikke skabt i kraft af grejbankerne, men grejbankerne har været en aktiv medspiller. Det har resulteret i en synergieffekt, hvor grejbankerne har været en del af udviklingen og debatten omkring friluftsliv i Danmark, og hvor netværket omkring grejbankerne har styrket og bidraget positivt til udviklingen.

Sparring med Friluftsrådet i netværket (grejbankerne) har betydet, at der har været en større berøring med nogle af de praktikere, der har haft allermest erfaring med det praktiske friluftsliv – det har Friluftsrådet gjort brug af, når der har været snakket om fx sikkerhed og lovgivningsspørgsmål (NP4)

Grejbankerne har på denne måde spillet en vis rolle i den pædagogiske, sikkerhedsmæssige og værdimæssig debat om udviklingen i friluftsliv i Danmark. Grejbankerne har medvirket til at påvirke mulighederne for friluftsliv i form af øget tilgængelighed og har spillet en rolle i forhold til udviklingen af kystfriluftslivet og brugen af havkajak. Grejbankerne har desuden spillet en vis rolle i den sikkerhedsrelaterede diskussion af uddannelse og certificering i friluftsliv.

Grejbankerne har endvidere sandsynligvis spillet en rolle både som facilitator for nye trends i friluftslivet (fx nyt grej og nye aktiviteter) men også i forhold til fastholdelse af og formidling af nogle af de traditionelle værdier knyttet til det enkle friluftsliv.

Grejbankerne har trukket i en retning – har medvirket til at holde jordforbindelsen – ikke gøre friluftsliv for utilnærmeligt.

Jeg tror grejbankerne har været en fin partner til at spille med på den udvikling – men også til at sikre en vis jordforbindelse (NP1)

4. Et brugerperspektiv på grejbankerne i Danmark

Introduktion

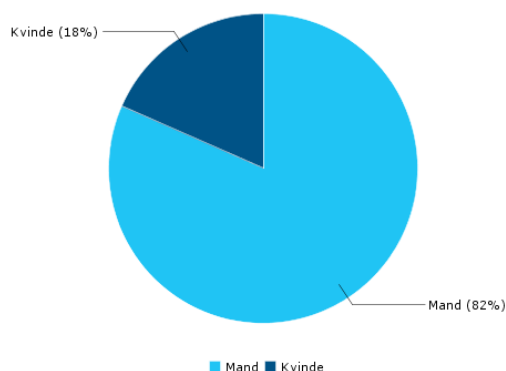
I dette afsnit præsenteres resultaterne dels fra spørgeskemaundersøgelsen af brugere af grejbankerne og dels fra de kvalitative mailinterviews med udvalgte brugere af grejbankerne indenfor skoleverdenen (jf. Afsnit 2.1.3.). Det handler her dermed om et eksternt blik på grejbankerne primært fra brugere af grejbankerne, men også fra beslutningstagere i forhold til friluftsliv fra forskellige skoleformer.

Der er valgt en grundig præsentation af resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen for at give et indblik i brugernes brug af og syn på grejbankerne. Intentionen er at resultaterne udover at informere denne undersøgelse, også kan tjene til at give viden om brugen af og holdningen til grejbankerne fra brugerne, og at denne viden kan anvendes i andre sammenhænge.

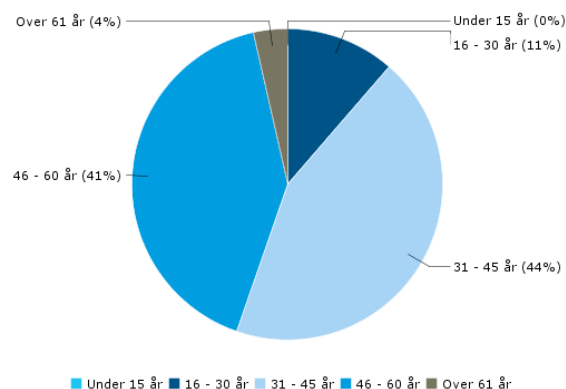
Grundet oprunding kan enkelte besvarelser have over 100% svar.

4.1. Hvem bruger grejbankerne?

Figur 1: Brugerens køn

Figur 2: Brugerens alder

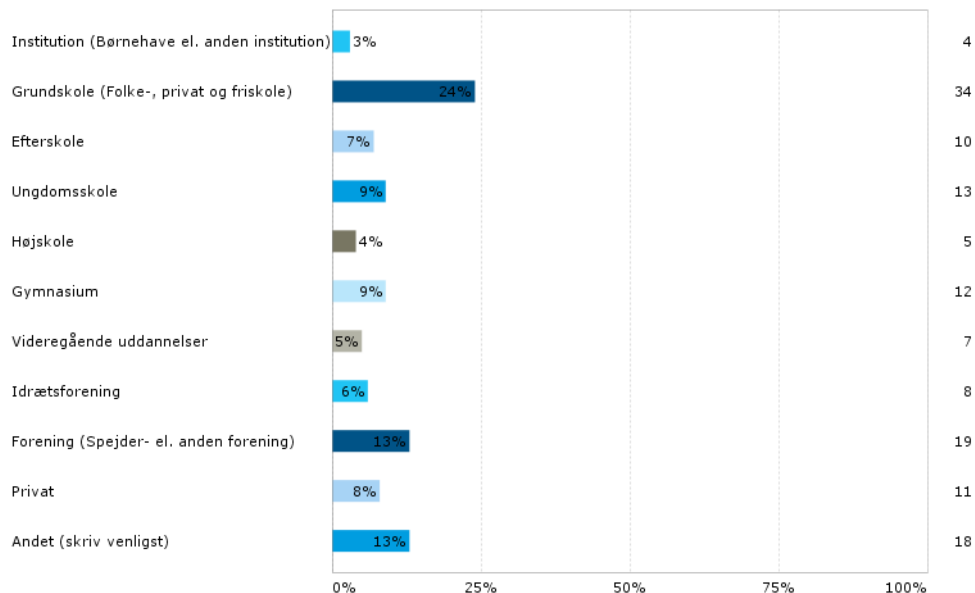

Der er en stor overvægt af mandlige brugere¹⁸, og den typiske grejbankbruger er en mand i alderen 31 – 60 år. Dette kan skyldes at der er en stor overvægt af mænd i skoler, som beskæftiger sig med friluftsliv eller det kan skyldes at konceptet i højere grad henvender sig til mænd.

¹⁸ "Bruger" er i denne sammenhæng defineret som den person (fx en lærer) der står for et lån fra grejbanken, og kan dermed dække over brug af det lånte udstyr af personer i andre aldre (fx en gruppe elever).

Figur 3a: I hvilken kontekst benyttes grejbankerne?

I hvilken forbindelse har du primært benyttet dig af grejbankerne?

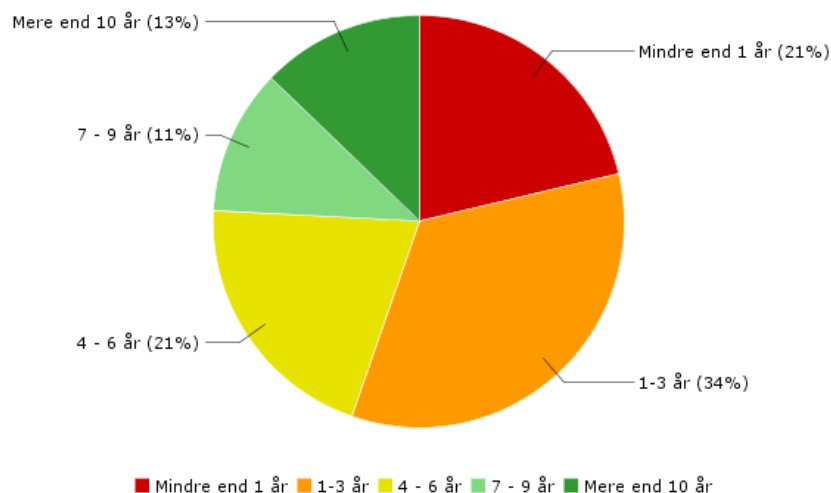
Grejbanklånerne er primært tilknyttet uddannelsesinstitutioner. Hele 61 % af lånene fra grejbankerne er relateret til en uddannelsesinstitution, og grundskolen er den største bruger med 24 %. Foreninger er i mindre grad repræsenteret (19%), og det er bemærkelsesværdigt at idrætsforeningerne kun tegner sig for 6 % af lånene. Det er ligeledes interessant, at kun en meget lille del af udlånet (3 %) er relateret til institutioner.

Der er et mindre udlån til private (8%), som er interessant eftersom det i grejbankernes kommissorium og kontrakt fremgår at den primære målgruppe for grejbankerne er skoler, institutioner og foreninger, men at grejbankerne kan vælge at udlåne til private grupper, fx familier.

I kategorien ”andet” er der en vis variation i brugen, hvor bl.a. andre institutioner som fx produktions- og erhvervsskoler samt tilbud tilknyttet fx kommuner også benytter sig af grejbankerne ligesom naturvejledning og træklatringskurser indgår.

Figur 5: Tilknytning til grejbanker

Hvor længe har du benyttet grejbanker?

Størstedelen af lånerne (55%) er kommet til inden for de sidste 3 år. Der er dog også en stor mængde lånere, som har benyttet grejbankerne i længere årrække, og 13 % har benyttet sig af grejbankerne i mere end 10 år.

Opsummering

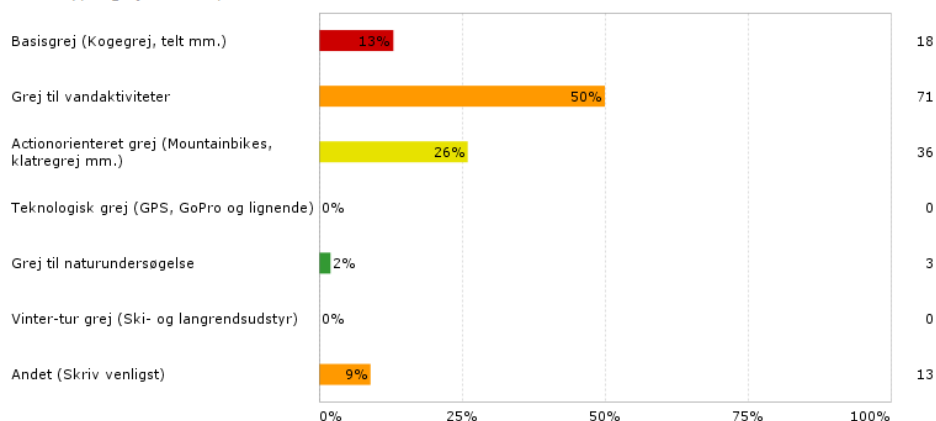
Den typiske låner er en mand i alderen 31 – 60 år, og han låner grejet til brug i en uddannelsesinstitution, typisk i grundskolen. Det er interessant at der er en stor variation i brugen, hvor mange forskellige institutioner gør brug af grejbanken, og hvor grejbanken når relativt bredt ud bl.a. også til private. Det er ligeledes interessant, at kun en meget lille del af udlånet er relateret til idrætsforeninger og til institutioner. De fleste lånere har brugt grejbankerne i 1 – 6 år, og kun få har brugt dem i en længere årrække.

Det skal tilføjes at billedet viser den primære brug, og at det kan tænkes at se anderledes ud hvis den sekundære brug inddrages (jf. afsnit 2.1.3)

4.2. Hvordan bruges grejbankerne?

Figur 4a: Hvilket grej lånes primært?

Hvilke typer grej låner du primært?

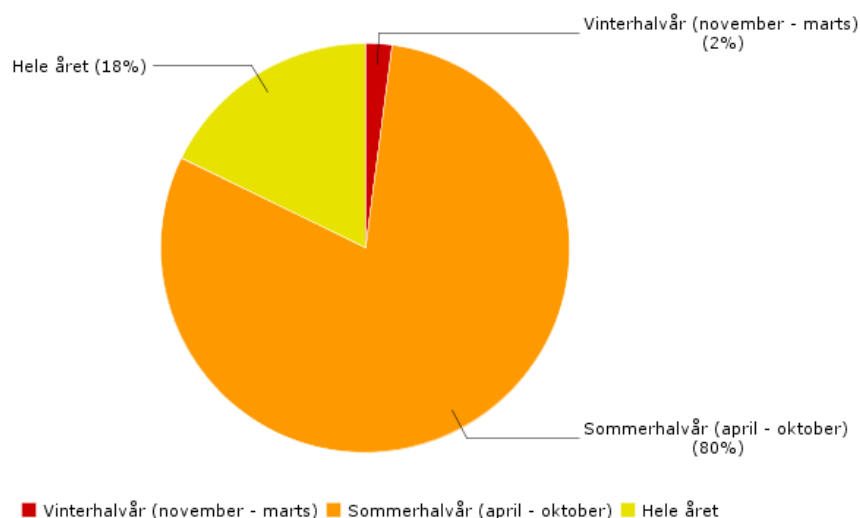

Det er tydeligt at størstedelen af grejet der primært lånes (50%), er grej til vandaktiviteter¹⁹. Derudover er der et stort udlån af actionorienteret grej (26%) og basisgrej til friluftsliv og ophold i natur (13%). Teknologisk grej og vintergrej samt grej til naturundersøgelse udlånes kun i meget lille grad. Igen her kan det dog tænkes at nogle benytter flere typer grej, men at dette ikke fremgår, da de her spørges ind til deres primære lån.

Ved at spørge de brugere, som har brugt grejbankerne igennem flere år (> 1 år), om deres lån har ændret sig gennem den periode, de har anvendt grejbankerne, viser det sig at lånerne ikke har ændret den type grej, de primært låner. Der er dog en tendens til en lille stigning i lån af grej til vandaktiviteter (14%) og til action-orienterede aktiviteter (16%).

Figur 7: Årstid for brug

Hvornår benytter du primært det lånte udstyr fra grejbankerne?

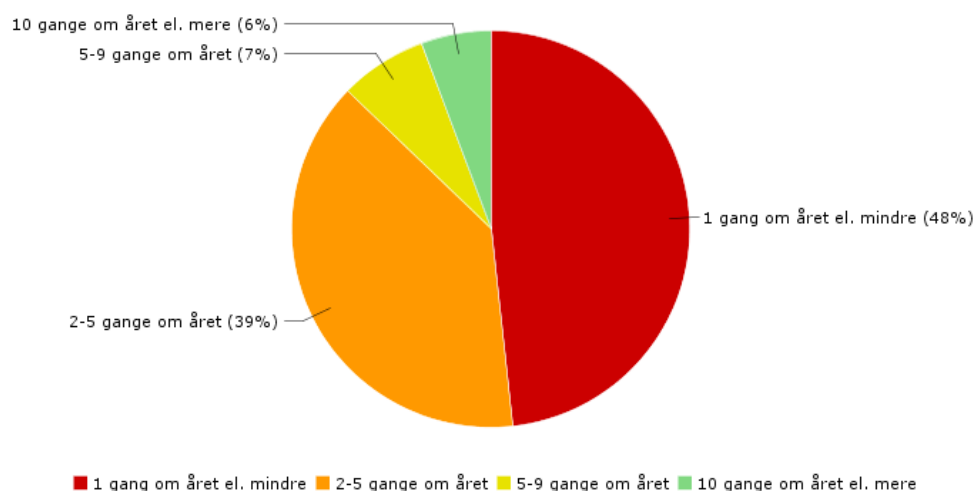

¹⁹ Dette stemmer fint overens med tal fra udlånsstatistik – se afsnit 3.3

Det er tydeligt at langt den største del af udlånet fra grejbankerne sker i sommerhalvåret (80%). En del (18%) angiver endvidere at de bruger grejbankerne hele året. Dette mønster afspejler den store overvægt af aktivitet i naturen som sker i sommerhalvåret. Samtidigt viser det et potentiale for udvikling af friluftsliv og dermed også af udlån fra grejbankerne i vinterhalvåret.

Figur 8: Hyppighed af lån/brug

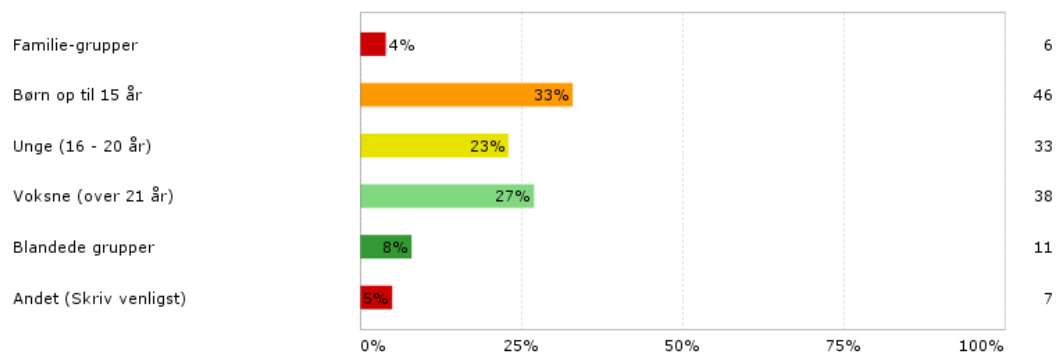
Hvor ofte benytter du grejbankerne?

Den typiske bruger låner udstyr fra grejbankerne én gang om året eller mindre (48%). En del (39%) låner grej 2-5 gange om året. Kun relativt få benytter grejbankerne mere regelmæssigt, dvs. mere end 5 gange om året (13%). Dette mønster tyder på at der er mange brugere, som laver relativt få friluft aktiviteter hvortil der kræves udstyr fra grejbankerne i løbet af et år.

Figur 9a: Hvilke målgrupper?

I forbindelse med hvilken målgruppe har grejbankerne primært været benyttet?

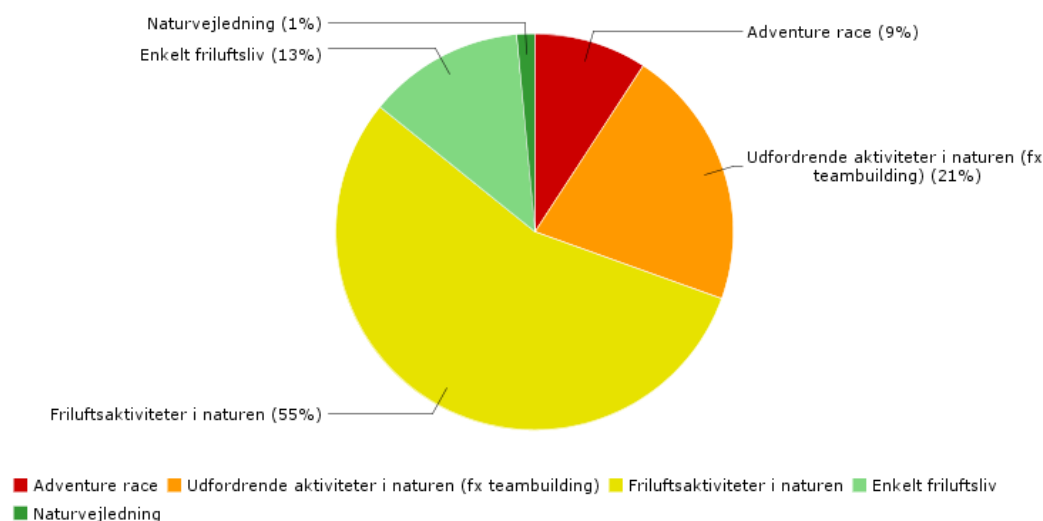

En stor målgruppe for grejbankerne er børn op til 15 år (33%), hvilket hænger naturligt sammen med det store udlån til uddannelsesinstitutioner og specielt til grundskolen. Mange låner endvidere grej til brug med grupper af voksne (27%) eller grupper af unge (23%).

Det er interessant at familiegupper og blandede grupper fylder så lidt i grejbankernes målgrupper. Disse grupper vil sandsynligvis rumme de private lånere, som adskiller sig fra de mere homogene grupper organiseret via en skole, institution eller forening.

Figur 10: Hvilke aktiviteter?

Hvilken type aktivitet har du primært benyttet grejbankerne i forbindelse med?

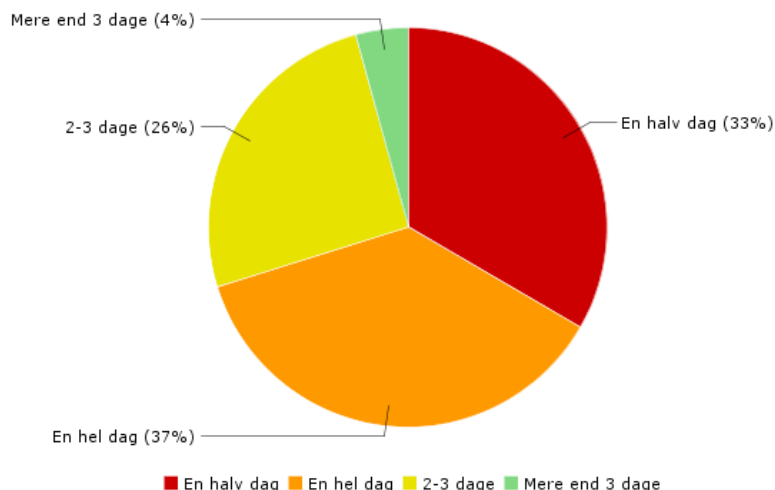
Brugerne angiver at de primært benytter grej fra grejbankerne til friluftsskativiteter i naturen (55%). En del udlån handler endvidere om udfordrende aktiviteter i naturen (21%), om enkelt friluftsliv (13%) eller om adventure race (9%). Det er interessant at naturvejledning (1%) fylder så lidt i brugen fra grejbankerne.

De anførte aktivitetskategorier relaterer sig til en teoretisk forestilling om friluftsliv (Andkjær 2005, 2009 – jf. afsnit 2). En del brugere har sandsynligvis vanskeligt ved at angive arten eller kategorien af deres aktivitet, og en del har flere former for brug, hvor de her bliver bedt om at angive den primære.

Resultaterne peger på at størstedelen af udlånene knytter sig til det mere aktivitetsorienterede og ofte kortvarige friluftsliv, samt at en relativt stor del af udlånene relaterer sig til det mere action-orienterede friluftsliv.

Figur 11: Varighed af tur og aktivitet

Hvor lang tid varer turen(e), hvori grejet benyttes typisk?

Langt den største del af udlånene fra grejbankerne handler om aktiviteter som gennemføres på en halv (33%) eller en hel dag (37%), dvs. uden overnatning. En del udlån (26%) relaterer sig til ture med overnatning - 2-3 dage – og kun en lille del (4%) handler om længere ture.

Resultaterne afspejler ganske godt de muligheder som de store brugergrupper af grejbankerne, fx folkeskolen, har. Der kan endvidere ses en sammenhæng med de fremtrædende aktiviteter som grej fra grejbankerne anvendes til – friluft aktiviteter og udfordrende aktiviteter i naturen, fx teambuilding.

Opsummering og indledende diskussion

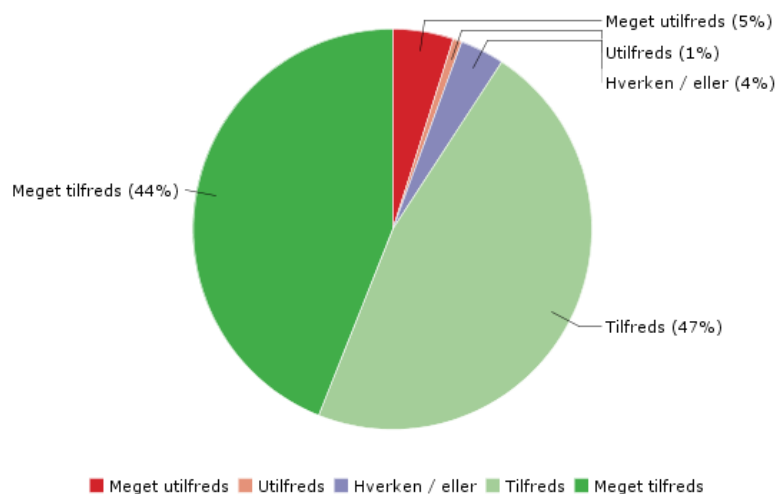
Det udstyr som bliver lånt mest fra grejbankerne er grej til vand- samt action-orienterede aktiviteter, især kanoer/kajakker samt mountainbikes. Dette stemmer overens med brugernes angivelse af formålet med lånet, som er friluft aktiviteter i naturen (55%) samt udfordrende aktiviteter i naturen og typisk foregår på ½ eller en hel dag.

Lånerne bruger typisk grejbankerne en eller få gange om året og typisk om sommeren. Målgrupperne for aktiviteterne rummer en vis variation, men er primært børn og unge, hvilket hænger sammen med den primære brug i uddannelsesinstitutioner og foreninger.

4.3. Vurdering af grejbankerne

Figur 12a: Tilfredshed med grejbankernes udvalg

Hvor tilfreds er du med grejbankernes udvalg?

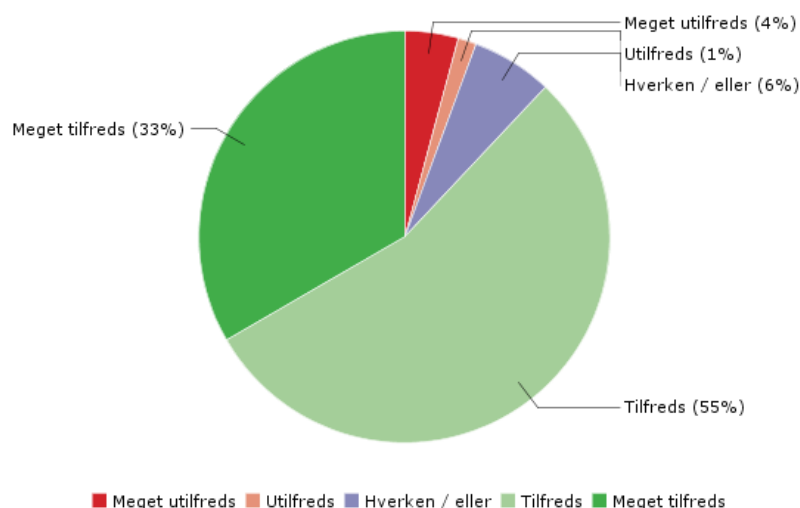
Der er en udstrakt grad af tilfredshed med udvalget af grej i grejbankerne. 91% af brugerne angiver at de er enten meget tilfredse (44%) eller tilfredse (47%) med udvalget, og kun 6 % angiver at de er meget utilfredse eller utilfredse med udvalget.

Brugernes svar på årsagen til deres udstrakte grad af tilfredshed viser at det især er bredden eller variationen i udvalget samt kvaliteten af grej som vægtes. Endvidere nævnes den gode service samt prisen på udlån som årsag til deres tilfredshed.

Enkelte efterspørger mountainbikes og klatreudstyr i udvalget fra grejbankerne.

Figur 13a: Tilfredshed med kvalitet af udstyr

Hvor tilfreds er du med udstyrets kvalitet?

Der er blandt brugerne stor tilfredshed med kvaliteten af udstyr. Hele 88 % angiver at de er tilfredse eller meget tilfredse med kvaliteten af udstyr. Kun 5 % angiver at de er meget utilfredse eller utilfredse med udstyrets kvalitet.

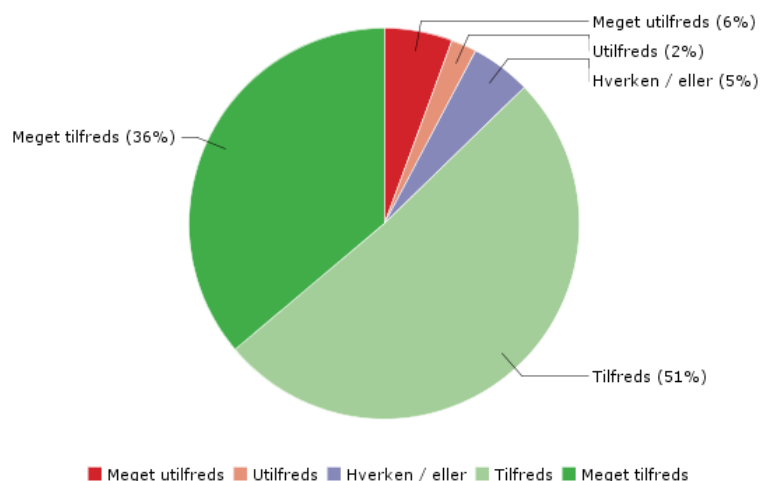
Som svar på årsagen til deres udstrakte grad af tilfredshed anfører brugerne at udstyret er robust, vedligeholdet og velvalgt til udlån. De mener endvidere at kvaliteten er god set i forhold til udlånsprisen. Enkelte oplever imidlertid at udstyret er slidt eller i dårlig stand.

Der er stor grad af tilfredshed med vedligeholdelsen af grej i grejbankerne. 87 % angiver at de er tilfredse eller meget tilfredse med vedligeholdelsen af udstyr. Kun 8 % angiver at de er meget utilfredse eller utilfredse med vedligeholdelsen af udstyr i grejbankerne.

Brugerne er generelt tilfredse med vedligeholdelsen af grejet og oplever at grejet bliver

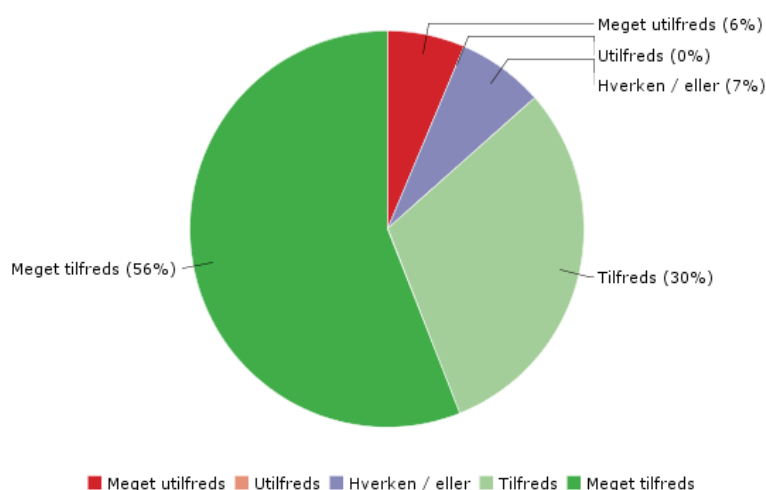
Figur 14a: Tilfredshed med vedligeholdelse af udstyr

Hvor tilfreds er du med vedligeholdelsen af udstyret?

Figur 15a: Tilfredshed med grejbankens service

Hvor tilfreds er du med grejbankernes service?

tjekket og vedligeholdt efter udlån. Flere lånere angiver imidlertid at de oplever dårlig vedligeholdelse af telte, mountainbikes og liggeunderlag.

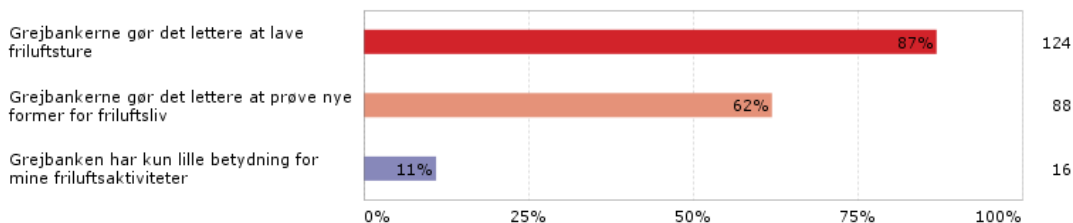
Der er stor grad af tilfredshed med servicen i grejbankerne. 86 % angiver at de er tilfredse eller meget tilfredse med servicen. Kun 6 % angiver at de er meget utilfredse med servicen i grejbankerne.

Som årsag til deres tilfredshed med servicen fremhæver brugerne at de hurtigt får svar fra grejbankerne, og at personalet er imødekommende og forvalter lån og ønsker smidigt. Det fremhæves endvidere at man kan stole på de aftaler som indgås.

Enkelte angiver imidlertid at de oplever at nogle lånere kommer før andre i forhold til udlån.

Figur 16: Hvilken betydning har grejbanken?

Vælg de udsagn du er enig i

Brugerne vurderer generelt at grejbankerne har betydning for deres mulighed for at arbejde med friluftsliv. 87 % angiver at de oplever at grejbankerne gør det lettere at lave friluftsture, og 62 % angiver at de oplever, at de med lån fra grejbankerne lettere kan prøve nye former for friluftsliv. Kun 11 % angiver at grejbankerne kun har en lille betydning for deres frilftsaktiviteter.

Resultater fra de kvalitative mailinterview

I de kvalitative mailinterviews bekræftes betydningen af grejbankerne i forhold til brugernes muligheder for at arbejde med friluftsliv. En række tematikker og perspektiver fremhæves i den forbindelse.

Helt konkret betyder brugen af grejbankerne at skolerne kan tilbyde aktiviteter, som ellers ikke var mulige. Skolerne kan desuden øge omfanget af aktiviteter med friluftsliv og afprøve nye former for friluftsliv

”Der er nogle super fede muligheder for at bruge grej som skolen ikke selv råder over. Derudover har jeg fået gode råd om sikkerhed og brug af grejet, hvilket har været nyttigt. Uden Grejbanken havde eleverne gået glip af fede oplevelser, og jeg har pt. kun lyst til at inddrage grejbanken mere i kommende skoleårs planlægning”. (M11)

"Vi kan øge kapaciteten eller udvide aktiviteterne med grej/discipliner som vi ikke selv er i besiddelse af. F.ex. SUP, Kano, MTB og Kajak" (MI2)

Herudover fremhæver brugerne at grejbankerne giver inspiration og vejledning i brug af grej, og formidler overvejelser om sikkerhedsmæssige problematikker. Det ses samtidig som en ressourcemæssig fordel, at skolen ikke skal bruge tid på at vedligeholde grejet.

Grejbankerne har ifølge de adspurgte brugere en betydning som rækker ud over det rent praktiske og økonomiske. Det fremhæves således at grejbankerne har en symbolsk funktion i kraft af signalværdien om at deles om tingene og dermed inkludere et element af bæredygtighed og miljøbevidsthed i sin praksis.

"Helt overordnet er ideen om, at vi deles om noget – deles om udstyr - meget sympatisk. Grejbankernes opgave er at medvirke til bedre rammer for aktiviteter/undervisning i og med friluftsliv. Samtidig er der også et symbolsk niveau, som ikke er uvæsentligt, hvor grejbankerne i deres form konkretiserer omtanke i forhold til bæredygtighed og ressourceforbrug". (MI5)

Grejbankerne giver endvidere inspiration til at indgå lokale netværk hvor udstyr deles mellem forskellige institutioner.

"Inspireret af grejbankerne forsøger vi, at indgå i lokale netværk/samarbejder, hvor vi laver "delebaser". (MI5)

I forhold til brugen og dermed betydningen er afstanden til en grejbank i følge brugerne afgørende. Tiden er en vigtig ressource, og hvis der er for lang transporttid i forbindelse med lån i grejbankerne, skal denne tid tages fra undervisningen, forberedelsen eller fritiden.

"Grejbankerne er med i vores overvejelser, når vi planlægger et undervisningsforløb. Det bliver dog ofte for omstændeligt, at benytte grejbankernes tilbud og det er især afstanden til nærmeste grejbank, som bliver udslagsgivende." (MI5)

"Udfordringen er igen afstanden, som bliver afgørende for, hvorvidt grejbankernes tilbud kan passes ind i den daglige undervisning. Det kan godt være, at man som institution slipper for at investere i dyrt udstyr, men skal man i stedet investere familietid, tid med elever og eller forberedelsestid kan det hurtigt blive en uhensigtsmæssig investering". (MI5)

Resultaterne fra mailinterviews peger på at der er stor forskel på servicen i landets grejbanker. Flere efterlyser et mere smidigt og gennemskueligt system til bookning af udstyr, med hurtigere svar fra grejbankerne om grejet er ledigt i den ønskede periode, og en mere fuldstændig oversigt over udstyret og tilstand med billeder og beskrivelser.

Omvendt fremhæver andre grejbankernes fleksible og smidige service med mulighed for at hente og aflevere grej uden for åbningstid.

"Ja - det er rart med fleksibilitet, når det kan lade sig gøre i forhold til afhentning og aflevering af grej, så åbningstiderne ikke begrænser det". (MI2)

"Godt, at man selv kan komme og aflevere udstyr uden for normal åbningstid ved hjælp af en nøgle". (MI3)

Enkelte fremhæver begrænsninger pga. sikkerhedsregler, og muligheden for kurser i grejbankregi efterlyses, særligt i aktiviteter med højt risikoniveau, hvor der er formelle regler og normer som skal følge i forhold til uddannelse

"Der er mange ting der fungerer rigtig godt, grejet er godt og der bliver passet godt på det. Samtidig er der så pokkers mange sikkerhedsregler, der gør nogle aktiviteter meget besværlige at føre ud i livet, hvilket er ærgerligt. Her tænker jeg kajaksejlds, snorkling, klatring mm. hvor jeg personligt ikke har certifikater til at tage elever med ud - måske der var basis for flere kurser i det kommende år?" (MI1)

Opsummering og diskussion

Lånerne eller grejbankbrugerne er generelt meget tilfredse både med grejbankernes udvalg, kvalitet, vedligeholdelse og service. Der er enkelte kritiske bemærkninger, men det overordnede billede er stor grad af tilfredshed.

Lånerne giver udtryk for at grejbankerne har stor betydning for deres - praktiske og økonomiske - mulighed for at arbejde med friluftsliv, idet grejbankerne gør det lettere at lave friluftsture, samt ikke mindst gør det lettere at prøve nye former for friluftsliv. Det fremhæves at brugerne også i et vist omfang får inspiration og vejledning til grej, sikkerhed og ture via grejbankerne.

Resultaterne viser at grejbankerne har betydning for brugere i forhold til deres muligheder for at arbejde med friluftsliv, og mange påpeger at de i kraft af grejbankerne får bedre muligheder for at afprøve nye former for friluftsliv. Det betyder at grejbankerne på denne måde medvirker til at stimulere udviklingen i friluftsliv på skoler m.m. (jf. afsnit 3.1.3.).

Lånehypigheden hos lånerne kan indikere at mere frilftsaktive brugere, fx efterskoler, vælger selv at investere i grej, og dermed med årene får mindre brug for grejbankerne.

Igennem de kvalitative interviews fremhæves det, at grejbankerne har betydning, som rækker udover det rent praktiske, og at grejbankerne formidler holdninger (signalværdi) om bæredygtighed og ressourceforbrug, samt giver inspiration til at indgå i netværk.

Det fremhæves at afstanden til en grejbank er afgørende for om den bruges, samt at sikkerhedsregler og et trægt bookingsystem kan begrænse brugen af grejbankerne. Der er forskellige erfaringer med og holdninger til grejbankernes service samt betydningen af sikkerhedsregler.

4.4. Ønsker og idéer til grejbankerne

I dette afsnit bliver brugerne spurgt om en række konkrete spørgsmål, som vedrører deres ønsker og idéer til grejbankernes fremtidige udvikling.

Et mindre flertal (54%) af brugerne mener at grejbankerne bør stille krav om certifikater ved lån af grej til risikobetonede aktiviteter. Dette kan sammenholdes med, at stort set ingen brugere (4%) har oplevet begrænsninger i leje pga. manglende uddannelse eller certifikater.

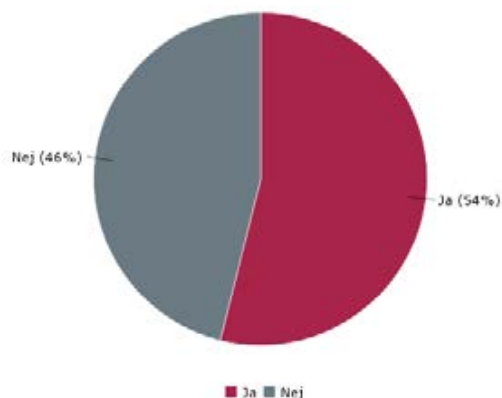
Der er blandt brugerne overvejende stemning for, at grejbankerne skal udvide deres service til også at omfatte udlån til private. 56 % mener ja og kun 22 % angiver at de ikke mener dette er en god ide. En stor del (22%) har valgt at forholde sig neutralt til dette spørgsmål.

I forhold til spørgsmålet om at udvide grejbankernes service til også at omfatte udlån til kommercielle aktiviteter er holdningen anderledes. Her mener 47% af brugerne nej og kun 19% ja, mens en stor del (34%) forholder sig neutralt.

Størstedelen af brugerne (57%) mener at grejbankerne bør udbyde kurser og fx forestå certificering i kano. En del angiver at de er neutrale eller i tvivl (36%), og kun 7 % angiver at de er imod denne mulighed.

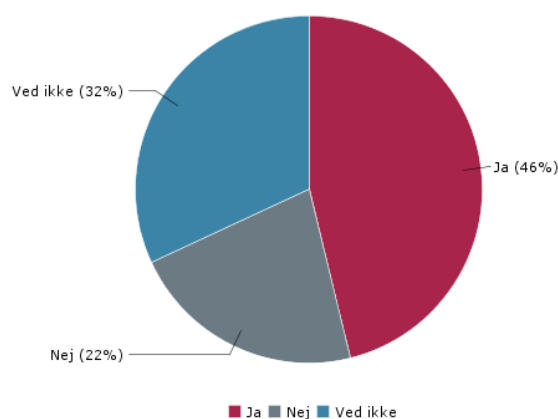
Figur 17a: Certificering som krav for lån i grejbank?

Bør grejbankerne ved leje af grej med risiko-elementer (fx klatre- og vandudstyr) kræve certifikater af lejere?

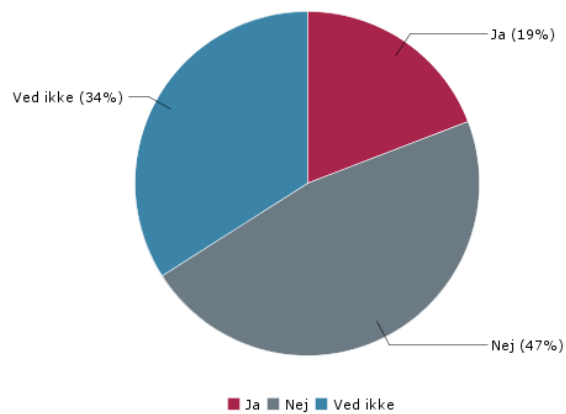
Figur 18: Udlån til private?

Bør grejbankerne udvide deres service til privat brug?

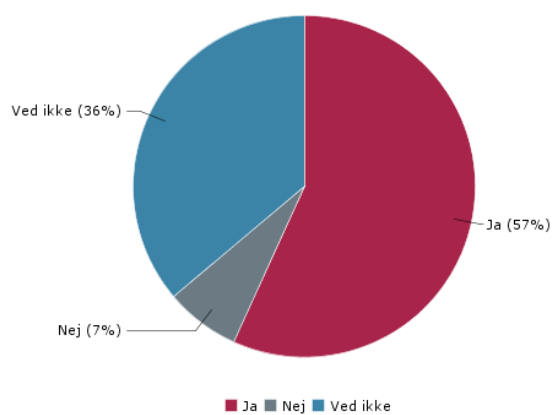
Figur 19: Udlån til kommercielle brugere?

Bør grejbankerne udvide deres service til kommercielt brug?

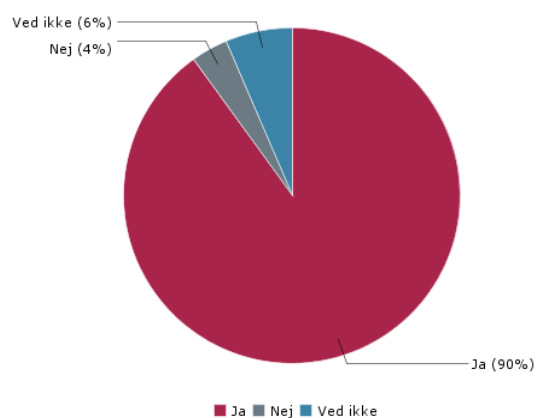
Figur 20: Kurser

Bør grejbankerne udbyde (flere) kurser? (fx kano-certificering)

Figur 21: Online booking

Bør grejbankerne have mulighed for online booking?

Der er i gruppen af brugere stor enighed om at grejbankerne bør have online booking. 90 % mener ja og kun 4 % angiver at de er imod denne mulighed.

Brugerne anfører en række konkrete ønsker til udvidelse af udvalget af grej i grejbankerne. Der synes at være en tendens til at der efterspørges grej til de mere action-orienterede aktiviteter, fx SUP-boards, klatreudstyr, teambuildingudstyr, ATV, MTB og action games.

Figur 23: Andre forslag til udvikling af grejbankerne?

Forslag til udvikling af grejbankerne
Antal og placering
Gerne flere banker på forskellige naturområder
En central og let tilgængelig placering er vigtig. Det er endvidere et plus når Grejbanken er placeret i eller tæt ved et rekreativt område.
Flere grejbanker rundt omkring i landet...
mange grejbanker er jo lokalbestemte, og derfor har de ofte udstyr som kan benyttes i nærområdet, ellers kan man jo bare bruge en anden grejbank som har udstyret
Service og kommunikation
Større gennemsækelighed ved booking. I yder en større service end der fremgår. Ex. Afhentning til aftenaktiviteter ved spejdermøder er ikke et problem.
Ved ikke om det sker i forvejen. Men reklamere på skoler for de muligheder de giver. Friluftaktiviteter har så mange kvaliteter at byde på, sociale, kropslige, personlige kompetencer der er mange der ikke får muligheden fordi det tit virker besværligt. Man kunne også sagtens udbyde færdige pakker eks. Teambuilding- og friluftlivforløb. Hvor grejbanken lejer medarbejder og udstyr ud til skolen som en samlet pakke.
Andet
Vinter grej, soveposer og liggeunderlag i ordentlig kvalitet og til flere end 7 personer
Vi er super glade for at grejbankerne er til og forventer at benytte muligheden for at leje en bredere vifte af friluftsgrej ved udvikling af børne-/ungeholdene, som vi ikke har helt fat i endnu. Det er en stor støtte for os som ny klub.
Skal leje ud til private arrangementer - det kunne vi ikke her i 2016, men kunne godt i 2015
Måske en form for abonnement, hvor man for en fast lav ydelse kan låne grej der ikke er lejet ud til anden side

Brugerne har en række forskellige mere generelle forslag til udvikling af grejbankerne, hvoraf flere knytter sig til antal og placering. Der ønskes dels flere grejbanker, og dels at de er placeret centralt og let tilgængeligt. Herudover er der ønsker om at grejbankerne er placeret tæt på naturområder og rekreative områder, dvs. der hvor grejet skal bruges. Der er et potentielt dilemma i kraft af ønsker om central og decentral placering af grejbanker, hvilket kan tale for en differentiering af grejbankkonceptet (jf. afsnit 5.1.2.).

Der er endvidere forslag om at grejbankerne i højere grad udbyder pakker med medarbejder, samt låner ud til private. Endelig er der forslag om at grejbankerne i højere grad reklamerer for sin service fx i forhold til skoler.

Brugernes svar og andre forslag peger i retning af et mere differentieret og mangfoldigt koncept, hvor der er flere former for grejbanker, og hvor disse er placeret tættere på de loka-

liteter, hvor grejet skal bruges. Samtidigt peges på at grejbankerne kan gøre mere i forhold til at formidle kontakt til potentielle brugere, og at grejbankerne med fordel kan udvide funktionerne.

Resultater fra de kvalitative mailinterview

I de kvalitative mailinterviews foreslår de udvalgte brugere en række forbedringer i grejbankernes praksis og organisering. Forslagene samler sig i to hovedtemaer: 1) forbedring af grejbankernes praksis og service; 2) udvikling af grejbankernes funktioner og organisering af grejbankerne. Brugerens synspunkter og forslag er ikke radikalt forskellige fra de forslag, som kommer frem i spørgeskemaundersøgelsen, men giver en lidt dybere forståelse af tanker.

I forhold til ønsket om en mere gennemskuelig booking af grej er der et konkret forslag om, at man på hjemmesiden kan se hvilket grej der er ledigt på hvilke tidspunkter.²⁰

"På selve bookingsiden ville det være fint hvis man kunne se hvilket udstyr der var udlånt hvornår. Dermed kunne man langt nemmere få sine undervisningsgange til at gå op med det grej der er til rådighed, uden at skulle sende mails frem og tilbage. Jeg tænker en interaktiv side hvor en booking automatisk bliver vist i systemet så andre kan se hvad status er på fx. mountainbikes". (MI1)

Nogle brugere oplever at prisen for lån af udstyr er begrænsningen, og de foreslår muligheden for at købe et medlemskab eller abonnement til lån i grejbanken som en mulighed. Det vil betyde, at man som lærer ikke hver gang skal overveje om økonomien rækker til et lån.

"At man kunne købe medlemskab til grejbanken og derefter så kunne låne udstyr gratis, således at man måske kunne nå at prøve flere aktiviteter og oftere i forhold det budget man har ude på skolerne" (MI3)

Brugerne foreslår endvidere en udvidelse af grejbankernes funktionsområde, hvor grejbankerne i højere grad bliver til centre som, udover at låne grej ud, også giver inspiration og vejledning i forhold til grej, ture og sikkerhed. Det foreslås således at grejbankerne i højere grad skal være centre med et vist volumen, og at der skal være samarbejde med forskellige interessenter.

"Det at operere med en centertanke giver større volumen. Gerne forskellige samarbejdspartnere. Ungdomsskole, foreninger og andre interessenter". (MI4)

Brugerne ønsker konkrete forslag til ture og aktiviteter, knyttet til bestemte områder i grejbankens lokalområde, med anvisning af hvordan grejet kan benyttes. Derudover kan billeder og videoer af grej og aktiviteter på grejbankens hjemmeside være med til at inspirere til nye muligheder med grej fra grejbanken i undervisningen. Ønskerne skal ses i lyset af at mange

20 Som i en webshop hvor man kan se lagerbeholdningen på den vare man vil købe.

lærere føler sig pressede af den sparsomme forberedelsestid, og det er derfor svært at få tid til at lave indføre nye aktiviteter.

"Derudover kunne det være fint med flere billeder og måske endda videoer som inspiration til at kaste sig over udstyr som man ikke tidligere har prøvet af. Siden kunne udvides med konkrete forslag til kobling af udstyr+områder i regionen, og evt. forslag til ture og transport. Som lærer har vi så meget pres på vores forberedelse, at nogle gode ideer desværre må sløjfes fordi der ikke er tid til at arrangere alle aspekter". (MI1)

Samtidigt med at der foreslås større centre med mere omfattende funktioner er der ønsker om mere fleksible løsninger og mere decentrale funktioner. Baggrunden er ønsket om kort transporttid i forhold til at hente og aflevere grej, som er en vigtig faktor for lånerne.

Decentrale grejbokse og -depoter kan ses som en mulig løsning, med adgang til grej i depoter, som er placeret decentralt, der hvor grejet skal bruges. Som alternativ nævnes en leveringsservice hvor grejbanken står for transport af udstyr til den valgte lokalitet, hvilket dog vil rumme en ressourcemæssig udfordring. En ide er at kombinere friluftsfaciliteter med grejdepoter og fx forsyne små hytter/shelters placeret kystnært eller inde i landet med tilhørende grejbaser som er tilpasset friluftsfaciliteten. Det nævnes at ubemandede depoter er mere sårbare i forhold til lånernes ansvarlighed.

"I stikordene nævnes [grej-]bokse og depoter og jeg tror det skal være en del af løsningen. Det kunne være spændende at arbejde videre med ideen fra de Sydfynske øhavs shelters. Små hytter/shelter placeret kystnært og inde i landet med tilhørende grejbaser". (MI5)

4.5. Opsummering og diskussion

Blandt grejbankbrugerne er der overvejende enighed om at der bør være krav om certificering i forbindelse med lån fra grejbankerne. Lånere har imidlertid ikke selv oplevet et krav om relevante certifikater ved deres lån af udstyr.²¹ Mange lånere mener at grejbankerne bør udvide deres service med udlån til privat brug også. Når det gælder kommercielt brug er størstedelen dog imod en udvidelse af servicen.

Mange lånere ønsker at grejbankerne udbyder kurser evt. med mulighed for certificering, og næsten alle lånere ønsker mulighed for online booking.

Spørgeskemaundersøgelsen og de kvalitative mailinterviews med brugere giver anledning til at pege på en række tematikker for den fremtidige udvikling:

21 Dette kan enten skyldes at kravet ikke er aktuelt i dag eller at de har de rette certifikater

- bedre information og kommunikation
- mere gennemskuelig booking
- udvikling af funktionerne, fx centre med tilbud om vejledning og kompetence
- differentiering af koncept – decentral placering
- udlån til private

5. Fremtidsperspektiver og visioner for fremtidig udvikling hos grejbankerne

Introduktion

I dette afsnit præsenteres et internt perspektiv (jf. afsnit 2.1.2.) på den fremtidige udvikling af grejbankerne repræsenteret ved nøglepersonerne og grejbankværterne, som har ønsker, holdninger og konkrete ideer til hvordan grejbankkonceptet kan udvikles. Præsentationen styres af en række temaer eller kategorier, som er fremkommet gennem analysen: 1) organisering og styring, 2) service, 3) kommunikation og markedsføring, 4) målgrupper, 5) sikkerhed og ansvar, 6) funktioner og nye koncepter.

I analysen er der fokus på de forslag og ideer som knytter sig til de enkelte tematikker, og det vil blive forsøgt tydeliggjort hvorfra de enkelte synspunkter og perspektiver kommer.

5.1. Organisering og styring

En række ønsker, holdninger og konkrete ideer knyttet til fremtidig udvikling af grejbankerne handler om hvordan grejbankerne er organiseret og styret. Denne tematik rummer spørgsmål om frivillighed, placering, organisering og økonomi.

5.1.1. Frivillighed

Et bærende princip i Friluftsrådets retningslinjer for grejbankerne er at ”personerne bag grejbanken er indstillet på at bidrage med frivillig arbejdskraft” (Grejbankerne 2012). Dette betragtes af en stor del af grejbankværterne som svært at opnå, og frivilligheden rummer tilsyneladende et potentielt dilemma i forhold til organisering og styring af grejbankerne. Ifølge grejbankværterne rummer den frivillige indsats ikke mulighed for at leve op til intentionerne for grejbankerne primært i forhold til vedligeholdelse af grej, administration og servicering af lånere, at skabe synlighed, samarbejde med potentielle lånere, deltagelse i relevante netværk og arrangementer.

Generelt er holdningen blandt grejbankværterne, at det er svært at leve op til Friluftsrådets principper. De fleste ser deres rolle som grejbankvært som en del af deres lønnede job, og det er derfor vanskeligt at kombinere dette med tanken om frivilligt arbejde. Det er uklart hvornår og hvor meget arbejde, der er med eller uden løn, og ifølge grejbankværterne er det derfor reelt set en stor del af grejbankerne, der bruger lønressourcer på drift.

En mindre del af grejbankværterne er imidlertid indstillet på at lægge frivilligt og ulønnet arbejde i grejbanken. Det nævnes blandt andet at det ses som en vigtig opgave at få så mange børn og unge som muligt ud at benytte naturen, og at der derfor kan ydes en mængde frivilligt arbejde, når man selv kan planlægge, hvornår det skal foregå.

Frivillighed opfattes tillige som et godt brand for grejbankerne. Det kan medføre en større ansvarlighed fra lånerens side i forhold til at benytte grejet på en hensigtsmæssig måde og

aflevere det i god og rengjort stand. Det betyder tilsyneladende noget for lånerne, om grejet kommer fra en kommerciel virksomhed eller en grejbank med frivillig arbejdskraft.

”Det er vigtigt at få defineret: hvad er forventningen man bærer som organisation, og hvad er det vi forventer der skal bæres som frivillig person – af frivillighed. Frivillighed er også en fed ting at brande sig på...” (Grejbankvært)

5.1.2. Placering

Placeringen af grejbankens udstyr er afgørende for lånernes mulighed for at planlægge og afvikle friluft aktiviteter fx i skoleregion. En vigtig pointe for lånerne i forhold til grejbankens udstyr er at det er let tilgængeligt. Det kan enten opnås ved at placere udstyret på eller nær det sted hvor det oftest benyttes, gøre det mobilt ved fx at placere det på trailere, i transportkasser, tilbyde transport eller lignende.

”Placering er vigtig – i naturen, ved vandet ...! Det er lettere at flytte grej end børn...” (Grejbankvært)

Grejbankværterne foreslår decentrale placeringer, som fx grejbokse eller –depoter, placeret hvor det skal bruges, fx kanoer ved en sø eller båludstyr ved en bålplads, som en god mulighed, som de mener kan være en fordel for lånerne. Grejbankværterne nævner at det imidlertid kan være udfordrende for grejbankerne i forhold til at håndtere og vedligeholde grejet. Her foreslås et samarbejde med andre aktører som kan være med til at løfte denne opgave. Ved fx at lade en skole, institution, forening, klub eller campingplads i lokalområdet varetage det praktiske i forbindelse med udlån og instruktion, kan ressourceforbruget for grejbanken nedsættes. Samarbejdspartneren kan samtidig drage fordel af eget brug af grejet samt i form af en økonomisk gevinst, øget medlemstal, flere kunder osv.

Udviklingen med mobilt og decentralt udstyr vurderes af nøglepersonerne som positiv, idet det skaber større fleksibilitet, og rammer bedre ind i forhold til behov og ønsker, fx fra lærere i folkeskolen.

”Det nye er mobile enheder. Der er eksempler på at grejbanken kommer ud til folkeskolerne og laver aktiviteter, som en del af folkeskolebudgettet, for at opfylde folkeskoleloven formål. Der er ting på vej omkring øget mobilitet – det er vigtigt at der er nem adgang til grejet – det er det grejbankerne er til for – enten centralt placeret eller meget mobilt. En mellemting er et Grej-depot, typisk i et naturområde eller andre spændende områder til friluftsliv, så er der noget grej som lige præcis giver mening der, fx hængekøjer som skal bruges der, men som også kan lånes ud til andre steder” (NP6)

En kobling til et socio-økonomisk projekt (fx skovhjælpere) er en mulighed for at dække en del af opsynet med decentrale enheder.

Nøglepersonerne fremhæver at der er en række fordele ved at grejbankerne er placeret by-

nært og i en kommunal sammenhæng, fx en ungdomsskole. På den måde når man lettere ud til en større målgruppe og specielt til folkeskolerne. Der er tale om en form for professionalisering og også standardisering af grejbankerne, som vurderes positivt såfremt det ikke hindrer eller forstyrrer engagementet og den fremtidige udvikling. Der er et potentielt dilemma her idet grejbankerne historisk har været båret af ildsjæle og har været meget forskellige, fx i forhold til ophæng og organisering (jf. afsnit 3.1.1.), hvor det nu foreslås at gøre dem mere ens og i højere grad integreret i det kommunale system.

”Friluftsrådet har et klart standpunkt – de vil gerne ha’ at grejbankerne er nært knyttet til kommunen ... Set i lyset af at man gerne vil bredere ud og gerne vil ind i folkeskolen – så tror jeg det er vejen frem”. (NP2)

5.1.3. Organisering

En god organisering er altafgørende for grejbanken, og det er afgørende at grejbanken lokalt opleves som en væsentlig del af organisationen, og at ledelsen er velvilligt indstillet. Samtidig er oplevelsen at Friluftsrådet bør lægge flere ressourcer i koordinationsarbejdet, med opgaver der er fælles for alle grejbanker fx bookningssystemer, erfarings- og vidensudveksling etc.

Grejbankværterne mener, at man med fordel kan arbejde med at understøtte lokale politikker, planer og visioner. Ved at skabe en direkte kontaktflade med for eksempel de kommunale forvaltninger, kan kendskabet til grejbankernes muligheder øges og dermed forhåbentligt anerkendelsen af grejbankernes potentiale. Det vil kunne medføre en øget interesse for og brug af grejbankernes tilbud. Det nævnes dog samtidig, at der kan være et dilemma at skulle gå aktivt ind i kommunens indsatsområder, hvis det strider mod den form for friluftsliv man som grejbankvært synes er ”rigtig”.

Noglepersonerne og grejbankværterne er enige om, at folkeskolerne har brug for samarbejdspartnere til at udfylde skolereformens indhold, og her kan grejbankerne gøre sig nyttige. En strategisk indsats med målrettede tilbud til skolerne, kan være med til at forøge udlån og samarbejde i forhold til aktiviteter drevet eller igangsat af grejbanken.

”Se på hvilke visioner der er i den kommunale plan for bæredygtighed – understøtte det. Være strategisk – svært at sige nej til et tilbud om noget de (kommunen) gerne vil, men ikke kan selv”. (Grejbankvært)

Samarbejdet og netværksdannelse mellem grejbankerne er en vigtig del af grejbank-ideen, og deling af viden og erfaringer er med til at udvikle grejbankerne. Det er vigtigt, at grejbankerne ser hinanden som samarbejdspartnere og ikke som konkurrenter.

Grejbankværterne foreslår flere regionale eller organisationsspecifikke netværksmøder med besøg hos forskellige grejbanker til inspiration. Det er dog samtidig ressourcekrævende at skulle deltage i mange møder, og der efterspørges et forum eller en digital platform, hvor samarbejdet kan udvikles, formaliseres, systematiseres.

Friluftsrådet har en samlende og koordinerende rolle i forhold til grejbankerne, og grejbankværterne har et ønske om, at Friluftsrådet styrker denne rolle i forhold til en række punkter.

Grejbankværterne efterspørger en tydeligere vision fra Friluftsrådet - dels i forhold til at definere grejbankernes overordnede funktion, og dels en profilering udadtil som kan bruges i kommunikation og markedsføring. Grejbankerne har hver deres lokale profil i forhold til hvilket grej og aktiviteter der tilbydes, og det organisatoriske tilhørsforhold, men der ønskes tillige en klarere fælles profil. *Endvidere ønsker grejbankværterne et fælles markedsføringskoncept, der både kan bruges på landsplan og lokalt i form af foldermateriale, webbaseret PR etc.*

Et kritisk punkt er vidensdeling, og grejbankværterne savner en fælles platform eller database, der kan samle viden, ideer og erfaringer, og samtidig kan være en kommunikationsplatform for grejbankværterne. Nu foregår kommunikationen via mails og facebook, men der mangler et system eller en platform, der kan håndtere og systematisere udveksling af viden i tekst, billeder og lyd.

Mange grejbanker arbejder med produktpakker eller aktivitetskasser, som tilbydes lærere, og der er et ønske om, at Friluftsrådet er med til at udvikle diverse koncepter.

"Produktpakker. Enkle koncepter med alt hvad der skal bruges til en tur – lige fra huskeliste til deltagerne til grej og..." (Grejbankvært)

"Aktivitetspakker – vi skal bruge hinanden meget mere: udveksle ideer, koncepter, ... vidensdeling mellem grejbanker" (Grejbankvært)

Der er enighed om at det er en udfordring at udvikle og organisere grejbankerne frem imod et stærkere kommunalt ophæng, samtidigt med at der er rum for differentiering og forskellige koncepter. Dette giver udfordringer til Friluftsrådet i forhold til organisation, politik og kommunikation.

"Jo flere grejbanker, jo sværere er det at servicere den enkelte på samme niveau som hidtil. Friluftsrådet er ved at lave et mere selvstående netværk – i stedet for at gå igennem Friluftsrådets grejbankkoordinator er det mere mellem de enkelte grejbanker - erfaringsudveksling fx ... Det er en udfordring at få skåret konceptet til så man tydeligt kan se hvad det er, også ude lokalt – få defineret hvad der vil sige at være grejbank. Enten en større standardisering eller principper som grejbankerne overholder og derfra er selvkørende... Det er vigtigt at det bliver et dynamisk netværk – om det så skal se ud på en anden måde i fremtiden det er rigtigt spændende, men det skal frem til, at de [grejbankerne] lærer af hinanden, og på den måde er semiselvorganiserende – så den centrale administration kan fokusere på de overordnede politiske linjer og udviklingen, så vi kommer ud over hvad det skal koste at låne en pandelampe". (NP6)

5.1.4. Økonomi

Grejbankværterne oplever generelt, at skolernes økonomi er presset i disse år, og at det har en afsmittende effekt på udlånet i grejbankerne. Især aktiviteter hvor ratio (antal elever pr lærer) er lav, fx ved havkajakaktiviteter, er ramt af manglende ressourcer. Der er imidlertid også en

oplevelse af at skolerne er villige til at bruge ressourcer på grej og aktiviteter, hvis de oplever at der er kvalitet i det de modtager.

”Skolerne vil gerne bruge penge når de kan se kvaliteten [grejbankens] af aktiviteter og grej” (Grejbankvært)

Der er forskellige gevinster ved at være grejbank for værtsinstitutionen. For eksempel kan naturcentre tjene penge på, at der følger en betalt instruktør med ved udlån, og efterskoler kan bruge grej til egne elever uden at betale lånegebyr. Det ses som vigtigt, at det ikke kun er den institution der huser grejbanken, der kan se fordelene, men at det giver mening for hele den organisation som grejbanken er tilknyttet.

”... det handler om at grejbanken giver mening for kernerdriften ... det er vigtigt at det ikke kun er et onde – det skal også være et gode [for organisationen] ...” (Grejbankvært)

5.2. Service

Vejledning i forbindelse med udlån er en vigtig del af grejbankernes tilbud, og det skaber tryghed hos lånerne, når de oplever at blive vejledt i fx brug af grej og sikkerhed. Det opleves dog samtidig af grejbankværterne som et ressourceproblem, at tidsforbruget ved et udlån ofte er stort på grund af vejledningen.

”... lærerne bliver trygge fordi det er en af deres egne [der vejleder dem] – derfor er organiseringen [fx i børne og ungeforvaltningen] mega-vigtig hvis vi skal nå folkeskolerne ...” (Grejbankvært)

Det opleves omvendt også, at nogle lånere ikke har tid til at modtage den nødvendige vejledning og instruktion, når de kommer til grejbanken, og fx har en gruppe elever, der står og venter.

”Det jeg oplever som et problem, er at dem som kommer og låner, ikke har tid til at høre det som jeg har at fortælle – hvor de skal sejle henne eller hvor de skal slå telt op jeg har nogle ideer om hvad de skal passe på, men de [lærerne] er bagud og eleverne står og venter, og så kobler de bare [trailereren] på og så afsted...” (Grejbankvært)

Grejbankværterne efterspørger uddannelse i forbindelse med vejledning i specialudstyr, fx til handicappede. Det handler bl.a. om hvordan grejbankværterne kan opkvalificeres, og hvorvidt det er en opgave, som Friluftsrådet kan varetage.

En del grejbankværter nævner bookning af udstyr som en vigtig problematik, og de efterlyser et system, der minimerer tidsforbruget, og som samtidig sikrer et rimeligt niveau af vejledning og information. Det nævnes fx som en udfordring i forhold til et digitalt bookings-

system, at sikre at lånerne har styr på forsikring, sikkerhed og uddannelse. Det fremhæves samtidigt, at den personlige kontakt er vigtig.

"Det kunne være fint med et bookningssystem hvor man [låneren] også gav tilkende at: ja vi har forsikring, ja vi har passageransvarsforsikring, ja vi er klar over at vi skal skrive en sikkerhedsinstruks..." (Grejbankvært)

For grejbankværterne ses det som en oplagt mulighed at udvikle sig til lokale eller regionale kompetencecentre som kan samarbejde med nationale organisationer (fx indenfor idræt og søsport), kommunale forvaltninger, lokale foreninger etc. Grejbankværterne efterspørger Friluftsrådets vision på området.²²

"... vi skal udvikle grejbankerne til at være et lokalt sikkerheds- og friluftssted – dvs. der hvor der er kompetencerne, og der hvor der er udstyret..." (Grejbankvært)

5.3. Kommunikation og markedsføring

Grejbankværterne oplever tydeligvis ressourceproblemer med hensyn til at kunne afsætte tid til at skabe og fastholde kontakt til nuværende og potentielle brugere samt fremstilling af PR-materiale. Derudover fremhæver de at der er stor konkurrence fra andre udbydere af aktiviteter for skolerne, både kommercielle, offentlige og foreningsbaserede. For skolerne er der mange tilbud at vælge imellem, og her er grejbankernes ikke synlige nok.

"Mine børn er Københavnerbørn, og derinde er det i hvert fald sådan at der får skolerne 50 tilbud om hvad de skal putte ind i de her aktivitetsfaglige bånd og bevægelsesbånd, og de 49 er kommercielle og så er der grejbanken. Hvordan får man dem fortalt at grejbanken er en offentlig ting og at det ... koster dem meget lidt – det tænker jeg kan være en udfordring..." (Grejbankvært)

I forhold til markedsføring foreslår grejbankværterne en række tiltag som kan skabe interesse for grejbankens muligheder primært i forhold til børn og unge:

- Øget brug af sociale medier med fx You-tube-film med aktiviteter og grej i brug, samt kommunikation via Facebook m.m.
- Lokale teaser-arrangementer for skoler, hvor elever og lærere kan afprøve grej og aktiviteter, og derigennem få interesse og viden om grejbankens muligheder.
- Profileringsarrangementer ved større friluftsbegivenheder fx DGI landsstævne, Get Out Friluftsfestival, Sydfyns Outdoor Event, samt diverse løbs- og MTB-begivenheder.

²² Friluftsrådet har tidligere arbejdet på et projekt, der skal gøre grejbankerne til en form for sikkerhedscentre i forhold til risikobetonede aktiviteter, fx kano og kajak, men projektet er ikke finansieret og igangsat.

5.4. Målgrupper

Grejbankernes målgruppe er traditionelt skoler, institutioner og foreninger, og centrale spørgsmål er hvorvidt de i tilstrækkelig grad varetager disse målgrupper samt ikke mindst, om der i den fremtidige udvikling skal inkluderes nye målgrupper.

5.4.1. Større indsats i forhold til Folkeskolen

Folkeskolereformen har dels betydet en ændring i brugen af grejbankerne, primært i kraft af ændring i arbejdstidsreglerne, og dels har den givet en række nye muligheder for grejbankerne i forhold til at arbejde med friluftsliv i folkeskolen. Skolereformen²³ giver en unik mulighed for, at grejbankerne kan spille en rolle i formidlingen af friluftsliv til skolebørn, og samtidig giver Folkeskolens ”Fælles mål”²⁴ incitament til at arbejde med fysisk aktivitet og udeliv. Der er blandt nøglepersonerne enighed om, at det er vigtigt at grejbankerne griber denne mulighed.

”Folkeskolereformen giver nogle åbninger for at få bredt friluftsliv bredere ud. Grejbankerne er et unikt redskab, for skolerne har ikke råd til at købe alt det udstyr, og de har ikke den ekspertise som skal til” (NP1)

”Hvordan kommer vi ind og bruger Folkeskolereformen og de muligheder der er givet – vi har slet ikke opdaget det endnu – en af de største udfordringer lige nu er overhovedet at få dem [eleverne] ud – det er at lave friluftsture, det eksistere stort set ikke i dag, men der er nogen der gør det! Vi skal udvikle nogle modeller og her må Friluftsrådet være en central figur til at sige hvordan gør vi det. Vi snakker basisfriluftsliv!” (NP5)

Der er blandt nøglepersonerne enighed om at brugen af friluftsliv i folkeskolen og den nye folkeskolelov stiller en række udfordringer til grejbankerne. Der er dels nogle strukturelle forhold, bl.a. lærernes arbejdstid, som kræver, at det er nemt og enkelt at benytte sig af grejbankernes tilbud. Dette peger på decentrale løsninger og fleksibilitet eller mobilitet, fx i form af grejdepoter eller –bokse, og de centrale kriterier er nærhed og tilgængelighed til grej.

”Der er ting på vej omkring øget mobilitet. Det er vigtigt, og et opmærksomhedspunkt, at der er nem adgang til grejet, og det er det grejbankerne er til for – enten centralt placeret eller meget mobilt. En mellemting er et grej-depot, typisk i et naturområde eller andre spændende områder til friluftsliv. Her er der noget grej som lige præcis giver mening der, fx hængekøjer som skal bruges der, men som også kan lånes ud til andre steder”. (NP6)

23 Her tænkes særligt på mere fysisk aktivitet i skoledagen (45 min. pr dag), ”den åbne skole” med inddragelse og samarbejde med lokale foreninger og organisationer, samt ”understøttende undervisning” med mulighed for at tilrettelægge læringsaktiviteter på nye og anderledes måder. <http://uvm.dk/folkeskolen/folkeskolens-maal-love-og-regler/vejledning-om-love-og-regler/love-og-regler>

24 <http://www.emu.dk/modul/introduktion-til-forenklede-fælles-mål>

Herudover handler det om at Folkeskolerne er presset økonomisk, og det er centralt at lån i grejbanken er afpasset i forhold til skolernes budget og økonomiske ramme, så der også er tale om tilgængelighed i økonomisk forstand.

"Friluftsrådet skal understøtte det her! Grejet skal være tæt på og det skal være billigt – at låne kanoer i en grejbank i dag – du bliver flået! Skal du lave en hel dag med kano for en klasse så bruger man hele årsbudgettet. I Sydhavnen kan man for 2500,- få adgang til kanoer året rundt [i grejboks]...". (NP5)

Det er vigtigt at det konkrete grej i grejbankerne afspejler den brug, som er mulig og relevant i skolerne. Basisgrej og basisfriluftsliv nævnes som centrale elementer, og knyttes til et nyt begreb i friluftsliv i form af *mikroadventures* (Humphreys, 2014).²⁵

I forbindelse med folkeskolen og basisfriluftsliv argumenteres der for at grejbankerne også bør udlåne personligt grej, fx regntøj og rygsække, fordi eleverne ofte mangler det helt basale og personlige grej til friluftsliv.

"Det handler om en gammel diskussion: skal vi ha tøj og støvler i en grejbank så vi også kan få de ressourcervage ud og lave noget friluftsliv. På samme måde tror jeg vi skal ha et beredskab til at understøtte deres basisfriluftsliv". (NP1)

5.4.2. Andre målgrupper

Friluftsliv for handicappede er et område som er i vækst, både med hensyn til målrettede aktiviteter og specialkonstrueret grej, og grejbankværterne mener at grejbankerne kan være med til at støtte denne udvikling. En enkelt grejbank – Pibergaarden – har planer om at blive specialgrejbank for handicap-friluftsudstyr, og andre grejbanker ser dette felt som interessant i forhold til lokalt at udvikle og tilbyde udstyr. Relevansen og vigtigheden af dette tiltag understøttes bl.a. af Handicapidrættens Videnscenter.²⁶

Friluftaktiviteter for socialt udsatte borgere er et andet muligt område og målgruppe for grejbankerne. Der kan argumenteres for naturens gavnlige påvirkning på krop og psyke og dermed vigtigheden af at udvikle friluftsliv for denne gruppe.²⁷

"... jeg håber at man kan arbejde hen imod at få andre brugerflader ind ... det kan være de lidt mere skæve [mennesker] som man i virkeligheden trækker ind og er med omkring grejbankerne og giver dem nogle kompetencer – instruktør i et eller andet..." (Grejbankvært)

25 Et mikroadventure er natur- og friluftsoplevelser og –aktiviteter, der er kendetegnet ved at være af kort varighed, simpelt, lokalt og billigt, men samtidig sjovt, spændende, udfordrende og berigende. Alastair Humphreys præsenterer denne definition: "small and achievable, for normal people with real lives". (<http://www.alastairhumphreys.com/microadventures-3/>)

26 Se: <http://www.handivid.dk/idraet/temaer/friluftsliv>)

27 Fx Kaplan og Kaplan 1989

Flygtninge og indvandrere er en anden oplagt målgruppe, som ofte mangler kendskab til den danske natur og friluftstradition.

”Når jeg snakker om friluftsliv for alle ... et helt nyt [område]: flygtninge – hvor er vi henne her når vi ser en masse flygtninge komme hertil. Hvordan kan vi være med til at bruge grejbankerne til det... De frivillige skriger på at nogen vil hjælpe dem med det her – der er medarbejdere, der er biler, det hele er der, men der er nogen der skal hjælpe med det – hvor er grejbanken med alt fiskeudstyret? ... Mange af dem der kommer hertil, de har en kultur med fiskeri. ... Hvordan får vi koblet det her med nogle af Friluftsrådet medlemsorganisationer ... sportsfiskerne fx ...”. (NP5)

Udlån til private

Familier og private grupper nævnes af grejbankværkerne som et område, hvor der er øget interesse for friluftsliv og dermed behov for udstyr. Ved at støtte målgruppens interesse for friluftsliv, kan grejbankerne måske være med til at skabe en kulturændring hos børn i retning af at få et tættere forhold til naturen.²⁸

Det fremhæves både af noglepersonerne og grejbankværterne, at der skal tages højde for problematikker forbundet med udlån til private. Det er fx ofte ressourcekrævende, i og med at udlån ofte vil være i mindre enheder og på skæve tidspunkter (aften, weekend, ferieperioder osv.), og der er et dilemma omkring konkurrenceforvridnings i forhold til kommercielle udlejere af friluftsudstyr. Det er dog holdningen blandt grejbankværterne, at det er i orden at udlåne grej til private, hvis der ikke umiddelbart er kommercielle udbydere i området.

For at undgå det konkurrenceforvridende i forhold til kommercielle aktører på markedet, er der forslag om at have differentierede udlånspriser til på den ene side skoler, institutioner og foreninger og på den anden side til private.

Friluftsrådets holdning er at grejbankerne skal komme så mange som muligt til gode, og at man må klare mulige konflikter i forhold til de kommercielle udbydere lokalt, men at man principielt ikke skal konkurrere med private udbydere. Samtidigt kan der være situationer hvor man kan nå nye, fx resourcesvage, grupper ved at låne ud til private, og holdningen er at disse bør afprøves og udvikles.

De fleste grejbankværter ser ikke private som en del af kernemålgruppen. Der er dog gråzoner, fx når en forældregruppe arrangerer tur for en skoleklasse i weekenden.

Flere grejbanker samarbejder med lokale klubber og foreninger, og en grejbank har planer om at lade en klub stå for udlån til private brugere. Derved kan klubben tjene penge på udlånet, og grejbanken undgår at bruge tid og ressourcer i forbindelse med udlånet. Det påpeges dog at der kan være et etisk problem i, at en klub tjener penge på grej, der er stillet til rådighed af Friluftsrådet eller kommunen.

Servicering af private giver en række udfordringer i forhold til grejbankernes virke, men rummer samtidigt mulighed for at nå nye målgrupper, og for at styrke den sociale side af friluftslivet med formidling af friluftsliv til resourcesvage målgrupper, som ikke har det

²⁸ Der er mange gode argumenter for at arbejde for at flere børn og unge kommer ud i naturen (se fx www.sdu.dk/naturemoves)

nødvendige og relevante udstyr. Servicering af private aktører synes at have betydning for at fastholde det enkle friluftsliv i form af fx kanoture og overnatning i shelter, og begrebet *mikroadventures*²⁹ anvendes også i denne sammenhæng.

Åbning for udlån til kommercielle

Grejbankernes politik og strategi tillader ikke servicering af kommercielle virksomheder, og jævnfør kommunefuldmagten må offentlige institutioner (fx ungdomsskoler) ikke lave ulige konkurrence med hverken en frivillig forening eller et privat firma. Alligevel virker det til at der dels er gråzoner, hvor det er vanskeligt at skelne mellem hvad der er hvad (fx i forhold til efterskoler og højskoler), og dels er der en række situationer, hvor det er nødvendigt at forholde sig til en relation og evt. samarbejde med private firmaer.

Den overordnede indstilling hos Friluftsrådet synes at være, at man ikke skal konkurrere, og at det handler om at samarbejde med kommercielle aktører, undgå konflikter og samtidigt at se muligheder fremfor begrænsninger.

Vi må ikke udkoncurrere en frivillig forening eller et privat firma. Man må acceptere at man er offentlig og samtidigt trække sig når de andre kan selv.

Vi skal samarbejde med dem – lade være med at slås med dem – vi taber! Det er grundvilkår i en kommunal institution”. (NP1)

5.5. Sikkerhed og ansvar

Grej og aktiviteter der tilbydes af grejbankerne rummer ofte en sikkerhedsproblematik, fx i forbindelse med vand-, klatre- og mtb-aktiviteter samt aktiviteter hvor ild (bål og stormkøkkener), skærende værktøj (fx knive, økser og save) etc. indgår.

Især efter Præstøulykken i 2011 har denne problematik haft betydning for udlån fra grejbankerne. Hos grejbankværterne oplever man, at lånerne er bekymrede, og at skoler og institutioner mangler kvalificerede instruktører til at varetage undervisningen i de sikkerhedsmæssigt udfordrende aktiviteter. Nogle grejbanker tilbyder kurser for lærere og pædagoger, men mangler opbakning til kurserne. Det skyldes, ifølge grejbankværterne, ikke kursusgebyret som ofte er billigt eller gratis, men at vikardækningen er ressourcekrævende for skolerne.

Uvidenhed eller manglende erfaring hos grejbankbrugere, i forhold til at afvikle aktiviteter på sikkerhedsmæssig forsvarlig vis, nævnes af grejbankværterne som et problem. Et eksempel er at der er tradition for at kano- og kajakaktiviteter foregår som ture fra A til B, i stedet for at lave aktiviteter i kendt og beskyttet område med en høj sikkerhedsmargin. Her nævnes Friluftsrådets læringskort som et nyttigt hjælpemiddel.

Ressourcemangel i skolerne er også en problematik i forhold til sikkerhed og afvikling af aktiviteter. Hvor der før ofte var to lærere pr. klasse er der nu kun en, hvilket reducerer mulighederne for at lave en del aktiviteter.

29 ”Microadventures”, Alastair Humphreys (ISBN: 9780007548033) 2014

”Det virker som om at skolerne er så pressede, at hvor man førhen kunne have to lærere ude, så har man altså kun en lærer med til en skoleklasse, og så bliver man presset på vandet, på en anden måde end man gør på land”. (Grejbankvært)

Der er bred enighed om, at det er vigtigt for grejbankerne, at sikre at aktiviteter og lånernes brug af grejbankudstyr sker med et højt niveau af sikkerhed, og at grejbankerne bærer et ansvar for at sikre dette.

Uddannelse

En del grejbankværter oplever, at det er svært at have ressourcer til at varetage undervisning og instruktion i forbindelse med udlån af grej. Især for aktiviteter med sikkerhedsmæssige aspekter er der en efterspørgsel efter kvalificerede instruktører. En opgave for grejbankerne er derfor at uddanne lærere og pædagoger i brugen af grejet, således at skolerne kan varetage flere af disse opgaver uden support fra grejbanken. Herudover er det opfattelsen at opbygningen og opbakning til lokale lærernetværk som platform for udveksling af erfaringer med grejbankens grej, kan hjælpe til med at øge sikkerhedsniveauet for aktiviteter indenfor friluftsliv.

Sikkerhedsdebat

Grejbankerne og personer knyttet til grejbankerne har historisk (jf. afsnit 3.3) spillet en aktiv rolle i sikkerhedsdebatten i Danmark. Noglepersonerne foreslår at videreføre dette, så grejbankerne fortsat har en vigtig rolle og funktion med at holde jordforbindelsen og realitetssansen i forhold til udviklingen. Det handler fx om certificering, hvor grejbankernes dagsorden har været, at indarbejde nye regler i praksis og fx gøre det muligt for skolelærere at kunne arbejde med friluftsliv – uden at drukne i krav om certifikater og bureaukrati.

”Jeg tror grejbankerne har været en fin partner til at spille med på den udvikling [sikkerhedsdebatten] – men også til at sikre en vis jordforbindelse (NP1)

5.6. Funktioner og nye koncepter

5.6.1. Aktiviteter

Traditionelt set har grejbankerne fungeret som ”udstyrsbiblioteker” med udlån af friluftsudstyr til især skoler og institutioner. Flere grejbanker har dog efterhånden udviklet sig til også at kunne tilbyde friluft aktiviteter med instruktører tilknyttet.

Holdningen hos både nøglepersoner og grejbankværter er at det er vigtigt at grejbankerne kan tilbyde kvalificerede undervisere, vejledere og instruktører indenfor friluftsområdet. Da mange af grejbankerne ikke har ressourcer til selv at løfte alle disse opgaver, foreslår grejbankværter opbygning af et korps af eksterne personer med de rette kompetencer. Endvidere foreslås samarbejde med lokale klubber eller private udbydere, fx inden for kajak og MTB, som en løsning der kan tænkes ind i grejbank-konceptet.

Grejbankerne skal sikre at de følger med tiden i forhold til hvilket udstyr og aktiviteter der tilbydes. Der skal desuden være et marked for udbuddet, og der skal være en løbende

udvikling i aktiviteter og udstyr. Eksempel fra Aarhus hvor der tilbydes ”Nak og æd” med inspiration fra tv-programmet af samme navn, for skolebørn som trivselsforløb med partering og tilberedning af vildt, eller DGI Karpenhøjs ”Mænd og Maver” med inspiration fra Rigtige Mænd (TV-program), hvor der arbejdes med motion og sundhed uden løftet pegefinger.

”Kill your darlings! ... noget af det vi plejer at gøre, er måske ikke det rigtige...” (Grejbankvært)

5.6.2. Grejbanker som kompetencecenter

Nøglepersoner og grejbankværter mener at der er sket en positiv udvikling, hvor flere af de store grejbanker, delvist inspireret af engelske outdoor-centre, er gået i retning af i højere grad at være kompetencecentre. Det betyder at de får en større betydning i kraft af, at de ikke blot låner grej ud, men også har kompetencer som de formidler i form af kurser m.m. På denne måde kan grejbankerne være med til at drive en udvikling, hvor fagligheden er central, og dermed i højere grad servicere fx folkeskolerne. Dette kræver naturligvis, at grejbankerne har personale som har en generel kompetence indenfor friluftsliv (*”universelle friluftsfolk”*).

Der er et ønske blandt nøglepersonerne om, at grejbankerne i fremtiden udvikler sig til at være lokale kommunale kompetencecentre. Det harmonerer med den udvikling som kan spores i de store grejbanker i dag, og det retter sig dels mod folkeskolen men også mod lokal-samfundet og mod de private aktører.

Grejbankerne skal ikke nødvendigvis selv ud og stå for friluft aktiviteter. Det er vigtigere at uddanne lærere og pædagoger, så de selv kan stå for aktiviteterne. Grejbankerne kan bl.a. stå for sikkerhedskurser indenfor risikoaktiviteter som fx kano, kajak og klatring. Det handler ikke kun om let adgang til grej, det skal være let at lave friluft aktiviteter via uddannelse, og der skal vejledes i friluftsmuligheder i nærområdet, egnede aktivitetssteder osv.

Gerne en form for outdoorcenter – men så det ikke bare er en aktivitetspakke, hvor du kan komme hen og få det hele. Men nogen som kan komme ud og virke som konsulenter i lokalområdet, i den nære natur, lave kurser i at gå hjem og gøre det selv.
(NP1)

Grejbankerne tænkes at indtage en mere aktiv rolle med formidling af friluftsliv til forskellige grupper med fokus på både inspiration, uddannelse og sikkerhed. Nøglepersonerne fremhæver at det er vigtigt at grejbankerne ikke blot, som mange engelske Outdoorcentre, bliver formidlere af aktivitetspakker. Grejbankerne skal gennem deres praksis formidle holdninger til friluftsliv, fx i retning af det enkle friluftsliv i den lokale natur, og de skal arbejde for at andre får kompetence til selv at organisere og dyrke friluftsliv.

”Med nogle stærke grejbanker som kan andet end låne grej ud – som har noget ekspertise og kan være med til at drive udviklingen og hjælpe skolerne, der kan friluftslivet komme til at blomstre noget mere – så jeg synes det er en fornuftig udvikling (NP1)

5.6.3. Differentiering af konceptet

Nationalparkerne er oplagte muligheder for at afprøve nye måder at tænke grejbank, hvor målet er at udvikle dels nationalparkerne og dels grejbank-konceptet.

Et andet forslag fra nøglepersonerne handler om at fastholde grejbankerne som en form for eksperimentarium, hvor nye trends kan prøves af og dermed som et koncept, der både står for udvikling og tradition. Nyt grej og nye trends kan afprøves, uden at det koster for meget for den enkelte låner.

*"Nogle grejbanker fungerer som eksperimentarium –fx GPS, tandemkajak, SUP
Det vil jeg håbe man har mulighed for at fortsætte med. Den eksperimenterende mulighed er en rigtig god ting at tage med ind, også at tage med ind i fremtiden, ligesom sige – der er et laboratorium her – lad os prøve det af" (NP3)*

5.7. Opsummering og diskussion

Skolernes pressede økonomiske situation har en negativ betydning for grejbankerne, samtidigt med at den nye skolereform åbner op for nye muligheder. Det er derfor vigtigt for grejbankerne at udvikle konceptet fra rene udlånscentraler hen imod friluftsf- og naturcentre, med tilbud om ture, undervisning, kurser, vejledning etc. Tanken er, at et højt serviceniveau, fx vejledning af lånere i forhold til udstyr og undervisning, kan skabe en solid profil udadtil overfor eksterne lånere og samtidig skabe anerkendelse indadtil i egen organisation.

Skolereformens gode intentioner med mere fysisk aktivitet i skoledagen, den åbne skole og understøttende undervisning har haft en svær start i folkeskolerne, men er fortsat en god mulighed for grejbankerne til at byde ind med aktiviteter, der underbygger og hjælper skolerne med at føre tiltagene ud i virkeligheden.

Spørgsmålet om drift ved hjælp af frivillig arbejdskraft fylder meget for grejbankerne. Der er en konflikt mellem intentionen om frivillighed og hvordan grejbankerne drives i fx ungdomsskoleregion, hvor der mange steder ikke arbejdes med frivillighed. Organisationen bag grejbanken bruger dermed lønmidler, men mener samtidig at de ressourcer der lægges i driften af grejbanken, er givet godt ud i forhold til at organisationen selv nyder godt af de tilbud og muligheder grejbanken giver.

Udvikling af grejbankerne til natur- og friluftscentre kræver en professionel tilgang, som i de fleste tilfælde ikke er forenelig med den rene frivillighedstanke. Grejbankværterne foreslår derfor at der arbejdes med de "Vejledende principper for etablering af nye grejbanker"³⁰, og at tanken om frivillighed gentænkes.

Der er stor forskellighed blandt grejbankerne både med hensyn til organisationsmæssigt ophæng, størrelse og hvilke aktiviteter der tilbydes. Forskelligheden til trods, eller måske netop derfor, er en effektiv vidensdeling mellem grejbankerne en vigtig opgave. De fleste grejbanker kan nævne succeser med grej, koncepter, håndtering etc., men har samtidig en række udfordringer. En del af disse udfordringer vil sandsynligvis kunne løses ved et stærkere samarbejde på tværs af grejbankerne, og samtidig kan succeserne deles. Spørgsmålet er

30 "Vejledende principper for etablering af nye grejbanker": Friluftsrådet/styregruppen for Grejbankerne 8/3 2012.

hvem der skal facilitere dette samarbejde og vidensdelingen mellem grejbankerne. Grejbankværterne mener at det er en opgave for Friluftsrådet, men her er vurderingen at der ikke er ressourcer til at løfte denne opgave.

Grejbokse og -depoter nævnes som en mulighed for at øge tilgængeligheden til grej ved at placere grej, lokalt der hvor det skal anvendes. Her opstår problematikker omkring bl.a. vedligeholdelse og opsyn, og samarbejde med foreninger omkring grejbokse og -depoter foreslås som en mulighed, hvor begge parter får glæde af samarbejdet.

Grejbankværterne oplever et dilemma mellem på den ene side ønsket om at yde en solid vejledning i forbindelse med udlån og på den anden side mangel på ressourcer i form af tid. Vejledningen ses af både grejbankværter og lånere som en vigtig funktion for grejbankerne, og en løsning på dilemmaet må prioriteres både af Friluftsrådet og lokalt af grejbankerne.

Ønsket om øget aktivitet for grejbankerne kræver en markedsføringsstrategi, der kan stå mål med de mange andre tilbud, som skoler modtager. Det kræver synlighed og samtidig brugervenlighed, fx i form af lettilgængelige hjemmesider og bookningssystemer. En samlet indsats for grejbankerne kan være en del af løsningen, men grejbankernes forskellighed i organisering og størrelse kan samtidig være en udfordring.

Skolereformen rummer åbenlyse muligheder for grejbankerne i forhold til at understøtte målet om mere bevægelse i skoledagen, den åbne skole og understøttende undervisning. Holdningen er at grejbankerne skal være opsøgende, og formidle hvilke muligheder de kan tilbyde. Udfordringerne for skolerne med hensyn til ressourcer (tid og økonomi) skal vendes til en fordel for grejbankerne i form af tilbud, der i høj grad tilgodeser skolernes behov. Der bør tænkes i løsninger, hvor skolerne (lærere og ledelse) kan se grejbankerne som nyttige samarbejdspartnere, der letter skolens opgave i forhold til faglige, sociale og dannelsesmæssige mål. Både lettere adgang til grej og grejbankernes tilbud om sparring, vejledning og konkret undervisning foreslås som gode muligheder og løsninger.

Grejbankernes udlån til private hindres af to forhold: 1) det praktiske hvor udlån på skæve tidspunkter og i små mængder opleves ressourcekrævende, 2) grejbankernes lave prisniveau er konkurrenceforvridende i forhold til kommercielle udlejere af grej.

Det første forhold handler dybest set om en cost-benefit analyse som den enkelte grejbank må foretage. Angående problematikken omkring konkurrenceforvridning kan det diskuteres om det er markedskræfterne, der skal definere rimeligheden i forhold til konkurrence. Alternativet er at udlån til private sidestilles med fx fri eller betalt adgang til offentlige anlæg, infrastruktur osv., hvor der også kan argumenteres for et konkurrenceforvridende forhold.³¹

Set i forhold til Friluftsrådets formål for grejbankerne er udlån til private lånere med til at opfylde ambitionen om at mange mennesker får let og billig adgang til friluftsliv, mens udlån til kommercielle er imod rådets politik.

Sikkerhed i forbindelse med friluft aktiviteter skal prioriteres højt, og her spiller grejbankerne en rolle i forhold til at tilbyde grej og vejledning, der er med til at sikre et højt niveau af sikkerhed.³² Det er en oplagt opgave for grejbanknetværket at udarbejde procedurer, der

31 Fx forskellen mellem et kommercielt MTB-spor og et spor i en statsskov.

32 Friluftsrådet har tidligere arbejdet med et projekt som skulle opgradere sikkerhedsudstyr og kompetencer hos grejbankerne. Arbejdet er midlertidigt sat på stand by, men der arbejdes på at genoptage projektet i en ny form. For de fleste grejbanker er ressourcerne begrænsede og et projekt, hvori der indgår uddannelse og sparring, vil være med til at øge sikkerhedsniveauet.

sikrer et generelt højt sikkerhedsniveau med brug af best practice, og hvor nyeste viden deles mellem grejbankerne.

Uddannelse af lærere og pædagoger, fx sikkerhedskurser, er en måde for grejbankerne at øge sikkerheden i friluft aktiviteterne. Det sikrer at flere får viden og erfaring, og samtidig kan det give et større fokus på sikkerhed i skolerne.

I kraft af grejbankernes store berøringsflade til friluftsliv i pædagogiske sammenhænge har der været tradition for, at de har spillet en rolle i sikkerhedsdebatten. Holdningen er at dette bør fortsættes så grejbankerne fortsat kan deltage i debatten om sikkerhed og vejlede i sikkerhedsproblematikker i risikofyldte aktiviteter i naturen og bl.a. arbejde for at gøre uddannelse og lovgivning så praksisnært som muligt.

Det kan se ud til at grejbankernes funktion er ved at ændre sig fra det traditionelle udlånssted for friluftsudstyr til at tilbyde en bred vifte af kurser, undervisning og støtte til lånerne. Der arbejdes hen imod at udvikle kompetencecentre, der udover at uddanne og vejlede også kan være med til at drive udviklingen og være holdningsdannende indenfor friluftsliv. For at opnå dette er et samarbejde med andre aktører, fx klubber og foreninger en oplagt mulighed.

6. Internationalt perspektiv på grejbanker

På baggrund af søgning på nettet, samt netværksbaseret kontakt til nøglepersoner, er det lykkedes at finde 6 steder i udlandet, hvor man har et koncept, som kan sammenlignes med grejbankerne i Danmark (jf. Afsnit 2.1.5.). Resultaterne af søgningen fremgår af nedenstående skema, hvor de centrale og kendte karakteristika for de enkelte gearbanks præsenteres i oversigtsform.

1. Økonomiske forhold ³³	2. Udlånspolitik ³⁴	3. Prispolitik ved udlån ³⁵	4. Organisation ³⁶	5. Andet
UNIVERSITY OF ARIZONA https://rec.arizona.edu/outdoor-rec/equipment				
Grejbanken er semi-nonprofit (statsagentur der betaler skat). Der er lønnede studenter- og professionelle medarbejdere, ingen frivillige. 1 ¼ stilling er finansieret af universitetet.	Åben for offentligheden. Størstedelen af udlånet er privat. Grejbanken arrangerer guidede ture for offentligheden.	Guidede ture er billigere for studerende, mens udlånspriser for udstyr er ens for alle. Udlånspriser er ca. 1/3 af kommercielt udlån, guidede ture er ca. 1/5 af kommerciel.	Ikke del af andre organisationer udenfor universitetet	Tilbyder guidede friluftsture Har planer om at blive selvfinansierende. Pt. løber udlån af udstyr rundt, men guidede ture ikke gør.
UNIVERSITY OF MINNESOTA http://recwell.umn.edu/outdoor/rentals.php				
Grejbanken er for-profit. Der bruges mest lønnede medarbejdere, dog suppleret med enkelte praktikanter. Delvis finansiering via universitetet.	Åben for offentligheden. Størstedelen af udlånet er privat.	Samme priser for alle. Grejbanken forsøger at holde lavere priser end det kommercielle marked.	Ikke del af andre organisationer udenfor universitetet	Tilbyder guidede friluftsture

33 Er grejbanken nonprofit? Er der lønnet personale i grejbanken eller i grejbankadministrationen? Støttes grejbanken af universitetet?

34 Hvem kan låne/leje udstyr (studerende, undervisere, ansatte, andre?) Er udstyret til privat eller studierelateret brug, eller begge?

35 Har I differentierede udlånspriser, fx lavere for studerende? Hvordan er niveauet for udlånspriser i sammenligning med kommercielle udlejere?

36 Er grejbanken en del af andre organisationer udenfor universitetet (fx kommunalt, statsligt, NGO, idrætsforening/-forbund)?

1. Økonomiske forhold ³³	2. Udlånspolitik ³⁴	3. Prispolitik ved udlån ³⁵	4. Organisation ³⁶	5. Andet
GEORGIA STATE UNIVERSITY http://recreation.gsu.edu/touch-the-earth/				
Grejbanken er non-profit. Alle medarbejdere er lønnede. Støttet af universitetet.	Alle på universitetet (studerende, undervisere, andre ansatte) kan låne udstyr. Udstyret bruges i forbindelse med undervisning.	Lavere priser for studerende. Lave priser, yderst konkurrencedygtigt sammenlignet med kommercielt.	Ikke del af andre organisationer udenfor universitetet	Tilbyder guidede friluftsture
CORNELL UNIVERSITY http://coe.cornell.edu/outfitting				
Grejbanken er non-profit. Alle medarbejdere er lønnede. Er ikke støttet af universitetet.	Alle kan låne i grejbanken. Udstyret er både til privat og studierelateret brug.	Samme udlånspriser for alle. Prisniveauet er sammenligneligt, dog lidt lavere priser på både.	Ikke del af andre organisationer udenfor universitetet	-
LAURENTIAN UNIVERSITY http://luoutdoorcentre.com/				
En fuldtidslønnede medarbejder.	Åben for offentligheden.	Lavere priser for studerende og undervisere.	Samarbejder med kommerciel aktør om håndtering af udlån. Har samlet lokale skolars udstyr, mod gratis udlån til skolen i en 1-3 årig periode. Tilbyder instruktører og guider til skoler (universitets-studerende) Tilbyder kurser i friluftsliv.	

1. Økonomiske forhold ³³	2. Udlånspolitik ³⁴	3. Prispolitik ved udlån ³⁵	4. Organisation ³⁶	5. Andet
UNIVERSITY OF CALGARY https://www.ucalgary.ca/activeliving/				
Grejbanken er nonprofit. 12 fuldtidsansatte samt over 100 guider og instruktører tilknyttet. 22000 årlige udlån og over 10000 deltagere i ture og kurser. Betaler ikke husleje, men er ellers ikke finansieret eksternt.	Alle kan låne i grejbanken. Ca 20% studerende/ansatte og 80% privat, foreninger etc.	25\$ tilskud pr studerende ved lån af grej eller kurser. Udlånspriser er sammenlignelige med andre grejudlejere.	Ikke del af andre organisationer udenfor universitetet	Samarbejde med primary og secondary schools. Samarbejde med byen om aktiviteter i parker.

Som det fremgår er alle de grejbanker (gearbanks), som er fundet i denne undersøgelse tilknyttet et universitet, og de er helt eller delvist støttet af universitetet. Grejbankerne har dermed et naturligt fokus på at formidle udstyr til de studerende på universitetet. På 5 ud af 6 (ikke Georgia State University) grejbanker er der imidlertid åbent for udlån til offentligheden, hvilket vil sige andre institutioner og private. Ved tre af grejbankerne angives det at størstedelen af udlånet er til private.

Ideen med grejbankerne er, som i Danmark, at tilbyde billigere udlån af grej sammenlignet med kommercielle udbydere. Tre af grejbankerne angiver at udlån er særligt billigt for studerende på universitetet.

Fem grejbanker angiver at de udover udlån af grej tilbyder guidede ture eller kurser i friluftsliv. Der er således tale om mere end rene udstyrscentraler eller –biblioteker.

Ingen af de 6 grejbanker er en del af andre organisationer udenfor universitetet (fx kommunalt, statsligt, NGO, idrætsforening/-forbund). En enkelt grejbank (Laurentian University) angiver at de samarbejder med en kommerciel aktør om håndtering af udlån. Samme grejbank har indgået en særlig aftale med de lokale skoler, hvor skolens grej administreres af grejbanken mod gratis udlån i en 1-3 årig periode, og hvor grejbanken formidler instruktører til skolens aktiviteter og ture.

Den internationale undersøgelse af grejbanker kan med fordel udvikles (jf. afsnit 2.1.5), men de foreløbige resultater giver anledning til at konkludere, at det danske koncept med grejbanker er relativt unikt. Det særligt danske er organiseringen, styringen og finansieringen af grejbankerne som en del af en NGO, med relativt selvstyrende lokale grejbanker. Også omfanget og udbredelsen af grejbanker i Danmark som et nationalt koncept er tilsyneladende unikt.

De internationale erfaringer peger på at udlån til private er en mulighed, som flere af de internationale gearbanks praktiserer. Der er dels en vis interesse for dette og resultaterne

peger på at det er muligt rent administrativt. Erfaringerne peger endvidere på, at en udvidelse af konceptet og servicen i grejbankerne med tilbud om ture og kurser er mulig og relevant. Endelig viser det enkelte tilfælde (Laurentian University), at et udvidet samarbejde med lokale skoler kan være relevant og mulig.

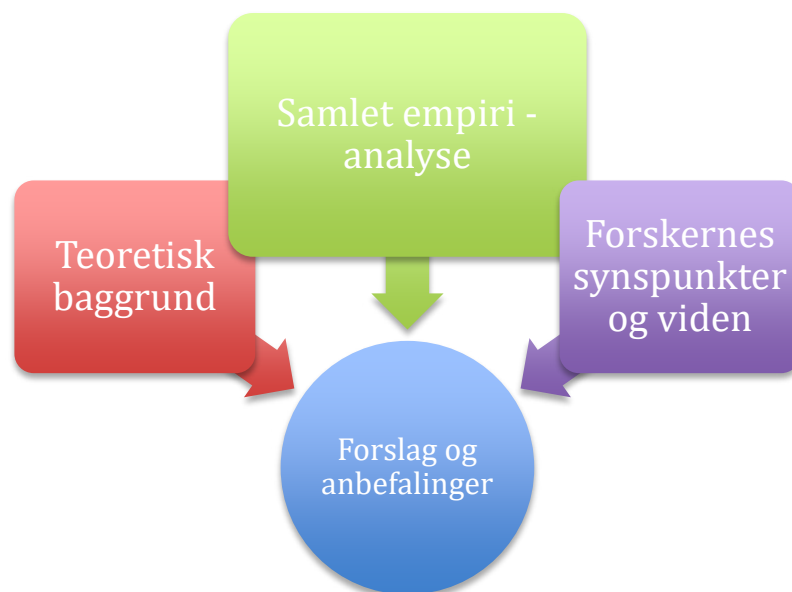
7. Afsluttende diskussion med opsummering og anbefalinger

Introduktion

Intentionen med dette afsnit er dels at opsummere resultaterne af undersøgelsen og dels at diskutere disse med henblik på at svare på de to overordnede forskningsspørgsmål og herefter at opstille en række anbefalinger til fremtidig udvikling af grejbankerne i Danmark.

I præsentationen inddrages den samlede empiri, og det er intentionen at tydeliggøre forskelle og ligheder i de enkelte delstudier.

Anbefalingerne til fremtidig udvikling af grejbankerne i Danmark opstilles ud fra en diskussion og vurdering i forskergruppen, hvor der er fokus på den samlede empiri med hjælp fra teorien. Herudover inddrages forskernes egne erfaring og viden fra andre studier og sammenhænge.

7.1. Grejbankernes historiske udvikling og betydning

Resultaterne fra den historiske analyse viser at grejbankerne har haft betydning i forhold til udviklingen af friluftsliv i Danmark. Grejbankerne som fænomen kan ses som et resultat af udviklingen af friluftsliv i Danmark i den tredje grønne bølge med fokus på institutionalisering og formalisering af friluftslivet (jf. Afsnit 2.3.2.). Samtidigt har grejbankernes service og funktion tydeligvis medvirket til den udbredelse af friluftsliv, som er sket igennem de sidste 20-30 år. Dette kan ses dels i kraft af tallene for udlån fra grejbankerne i perioden, og dels i

kraft af vurderinger af betydning fra nøglepersonerne og fra brugerne selv.

Grejbankerne har haft betydning for udbredelsen af friluftsliv indenfor skoler og institutioner.³⁷ Betydningen har især handlet om muligheden for let og billigt at låne grej til friluftsliv fx for målgrupper, som ellers ikke er natur-aktive. Grejbankernes betydning har endvidere handlet om at tilbyde muligheden for at afprøve nyt grej og nye former for friluftsliv, og på denne måde har grejbankerne haft betydning også i forhold til at medvirke til at udvikle friluftsliv i pædagogiske og institutionelle sammenhænge.

Resultaterne viser desuden at grejbankerne, og personer knyttet til grejbankerne, har haft en vis betydning i forhold til debatten om friluftsliv, ikke mindst hvad angår spørgsmål om sikkerhed og certificering.

7.1.2. Muligheder og behov

I kraft af udviklingen af friluftslivet gennem de sidste 5-10 år synes der at tegne sig et behov for at understøtte friluftsliv i uformelle netværk i civilsamfundet fx i familie- og vennegrupper (jf. afsnit 2). Motion i uderummet og uorganiseret friluftsliv i familie- og vennegrupper synes at være i vækst, hvilket fx ses afspejlet i danskernes motionsvaner (Laub & Pilgaard, 2012), i antallet af private shelterovernatninger samt i udviklingen af friluftslivrelaterede grupper på de sociale medier (fx Facebook).

Der kan endvidere argumenteres for, at der er behov for et særligt fokus på udvikling af friluftsliv for børn og unge og især for udsatte børn og unge (Andkjær et al, 2016), hvilket peger på en særlig udfordring og opgave for grejbankerne, som kan relateres til det historiske udgangspunkt. Funktionshæmmede og indvandrere er andre grupper, som det kan være relevant at fokusere på i den fremtidige udvikling af grejbanker.

Den nye skolereform såvel som udviklingen med udeskoler og naturbørnehaver rummer på samme måde en række muligheder for, at grejbankerne kan indgå i udviklingen af friluftsliv i lærings- såvel som sundhedsorienterede sammenhænge. Skolereformen vægter fysisk aktivitet på forskellige måder integreret i skoledagen, og der er gode argumenter for at dele af den fysiske aktivitet foregår i naturlige omgivelser (Andkjær, 2017). Lærernes arbejdsituation er generelt presset, hvilket peger på et behov for at støtte og servicere lærerne dels med mulighed for let adgang til grej og dels med viden og kompetence i forhold til bl.a. aktiviteter, grej, naturområder og sikkerhed. Dette behov peger på en udvikling af grejbankerne i retning af kompetencecentre, som tilbyder lån af grej og formidling af kompetence i forhold til organisering af friluftsliv, fx via uddannelse og konsulentbistand.

7.1.3. Centrale tematikker

Resultaterne af de enkelte delundersøgelser viser en række forskellige ønsker, synspunkter og holdninger til den fremtidige udvikling af grejbankerne som samles i en række temaer (jf. afsnit 2), og som danner rammen for opstilling af forslag og anbefalinger: 1) Organisering, økonomi og styring; 2) Grejbankernes service; 3) Kommunikation og markedsføring; 4) Målgrupper; 5) Sikkerhed og ansvar; 6) Funktioner og nye koncepter; samt 7) Andet. Resultaterne viser herudover en række dilemmaer samt åbne spørgsmål, som integreres i diskussionen og opsummeringen.

37 De første mange år var folkeskolerne imidlertid stort set ikke repræsenteret blandt lånerne!

7.2. Forslag og anbefalinger til fremtidig udvikling af grejbankerne i Danmark

7.2.1. Organisering, økonomi og styring

Friluftsrådets rolle

Traditionelt set er grejbankerne blevet drevet af ildsjæle, der via deres passion for friluftsliv i høj grad har udviklet og drevet grejbankerne ud fra egne interesser og lokale muligheder. Friluftsrådet indflydelse på og styring af grejbankerne er i årenes løb blevet øget i form af en mere bevidst strategi i forhold til placering, organisatorisk ophæng og hvilket grej der er blevet givet tilskud til. Der kan her ses et dilemma i forhold til graden af lokal styring overfor en mere central styring fra Friluftsrådet. Interviews med grejbankværter viser at grejbankerne i høj grad bygger på lokalt engagement fra ildsjæle, hvorfor en større involvering og styring fra Friluftsrådet må foretages på en måde, hvor de lokale grejbankers engagement og særkende bevares.

Generelt set ønsker grejbankværterne, at Friluftsrådet har en mere synlig rolle i forhold til grejbankerne. Det nævnes at konkrete opgaver, som er fælles for alle grejbanker, er op-lagte for Friluftsrådet, fx markedsføring (foldere, web, sociale medier etc.), synliggørelse på messer, konferencer, events, bookningssystemer, database for vidensdeling, fælles profil, udvikling og udarbejdelse af konkrete koncepter. Ved at lægge disse opgaver centralt hos Friluftsrådet frigøres tid i de enkelte grejbanker til lokale opgaver. Samtidig kan en mere ens profil og mere synlighed for grejbankerne med et fælles online bookningssystem være en fordel for brugerne.

Målet med en større involvering fra Friluftsrådets side kan, ud over at servicere grejbankerne, være at sikre at de tildelte midler kommer så mange brugere som muligt til gode, og dermed lever op til formålet med grejbankerne. Den øgede involvering vil alt andet lige betyde, at der skal afsættes ressourcer til opgaven. Der skal altså findes midler til den øgede koordineringsindsats.

Friluftsrådet kan med fordel påtage sig en mere synlig rolle med koordinering af grejbankerne. Her indgår konkrete opgaver som er fælles for alle grejbanker, for herigennem at frigøre res-sourcer i de enkelte grejbanker.

Grejbankernes organisatoriske ophæng

Friluftsrådet ønsker at grejbankerne har et stærkt organisatorisk ophæng, fx kommunalt, for derigennem at sikre kontinuitet for den enkelte grejbank. Det kan betyde en større tæthed til organisationens netværk, fx skolevæsenet eller foreninger, og derigennem en lettere adgang til en stor brugergruppe. Grejbanken kan samtidig være med til at understøtte planer og poli-tikker for moderorganisationen. Denne politik kan samtidigt være med til at bremse for mere nicheprægede grejbanker, og for lokale ildsjæles arbejde.

Det bør tilstræbes at grejbankerne har et stærkt organisatorisk ophæng, samtidig med at der arbejdes på at sikre mulighed for en vis forskellighed i grejbankerne og dermed også mere nicheprægede grejbanker.

Frivillighed vs. lønnet arbejdskraft i grejbankerne

I ”Vejledende principper for etablering af nye grejbanker” samt på Friluftsrådets hjemmeside³⁸ beskrives hvordan personerne bag grejbankerne, er indstillet på at bidrage med frivillig arbejdskraft. Flertallet af grejbankværterne har den holdning at de ikke skal arbejde ulønnet i grejbanken. Samtidig beskriver flertallet af værterne det som svært at lave en skelnen mellem det lønnede arbejde i organisationen og det frivillige arbejde i grejbanken (jf. afsnit 5.1.1.). Der er et dilemma i kraft af betoningen af frivilligt arbejde overfor lønnet arbejde og i kraft af forståelsen af udtrykket ”ildsjæl”.

En afklaring og evt. nyvurdering af forståelsen af forholdet mellem frivilligt arbejde og lønnet arbejde anbefales.

Formuleringen i Grejbankkontrakten om at lønudgifter til drift af Grejbanken ikke kan dækkes af indtægter fra udlån kan med fordel fastholdes, mens princippet om at grejbankerne drives af frivillige slettes til fordel for en formulering om, at grejbanken og dennes moderorganisation afholder eventuelle lønudgifter i forbindelse med drift af grejbanken.

Placering af grejbanker og grej

Praktiske hensyn for grejbanken i forhold til vedligeholdelse, opsyn, udlån, direkte kontakt til lånerne og administration taler for en samlet placering af grejet. Set fra brugernes side er det imidlertid ofte mere hensigtsmæssigt med decentrale beliggenheder i fx grejbokse³⁹ (jf. afsnit 5.1.2.). Blandt nøglepersonerne og grejbankværterne fremhæves derfor en udvikling hvor grejbankkonceptet differentieres ved at etablere flere grejbokse og –depoter, hvilket harmonerer med behov og ønsker hos brugerne og vil lette tilgængeligheden til udstyr for bl.a. skolerne.

Det anbefales at samarbejde med kommunen, lokalråd, brugergrupper og naturvejledere m.fl. om udviklingen samt tænke grejbokse og –depoter i sammenhæng med shelters, lejrpladser og abonnementsordninger. Forskellige typer af grejbokse og –depoter kan med fordel

38 <http://www.friluftsradet.dk/indhold/forside-grejbanker/hvad-er-en-grejbank.aspx>: ”Grejbankerne er en fællesbetegnelse for et landsdækkende netværk af udlånssteder som drives gennem frivillig engagement og arbejdskraft.”; Samt ”Vejledende principper for etablering af nye grejbanker” (Friluftsrådet/styregruppen for Grejbankerne 8/3 2012)

39 En Grejboks er fx en container med kajaker som et netværk af brugere (skoler etc.) har adgang til via et medlemskab. Et grejdepot er en satellit til en grejbank hvor der er grej placeret decentralt på det sted hvor det skal bruges, fx båludstyr i skoven ved en bålhytte; kanoer ved en å etc.

udvikles og afprøves i en forsøgsperiode og efterfølgende evalueres, hvorefter de kan tilpasses lokale behov og implementeres i større skala.

Der kan med fordel arbejdes videre med grejbokskonceptet og andre decentrale løsninger, med det formål at give lettere tilgængelighed til grej for fx skoler. Modeller for samarbejde med eksterne aktører i forhold til drift af decentrale løsninger bør afprøves og evalueres, hvorefter lokalt tilpassede koncepter kan udbredes.

Statistik

Grejbankernes registrering af udlån og indsendelse af data til statistik for udlån er omfattende hvad angår grej-typer, lånerkategorier med underkategorier og hvilket grej de enkelte lånerkategorier benytter, samt eksterne og interne udlån (jf. afsnit 3.2.). Efter Friluftsrådets bearbejdning af data er det dog kun en del af disse data der præsenteres. Interne udlån er fx ikke medtaget, og det er ikke muligt at se underkategorier for lånertyper eller læse hvilke lånerkategorier, der låner hvilke typer grej. Det betyder at statistikken efter bearbejdningen mest kan anvendes til at vise det samlede antal udlån pr grejkategori, samt antal lånere fordelt på lånerkategorier.

Det virker endvidere som om registreringen ikke føres ensartet i de enkelte grejbanker, hvorfor der må tages forbehold for validiteten af den samlede statistik.

Grejbankerne er forpligtigede til at udfylde det statistiske indberetningsskema, da materialet danner baggrund for arbejdet med at udvikle grejbankordningen, og det betragtes samtidigt som dokumentation for grejbankens aktivitetsniveau, og dermed i hvilket omfang de udloddede midler er til gavn for en bred målgruppe.

Der bør udarbejdes en mere systematisk metode til behandling af det statistiske materiale med henblik på at give et mere præcist og nuanceret billede af grejbankernes udlån. Statistikken kan være et proaktivt styringsredskab i udviklingen af grejbankerne, hvor brug og behov kan aflæses og sættes i sammenhæng med grejbankernes tilbud og muligheder. Dette kan med fordel suppleres med en tættere kontakt til brugerne (fx via sociale medier).

Indberetningsskemaet (udlånsstatistik) bør gennemgås i forhold til udformning og kategorier med henblik på at gøre det mere brugervenligt og lettilgængeligt. Samtidig kan der med fordel laves en tydeligere brugervejledning for indberetning for herigennem at sikre ensartethed og validitet. Der kan evt. arbejdes med at lave en løsning hvor grejbankerne løbende gennem året kan registrere udlån fx i forbindelse med booking.

Indsendelse af indberetningsskemaet og statistik bør fortsat anvendes for at evaluere værdien eller effekten af de udloddede midler og af ordningen.

Grejbankernes økonomi

Det er en væsentlig forudsætning for grejbankernes succes, at der ydes 100% tilskud til indkøb af grej fra Friluftsrådet.⁴⁰ Det er centralt for udbredelsen af friluftsliv i skoler at kunne tilbyde lave udlånspriser, samtidigt med at de centralt fastsatte lave udlånspriser og kravet om vedligeholdelse og udskiftning af udtjent udstyr betyder en stram økonomi for grejbankerne.

Tilskuddet på 100% til udstyr bør fortsættes for derigennem at sikre lave udlånspriser og billig adgang til udstyr for en bred brugergruppe.

Kravet om at udtjent udstyr udskiftes for grejbankens regning er en udfordring for nogle grejbanker. Det kan overvejes at gøre kravet tidsbestemt og afhængigt af type grej.

Lånere og brugere

Lave udlånspriser er afgørende for brugerne af grejbankerne. Skolernes stramme budgetter sætter begrænsninger for mulighederne for at leje udstyr. Trods lave udlånspriser, som ofte er under en tredjedel af kommercielle priser, kan en enkelt dag med kanoer for en klasse betyde, at klassens årsbudget er opbrugt. Abonnementsordninger hvor en låner (fx en skole) betaler et årligt beløb, og herefter får fri adgang til grejbankens udstyr eller dele heraf, kan være en løsning og en fordel for både låneren og grejbanken.

Der er imidlertid eksempler på skoler med abonnementsordning som "misbruger" ordningen, fx ved at der bestilles mere grej end der skal bruges, og efterfølgende afbestilles, eller at der afbestilles i sidste øjeblik hvis vejret ikke er som man havde håbet på. Lånerens ansvarlighed overfor grejbanken og udstyret skal derfor adresseres.

Det anbefales at der arbejdes med at udvikle ordninger, som gør det økonomisk lettere tilgængeligt for lånere, fx folkeskoler, at benytte grejbankernes tilbud, fx abonnementsordninger. Erfaringer med eksisterende tiltag i denne retning kan med fordel indsamles og evalueres med henblik på udvikling.

7.2.2. Service

Vejledning af brugere

Vejledning om sikkerhed i forbindelse med frilftsaktiviteter, korrekt brug og håndtering af grej, egnede steder for frilftsaktiviteter samt forslag til ture og aktiviteter er en vigtig opgave for grejbankerne (jf. afsnit 4.3; 5.2).⁴¹ Det er imidlertid ressourcekrævende at skulle sætte tid af til vejledning af lånere. Opgaven kan lettes ved brug af oplysnings- og vejledningsmateriale, fx video, billedinstruktion, manualer, guides etc. Friluftsrådet kan evt. påtage sig

40 Friluftsrådet har ydet 100 % tilskud til dele af grejbankernes udstyr, men mange grejbanker har også selv indkøbt udstyr, fx kanoer, til grejbanken.

41 Udviklingen af læringskort til friluftsliv som del af projekt Friluftsliv i skolen kan ses som et nyt og fint eksempel på dette: <http://www.friluftsliviskolen.dk/inspiration/laeringskort/>

opgaven med at udvikle fælles materiale for alle grejbanker, og skabeloner som grejbankerne kan anvende til at præsentere grej og tilbud, fx i form af foldere eller video. Igen her er en stærk aktiv tovholderfunktion vigtig for udviklingen af grejbankerne.

Der bør udarbejdes lettilgængeligt materiale til brug ved vejledning af grejbankbrugerne i forhold til grej, ture, aktiviteter, sikkerhed m.m.

Online booking

Lånernes booking af udstyr i grejbankerne opleves som en ressourcekrævende opgave, og kontakten i forbindelse med booking håndteres meget forskelligt i grejbankerne. Kun en grejbank har en professionel løsning, hvor booking fungerer som en webshop.

Der bør udvikles en løsning med online booking af grej fra grejbankerne. Da det er ressourcekrævende at oprette en webshop, anbefales det at der findes en fælles online-løsning som alle grejbankerne kan benytte.

Registrering og statistik for udlån kan med fordel indarbejdes i bookingsystemet.

7.2.3. Kommunikation og markedsføring

Kommunikationen med nuværende og nye brugere i forhold til markedsføring af grejbankernes tilbud opleves som ressourcekrævende. Grejbankerne efterlyser tiltag der styrker markedsføringsindsatsen via flere forskellige kanaler, både digitale og trykte medier, og via arrangementer og events. En fælles markedsføringsstrategi med mulighed for individuelle løsninger for de enkelte grejbanker vil kunne lette en del af arbejdet lokalt og dermed frigøre tid til andre opgaver i grejbanken. Tillige kan en stærkere markedsføringsindsats øge kendskabet til grejbankerne og dermed være med til at sikre, at flere får glæde af grejbankernes tilbud.

Der bør udarbejdes og implementeres en øget fælles markedsføringsstrategi for alle grejbanker. Denne strategi kan evt. indeholde skabeloner til markedsføringsmateriale for de lokale grejbanker, fx flyers, kataloger, webportal etc. Endvidere kan der med fordel udarbejdes fælles markedsføringsmateriale til brug ved arrangementer såsom underviserkonferencer, kurser, messer, idrætsbegivenheder og lignende.

7.2.4. Målgrupper

I forhold til den fremtidige udvikling af grejbankerne er det relevant, at diskutere om grejbankerne med fordel kan henvende sig til og servicere nye målgrupper. Historisk set har målet for grejbankerne været at give bedre muligheder for natur- og friluftsoplevelser for ikke-naturvante grupper af børn og unge primært i skole og institution. Det er væsentligt at diskutere mulige udviklinger af grejbankerne i forhold til den samfundsmæssige udvikling og udviklingen i friluftsliv, hvor to centrale tendenser synes at pege på muligheder for fremtidig udvikling.

Gennem de seneste 20-30 år er der sket en stor udvikling indenfor det institutionelle (og kommercielle) friluftsliv, som er blevet understøttet af udviklingen af grejbankerne. I dag udbredes friluftslivet i højere grad i uformelle netværk og indenfor det civile samfund fx i uformelle netværk i venne- og familiegrupper, hvilket præsenterer en udfordring og en mulighed for fremtidig udvikling for grejbankerne.

Udviklingen for folkeskolerne med ny skolereform (2014) og nye arbejdsbetingelser for lærerne giver ligeledes nye muligheder og udfordringer. Endelig er det væsentligt at diskutere, om grejbankerne kan gøre en særlig indsats for andre målgrupper fx funktionshæmmede eller indvandrere.

Skolerne

Både nøglepersonerne og grejbankværterne fremhæver grejbankernes muligheder for at gøre en særlig indsats for at servicere folkeskolerne. Et særligt fokus på folkeskolen og på at skabe bedre muligheder for friluftsliv i undervisningen harmonerer med grejbankernes historiske udgangspunkt og ambition om at give bedre muligheder for friluftsliv og naturoplevelser til naturfremmede.

Den nye skolereform har som et centralt element at bevægelse skal integreres i undervisningen. Dette kan ske på mange forskellige måder og på mange forskellige steder. Friluftsliv og uderummet eller naturen er en mulighed som rummer en række kvaliteter (Andkjær et al, 2016, Andkjær, 2017), men repræsenterer også en række udfordringer.

For at friluftsliv skal kunne integreres i den daglige undervisning på skolerne med brug af grej fra grejbankerne, er det afgørende at grejet som tilbydes er relevant og attraktivt for eleverne og de aktuelle aktiviteter. Dernæst er det afgørende at det er tilgængeligt, hvilket vil sige enkelt og billigt at booke og låne. Der skal m.a.o. være tale om et lettilgængeligt og ikke-ressourcekrævende koncept, som er rettet mod folkeskolens virkelighed, hvilket fremgår i undersøgelsen af brugernes behov og ønsker (jf. afsnit 4.3.).

Grej til friluftsliv i folkeskolen kan dels være udstyr til ture, sådan som det ofte ses i dag. Det kan desuden være grej til frilftsaktiviteter, som i højere grad retter sig mod undervisningen, dvs. fx grej til undersøgelser af natur, dyreliv m.m. Derudover kan det handle om grej, som retter sig mod kortere friluftsoplevelser, som lettere kan integreres i skolehverdagen, fx i form af mikroadventures og korte adventure races. En mulighed som nævnes er at grejbankerne udvikler særlige aktivitetspakker, som er målrettet særlige læringsmål knyttet til fag og klassetrin og tilpasset den særlige lokale natur og kultur. Pakkerne kan give information og inspiration til aktiviteter, undervisning, relevant grej, lokaliteter såvel som organisering og sikkerhed.

For at skabe incitament til at lærere på skolerne i højere grad arbejder med friluftsliv i undervisningen, er det nødvendigt med ekspertise og formidling af viden og inspiration. Denne kan komme fx via (lærernes) uddannelse og via faglige netværk, eller ved at grejbankerne påtager sig en rolle som lokale kompetencecentre (se 7.5.2.) med ekspertise på friluftsliv i pædagogiske sammenhænge og på den lokale natur og kultur. Grejbankerne kan på denne måde servicere lærerne (og andre) med relevant grej og med inspiration og viden i forhold til friluftsfaglige forløb, med forslag til konkrete ture og områder og endelig med viden om de sikkerhedsmæssige og juridiske forhold, som har betydning for praksis.

Enkelte grejbanker arbejder allerede med dele af disse opgaver, og denne udvikling kan med fordel udvikles og udbredes videre. Man kan her forestille sig at udvalgte grejbanker i en periode bliver forsøgs- eller modelgrejbank, hvor man afprøver forskellige muligheder både ift. kommunikation, serviceniveau og økonomisk organisering. Efterfølgende evaluering vil kunne pege på relevante modeller som med fordel kan udbredes landsdækkende og implementeres til flere grejbanker.

Der bør gøres en øget indsats for at grejbankerne kan servicere folkeskolerne og dermed medvirke til at udvikle friluftsliv i folkeskolen.

Der kan med fordel udvikles tilbud med særlige aktivitetspakker målrettet undervisningsforløb og tilpasset lokal natur og kontekst.

Udlån til uformelle netværk og private

Flere private og ikke-organiserede ror i dag kajak eller SUP, kører MTB, og tager på tur og overnatter i shelters (jf afsnit 2). Med den nye udvikling i friluftslivet i Danmark hvor flere uformelle netværk og private (i det civile samfund) er aktive i friluftsliv, er det relevant for grejbankerne at støtte op om denne udvikling gennem udlån også til private. Formalisering og udvikling af grejbankernes udlån til private og til mere uformelle netværk ses derfor som en væsentlig fremtidig opgave for grejbankerne.⁴²

Udlån til private er imidlertid ikke uden problemer, og der er en række udfordringer ved at udvikle denne tanke i større skala. Først og fremmest vil der kunne være tale om konkurrenceforvridning, hvis grejbankerne kommer til at konkurrere med private udlejere af grej. Dernæst er der en udfordring med logistik og det rent praktiske, idet privat udlån ofte vil være i mindre antal, hvilket udfordrer økonomien, og det vil ofte ligge på "skæve" dage og tidspunkter i weekender og helligdage.

Både nøglepersonerne og grejbankværterne foreslår, at grejbankerne i fremtiden låner grej ud til private. Inden privat udlån kan formaliseres i grejbankerne, og udvikles i større skala, bør der imidlertid foretages en undersøgelse og diskussion af de juridiske og forsikringsmæssige forhold. Det bør ligeledes diskuteres, hvordan man undgår uheldig konkurrenceforvridning i forhold til fx private kanouudlejere.

En mulighed er at privat udlån fra grejbankerne koncentrerer på steder, hvor der ikke er konkurrence fra private udlejere, ligesom det kan overvejes at fokusere udlånet på grej som ellers ikke udlejes.

⁴² Indtrykket er at en del grejbanker allerede i dag udlåner mere eller mindre officielt til private.

Udlån til private kan evt. udvikles i samarbejde med projekter, hvor forskellige former for friluftsliv introduceres for særlige grupper, fx funktionshæmmede og indvandrere. Set på denne måde kan udviklingen ses i tråd med grejbankernes rolle, som deltager i udviklingen af friluftsliv i Danmark med introduktion af nye former for friluftsliv med nyt grej til nye målgrupper.

I forhold til det praktiske og logistiske vil det være muligt at etablere samarbejde med fx lokale produktionsskoler, foreninger og institutioner om administration af udlån. Et system med lokale grejbokse og –depoter vil endvidere kunne ses som en mulighed i denne sammenhæng.

For at udlån til private skal kunne fungere også økonomisk vil det sandsynligvis være nødvendigt med et økonomisk tilskud og med støtte primært i udviklings- og etableringsfasen. Der vil endvidere være behov for en særlig indsats til information og markedsføring.

Grejbankernes funktion bør udvides med udlån til uformelle netværk og private aktører. Der bør imidlertid foretages en strategisk og kritisk vurdering af hvor man skal låne ud, hvilket grej og til hvilke aktiviteter.

Der kan med fordel gennemføres forsøgsordninger på særlige grejbanker med samarbejde med lokale produktionsskoler og institutioner.

I en startfase kan der med fordel gives støtte til udvikling af tilbud og til information om grejbankens udvidede funktion.

Udlån til særlige målgrupper

Der er gode argumenter for at rette grejbankernes indsats og service i forhold til særlige målgrupper, fx funktionshæmmede, ikke-naturvante og indvandrere. Denne tanke stemmer overens med den oprindelige intention, hvor grejbankernes rolle først og fremmest var at skabe muligheder for naturoplevelser for børn og unge, som ellers ikke kommer i naturen.

I dag er der en række grupper, bl.a. funktionshæmmede, indvandrere og grupper af socialt udsatte som kan betragtes som ikke-naturvante, og som kommer meget lidt i naturen. En særlig indsats for disse grupper vil være relevant i den fremtidige udvikling af grejbankerne.

En enkelt grejbank (Pibergaarden, Fredensborg) har specialiseret sig i at låne grej ud til funktionshæmmede. Man kan forestille sig en udvikling hvor der i hver region eller landsdel oprettes en særlig grejbank, som har specielt fokus på funktionshæmmede. Den særlige grejbank har specifik ekspertise i forhold til målgruppen, og har opdateret grej til netop denne gruppes ofte meget varierede og specialiserede behov.

Tilsvarende kan man forestille sig, at andre grejbanker udvikles til at imødekomme særlige gruppers behov og ønsker. Det kan fx handle om en grejbank, som har særlig ekspertise og særligt grej tilpasset indvandreres friluftsliv⁴³, og som ligger i et område hvor dette er sær-

43 Det er oplagt at grejbankerne, trods en evt. fremtidig udvikling med større central styring, har fokus på den lokale kontekst og arbejder for at udlåne grej som dels passer til de lokale naturmæssige forudsætninger og dels stemmer overens med lokale grupper af brugeres ønsker og behov. Her kan man tænke sig at man, evt. Støttet af relevant forskning, gør en særlig indsats for at facilitere særlige gruppers, fx indvandreres, kultur og traditioner for friluftsliv.

ligt relevant. Man kan tilsvarende tænke grejbanker udviklet til at servicere og udvikle socialt udsatte grupper friluftsliv og naturoplevelser. Udvikling af grejbanker i denne retning vil kræve ressourcer, som fx kan findes i samarbejde med fonde og særlige projekter.

Selvom det tidligere er blevet foreslået at grejbankerne sigter mod en højere grad af standardisering ift. organisering, ophæng, booking kan man forestille sig at enkelte grejbanker udvikles til at servicere en særlig gruppe og et særligt område. Dette forslag taler således for en form for specialisering og differentiering af udvalgte grejbanker.

Der kan med fordel udvikles grejbanker som har særlige kompetenceområder, fx i forhold til særlige målgrupper og evt. med særlig strategisk regional fordeling.

Udlån til kommercielle

Udlån fra grejbankerne til kommercielle virksomheder er ikke en mulighed da det strider mod Friluftsrådets politik og vil være decideret konkurrenceforvridende. Ud fra udviklingen i friluftslivet kan man argumentere for, at der er et behov og potentiale, men set i forhold til Friluftsrådets politik og værdigrundlag samt det historiske grundlag for grejbankerne er det ikke aktuelt eller relevant at diskutere denne mulighed.

7.2.5. Funktioner og nye koncepter

Grejbanker som lokalt kompetencecenter

Meget taler for at grejbankerne i fremtiden kan indtage en mere central rolle i kommunen eller lokalsamfundet, og i højere grad blive udviklet til kompetencecentre for friluftsliv. Denne mulighed nævnes og fremhæves både af nøglepersonerne og grejbankværterne, og brugerne synes at bifalde ideen, idet flertallet af de adspurgte ønsker at grejbankerne udbyder flere kurser, og også indtager en mere aktiv rolle fx med certificering af instruktører. Enkelte af de større grejbanker (fx København, Odense og Århus) arbejder allerede i denne retning, og udbyder kurser i forskellige former for friluftsliv.

Ideen med et kompetencecenter er, at grejbankerne kan fungere som en ikke-kommerciel organisation, som tilbyder en varieret og udstrakt service til skoler, institutioner og uformelle netværk samt privatpersoner. Målet er at man med information og inspiration, ekspertviden samt muligheden for at låne grej til en overkommelig pris, kan få flere børn og voksne til at komme ud i naturen og være aktive.

Man kan forestille sig grejbanken udviklet som et lokalt kompetencecenter, som samarbejder med naturvejledere og andre om at skabe gode muligheder for friluftsliv og naturoplevelser i lokalområdet. På grejbanken er der ansat folk, som har bred kompetence indenfor friluftsliv, og som brænder for sagen. Lærere, pædagoger og foreningsledere og andre vil kunne låne grej billigt fra grejbanken, men de vil også kunne få vejledning om aktiviteter, naturområder og sikkerhed.

Man kan forestille sig at grejbankerne udvikler særlige aktivitetspakker og turforslag mål-

rettet bestemte målgrupper og læringsmål og med lokalt forankrede forslag til aktiviteter og ture. Dette vil især være relevant set i forhold til en særlig indsats overfor skolerne.

Grejbankerne vil ligeledes kunne arbejde for at udbrede og udvikle kompetencerne fx blandt lærere og pædagoger ved at forestå kompetencegivende specialkurser indenfor friluftsliv evt. med certificering ifølge gældende systemer og normer. Dette nævnes som en god mulighed af både nøglepersonerne og grejbankværterne, og det efterspørges blandt brugerne.

Man kan ligeledes forestille sig at grejbankerne, i samarbejde med bl.a. lokal naturvejleder, tager en mere aktiv rolle rettet mod uformelle netværk og privatpersoner. Det kan handle om information om lån af grej, aktivitets- og turforslag samt evt. spotkurser relateret til aktiviteter og ture samt brug af grej. Relevante temaer kunne for eksempel være friluftsliv med små børn, madlavning i naturen eller pakning af rygsæk og grej til vandreturen.

Grejbanken som lokalt kompetencecenter for friluftsliv vil endvidere give mulighed for at grejbankerne i fremtiden kan fortsætte og måske endda udvide deltagelsen i debatten om friluftsliv i forhold til pædagogiske, sikkerhedsmæssige eller sundhedsrelaterede spørgsmål og temaer. Grejbankerne har traditionelt og bl.a. i kraft af personsammenfald og netværk været aktiv i debatten om fx sikkerhed og certificering i friluftsliv. Med udvidelsen af grejbankernes funktioner og udvikling til lokalt ikke-kommercielt kompetencecenter vil grejbankerne i endnu højere grad kunne præge debatten og dermed udviklingen.

En udvidet service fra grejbankerne vil kræve øgede ressourcer som ikke umiddelbart findes hos grejbankerne. Det anbefales derfor, at der igangsættes forsøg med mønstergrejbanker, som afprøver og eksperimenterer med de nye udvidede funktioner. De udvalgte grejbanker afprøver forskellige muligheder tilpasset den lokale kontekst og forsøgene evalueres efterfølgende, hvorefter der opstilles modeller for grejbanker som kan udvikles andre steder.

Grejbankerne kan med fordel udvikles til lokale kompetencecentre som tilbyder information, inspiration og viden til lærere, pædagoger og foreningsledere m.fl.

Disse grejbanker har ekspertviden om friluftsliv, grej, sikkerhed og mulighederne i den lokale natur og tilbyder også kurser og certificering.

Det anbefales at der iværksættes forsøg med *mønstergrejbanker*, som afprøves i forskellige variationer og efterfølgende evalueres.

7.2.6. Sikkerhed og ansvar

I perioden hvor grejbankerne har eksisteret, har der været en stor udvikling i friluftslivet i Danmark, og der har været et stigende fokus på sikkerhed, ansvar og certificering bl.a. affødt af den tragiske Præstø-ulykke i 2011. Nøglepersoner fra grejbankerne har deltaget i denne debat og bl.a. afholdt seminarer i samarbejde med samrådene.⁴⁴ Det vil være relevant at grejbankerne fortsat spiller en rolle i debatten om sikkerhed i friluftsliv. Nøglepersonerne og grejbankværterne fremhæver denne opgave i forhold til den fremtidige udvikling af grej-

44 Havkajak-, klatre- og kanosamrådet

bankerne, og hovedparten af brugerne mener, at grejbankerne bør spille en rolle i relation til sikkerhed og certificering, og fx afholde kurser i sikkerhed og friluftsliv, samt kræve certifikater ved udlån.

Når det handler om sikkerhed og certificering i friluftsliv er der rigtig mange interesser på spil, fx særinteresser for et specialforbund (fx kajak eller klatring) og skolars eller kommuners økonomi og interesser, bl.a. i relation til sundhed og turisme. Fordelen ved at grejbankerne som kompetencecenter spiller en rolle i debatten og udviklingen er, at grejbankerne er en ikke-kommerciel partner, som dels har et bredt syn på friluftsliv, og dels har et særligt fokus på friluftsliv i pædagogiske sammenhænge. Grejbankerne som lokale kompetencecentre kan dermed arbejde med et særligt fokus på sikkerhed på flere niveauer. Først og fremmest kan de informere og vejlede om sikkerhedsspørgsmål ved udlån, fx om sikkerhedsinstruks, spørgsmål om forsikring, bemanning og sikre lokaliteter til aktiviteter og ture. Dernæst kan de forestå uddannelse og certificering af ledere og lærere i forhold til sikkerhed ved risikobetonede aktiviteter. Endelig kan de oplyse og informere lokalt og landsdækkende om sikkerhedsforhold og blande sig i debatten om udviklingen i friluftsliv med særligt fokus på sikkerhed og ansvar.

I sammenhæng med grejbankernes udvikling og rolle som kompetencecenter kan grejbankerne med fordel tage et særligt ansvar for sikkerhed i friluftsliv.

Dette sker gennem praktisk vejledning ved udlån, afholdelse af kurser og certificering samt ved – fortsat - at deltage aktivt i debatten om sikkerhed og ansvar i friluftsliv.

7.2.7. Andet

Nøglepersonerne og til dels også grejbankværterne argumenterer for, at grejbankerne med fordel kan spille en rolle i forhold til at præge den pædagogiske udvikling af friluftsliv i Danmark, og de fremhæver grejbankernes rolle som eksperimentarium, hvor forskellige målgrupper kan blive præsenteret for og afprøve nye former for friluftsliv.

En ide knytter sig til ønsket om at udbrede friluftsliv til ikke-naturvante grupper. Her kan grejbankerne spille en rolle fx ved at udvikle konceptet mikroadventures med vejledning og relevant grej. Der fremhæves at grejbankerne med fordel kan udlåne basisgrej til grupper fx af socialt udsatte, indvandrere eller familiegrupper for at gøre enkelt friluftsliv tilgængeligt for disse grupper.

Udlån fra grejbankerne er meget skævt fordelt i forhold til kalenderen (jf. afsnit 4.2.), og langt de fleste udlån sker i de varme måneder. Derfor kan der med fordel gøres en indsats for at udvikle og promovere friluftsliv i de koldere måneder og fx fokusere på vinterfriluftsliv i Danmark. Tilsvarende er der mange brugere, som kun låner grej fra grejbankerne en enkelt eller få gange i løbet af året. En ambition kunne være at få flere regelmæssige brugere og at få flere til at dyrke friluftsliv mere regelmæssigt. Udviklingen af grejbokse og –depoter i samspil med abonnementsordninger og udvidet ejerskab til grej kan ses som en mulighed.

Den internationale undersøgelse viser at der ikke findes koncepter som svarer til grejbanker i andre lande. Der findes en række *gearbanks*, men de er enten mere kommercielt orienteret, eller de retter sig mod og servicerer en specifik målgruppe, fx studerende på et universitet. Derfor er det relevant at arbejde for i højere grad at udbrede ideen med grejbank til andre lande og samarbejde med søsterorganisationer og –institutioner internationalt. Det er oplagt at starte med de nordiske lande, specielt Norge og Sverige, som har søsterorganisationer til Friluftsrådet.

Udbredelse af ideen og konceptet kan endvidere ske ved at skrive artikler om det danske grejbankkoncept og ved at præsentere resultater fra undersøgelsen på internationale konferencer og seminarer. Der kan endvidere tænkes en mere direkte kontakt til relevante organisationer.

Grejbankerne kan med fordel spille en rolle i den pædagogiske udvikling af friluftsliv fx ved at fungere som eksperimentarium for nye aktiviteter og nyt grej samt ved at udvælge grej til udlån strategisk for at afprøve og fremme særlige former for friluftsliv.

Der kan gøres en særlig indsats for udlån hele året og for mere regelmæssigt udlån af grej.

Kendskabet til det danske grejbank koncept kan med fordel udbredes til Norden og internationalt.

Afrunding

Udgangspunktet for undersøgelsen var en undren, et uudforsket område og ikke mindst et ønske om at påvirke den fremtidige udvikling af grejbankerne. Målet har ikke været at lave en traditionel evaluering af et koncept eller en model, men snarere at lave en kvalificeret videnskabelig afdækning af fænomenet, hvor fokus dels har været på en forståelse af udviklingen og betydningen og dels en reflekteret diskussion og perspektivering med konkrete anbefalinger til fremtidig udvikling. Den samlede empiri har således sammen med det teoretiske udgangspunkt og forskernes analyse og vurderinger peget på en række mulige tiltag for den fremtidige udvikling af grejbanker i Danmark.

De opstillede anbefalinger til fremtidig udvikling af grejbanker peger overordnet set på en mere central styring af grejbankerne, en modernisering og differentiering af grejbankkonceptet med nye funktioner og nye målgrupper. En udvikling i denne retning forudsætter en stærk tovholderfunktion lokalt på den enkelte grejbanker og en øget ressourcetildeling til grejbankerne lokalt og centralt, hvilket ikke er uproblematisk.

I perioden hvor vi har arbejdet med dette forskningsprojekt er præmisserne for tildeling af midler til almennyttige formål i Danmark i form af tilskud til organisationer og projekter på vej til at blive ændret betydeligt, hvilket vil kunne få ressourcemæssige konsekvenser også for støtte til finansiering og administration af grejbankerne.⁴⁵ Helt konkret vil en kommende ny udlodningslov, som regulerer og administrerer udlodningsmidlerne (tidligere Tips- og

45 <https://hoeringsportalen.dk/Hearing/Details/60811>

Lottomidler eller blot Tipsmidler), sandsynligvis betyde at ressourcer til Friluftsrådets administration af bl.a. grejbankerne ikke på samme måde som tidligere er sikret.

Ovenstående betyder at grundlaget for den videre udvikling af grejbankerne sandsynligvis vil ændres radikalt. Det betyder ikke at analyser og anbefalinger skal ændres – men det betyder at anbefalingerne skal læses og vurderes på en anden måde idet forudsætningerne eller grundlaget som sagt er ændres.

Analyserne er gennemført og anbefalingerne formuleret på det givne grundlag, og skal ses i lyset heraf. Lovgrundlag og ressourcetildeling ændres og udvikler sig hele tiden, hvorfor anbefalinger og strategier til enhver tid må tage udgangspunkt i og forholde sig til de givne forhold. Hvordan den fremtidige udvikling vil blive er imidlertid en politisk beslutning som også involverer økonomiske beregninger og vurderinger.

Afslutningsvis vil vi kort præsentere to mere overordnede anbefalinger i forhold til hele grejbankkonceptet.

Det kan overvejes at kaste et mere innovativt og måske kreativt blik på grejbankerne og udviklingen af konceptet. Måske er der muligheder, samarbejder og ideer som ikke er kommet frem i kraft af denne undersøgelse, men som kan udvikles ved at inddrage andre aktører og eksperter med en mere innovativ og kreativ tilgang?

Det anbefales endvidere at der med en vis regelmæssighed laves en form for evaluering, som gør status over grejbankernes betydning og funktion. Evalueringen bør optimalt set dels forholde sig til statistikken for udlån og dels involvere mere kvalitative udsagn og holdninger fra brugergrupper og andre aktører samt have blik på udviklingen i friluftsliv i Danmark.

Håbet er at grejbankerne i fremtiden – i lighed med tidligere og i samspil med udviklingen i friluftsliv - kan spille en rolle i udbredelsen af friluftsliv og naturoplevelser i Danmark. Dette gælder ikke mindst i forhold til målgrupper, som ellers ikke kommer i naturen.

Referencer

- Andkjær, S. (Red.) (2005). *Friluftsliv under forandring*. Slagelse, Bavnebanke.
- Andkjær, S. (2008). *Friluftsliv i Danmark. Unges deltagelse i friluftsliv set i kulturelt perspektiv*. Institut for Idræt og Biomekanik Odense: Syddansk Universitet. Ph.d.-afhandling
- Andkjær, S., Høyer-Kruse, J. & Arvidsen, J., (2016). *Børn og unges hverdagsfriluftsliv*. *Movements*, 2016:2. Odense: Institut for Idræt og Biomekanik.
- Andkjær, S. (2017). Friluftsliv og outdoor i skolen. In Jensen, J.O., Taarsted Jørgensen, H. & Stilund Volshøj, E. *Motion og bevægelse i skolen*. Hans Reitzels Forlag
- Arvidsen, J., Dalgaard, K. & Andkjær, S. (2012). *Rum og rammer for aktivt udeliv. Et litteraturstudie om naturlige omgivelseres betydning for aktivt udeliv*. *Movements* 2012:6. Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet.
- Bentsen, P., Andkjær, S & Ejby-Ernst, N., (2009). *Friluftsliv: Natur, samfund og pædagogik*. København: Munksgaard.
- Borch, L. (1995) Friluftskataloget.
- Eichberg, H., Jespersen, E. (2001). *De grønne bølger: træk af natur- og friluftslivets historie*. København, DGI
- Fink, Hans (2002). Et mangfoldigt naturbegreb. In Fink, H. (red.): *Naturens værdi: Vinkler på danskernes forhold til naturen*. København. Gad.
- Friluftrådet (2013). *Fakta om friluftslivet i Danmark*.
- Halkier, B. (2002): *Fokusgrupper*. Samfundslitteratur & Roskilde Universitetsforlag, 2002
- Hansen, E. J., Andersen B. H. (2000). *Et sociologisk værktøj. Introduktion til den kvantitative metode*. København, Hans Reitzels Forlag.
- Humphreys, A. (2014). *Microadventures: Local Discoveries for Great Escapes*. Amazon.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Interview - introduktion til et håndværk*. København, Gyldendal, Akademisk.
- Kvale, S. (1999). *InterView: en introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København, Hans Reitzel.
- Laub, T. A. (2011). *Danskernes motions- og sportsvaner 2011*. Idrættens Analyseinstitut, København
- Laub, T. & Pilgaard, M. (2012). *Hvor dyrker danskerne idræt? Notat om brug af faciliteter på baggrund af undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2011'*. København: Idrættens Analyseinstitut.
- Louv, R. (2008). *Last child in the woods. Saving our children from nature-deficit disorder*. New York: Workman Publishing.
- Launsøe, L. & Rieber, O. (2011). *Forskning om og med mennesker - forskningstyper og forskningsmetoder i samfundsforskning*. København: Arnold Busch.

- Larsen, K. (2003). Den tredje bølge – på vej mod en ny bevægelseskultur. *Lokale- og Anlægsfondens skriftserie nr. 8*. København: Lokale og Anlægsfonden.
- Marcus, B. H., & Forsyth, L. H. (1999). How are we doing with physical activity? *American Journal of Health Promotion*, 14, 118–124.
- Mygind, E., (red.) (2005). *Udeundervisning i folkeskolen*. København, Museum Tusculanums Forlag.
- Naturstyrelsen, Miljøministeriet (2015). *Alle tiders friluftsliv - redegørelse om Danmarks friluftspolitik*. København.
- Nielsen, G. A., & Breum, L. (2010) : Hverdagsmotion I nærmiljøet. I: Troelsen, J. (red.): *Bevægende Rammer. Omgivelsernes betydning for fysisk aktivitet og sundhed*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Oxford Research (2017). Kortlægning af folkeskolars brug af friluftsliv – med fokus på idrætsundervisningen. Frederiksberg
- Paltved-Kaznelson, C. (2009). *Natur i generationer*. Danmarks Naturfredningsforening.
- Pilgaard, M. (2008). *Danskernes motions- og sportsvaner 2007*. Idrættens Analyseinstitut, København.
- Pilgaard, M. (2009). *Sport og motion i danskernes hverdag*. København: Idrættens Analyseinstitut
- Sallis, J.F., Cervero, R.B., Ascher, W., Henderson, K.A., Kraft, M.K. & Kerr, J. (2006). An ecological approach to creating active living communities. *Annual Review of Public Health*. 27: 297-322.
- Schipperijn, J., Ekholm, O., Stigsdotter, U., Toftager, M., Bentsen, P., Kamper-Jørgensen, F., & Randrup, T. (2010). Factors influencing the use of green space: Results from a Danish nationalrepresentative survey. *Landscape and Urban Planning*, Vol. 95, Nr. 3.
- Skår, M., Gundersen, V., Bischoff, A., Follo, G., Pareliussen, I., Stordahl, G. & Tordsson, B. (2014). *Barn og natur. Nasjonal spørreundersøkelse om barn og natur*. Temahefte 54. NINA, Trondheim.
- Thaler, R. H., & Sunstein, C. R. (2008). *Nudge - Improving Decisions About Health, Wealth, and Happiness*. London: Yale University Press.
- Troelsen, J. (2005). Friluftsliv og natursyn. In Andkjær, S. (red.). *Friluftsliv under forandring: en antologi om fremtidens friluftsliv*. Gerlev Idrætshøjskole, Slagelse, Bavnebanke
- Troelsen, J. (red.) (2010): *Bevægende Rammer. Omgivelsernes betydning for fysisk aktivitet og sundhed*. Odense. Syddansk Universitetsforlag.
- Vallgård, S., & Koch, L. (2007). *Forskningsmetoder i folkesundhedsvidenskab*. København: Munksgaard.

Serien MOVEMENTS

Se de tidligere udgivelser i rapportserien på CISC's hjemmeside: www.sdu.dk/cisc

- 2017:4 Bjarne Ibsen, Michael Fehsenfeld, Lise Specht Petersen, Klaus Levinsen og Evald Bundgård Iversen: 16 cases med samarbejde mellem kommunale institutioner og civile aktører.
- 2017:3 Søren Andkjær og Astrid Hadberg: Sociale mødesteder i naturen. Kvalitative casestudier af udendørs steder for børn og unge.
- 2017:2 Klaus Levinsen og Bjarne Ibsen: Foreningers samarbejde med kommunale institutioner.
- 2017:1 Bjarne Ibsen og Klaus Levinsen: Kommunale institutioners samarbejde med foreninger og frivillige - omfang, holdninger og udfordringer.
- 2016:4 Karsten Elmosé-Østerlund og Christian Røj Jørgensen: Undersøgelse af foreningsudvikling med 'DM i foreningsudvikling' som case.
- 2016:3 Bjarne Ibsen og Klaus Levinsen: Unge, foreninger og demokrati.
- 2016:2 Søren Andkjær, Jens Høyer-Kruse og Jan Arvidsen: Børn og unges hverdagsfriluftsliv.
- 2016:1 Jens Høyer-Kruse, Peter Forsberg, Christian Gjersing Nielsen og Casper Due Nielsen: Undersøgelse af idræt- og fritidsfaciliteter i Lejre Kommune.
- 2015:10 Signe Højbjerg Larsen, Lise Specht Petersen, Bjarne Ibsen og Ilir Hasani: Parkourfaciliteter i Danmark.
- 2015:9 Jens Høyer-Kruse, Trygve Laub Asserhøj og Casper Due Nielsen: Skoleelevers og voksne borgeres deltagelse i idræts- og fritidsaktiviteter i Greve Kommune.
- 2015:8 Lise Specht Petersen og Bjarne Ibsen: Klubhusets betydning for idrætsforeningerne og deres medlemmer.
- 2015:7 Karsten Østerlund: Undersøgelse af 'DM i foreningsudvikling' 2013-2014.
- 2015:6 Bjarne Ibsen, Karsten Østerlund og Hans-Peter Qvist: Foreningsdeltagelse og frivilligt arbejdes betydning for demokratisk deltagelse.
- 2015:5 Karsten Østerlund, Bjarne Ibsen, Anne Sofie Berg og Sandra Christiansen: Muligheder og barrierer for forankring af Projekt Fokus.
- 2015:4 Bjarne Ibsen, Heidi Trankjær Bøndergaard og Peter Mindegaard: Evaluering af Projekt Fritidspas i Fredericia Kommune.
- 2015:3 Lise Specht Petersen: Aktivitetsoaser i Rudersdal Kommune.
- 2015:2 Kirsten Kaya Roessler (red.): Arkitektur og Psykologi: Casestudier i sygehuse, arbejdspladser og byrum.
- 2015:1 Bjarne Ibsen, Maja Pilgaard, Jens Høyer-Kruse og Jan Toftegaard Støckel: Pigers idrætsdeltagelse: Hvorfor er der så mange piger, der ikke går til idræt?
- 2014:15 Kamilla Ryding og Ejgil Jespersen: At mestre livet med et synstab - kursus for nyblinde som led i en rehabiliteringsindsats.
- 2014:14 Peter Mindegaard og Søren Thorgaard Skou: Bedre Liv med Artrose – en folkesygdom med slagside: Patientuddannelse og træning til borgere i Hvidovre Kommune med artrose i knæ og hofter og kort eller ingen uddannelse.
- 2014:13 Peter Mindegaard: Sund i Hømarken.
- 2014:12 Karsten Østerlund: Social kapital i gymnastik og fitness: En undersøgelse for landsudvalget i DGI Gymnastik & Fitness.
- 2014:11 Ejgil Jespersen: Handicapforskning i idræt og bevægelse - Statusnotat om Center for Handicap og Bevægelsesfremme, August 2014.

- 2014:10 Jim Toft og Maja Ahler: Bevægelse, krop & sind: Idræt, sport og motion i socialpsykiatrien i Ringsted, Slagelse og Sorø Kommune.
- 2014:9 Karsten Østerlund, Kamilla Ryding og Ejgil Jespersen: Idræt, fritid og helbred for mennesker med funktionsnedsættelse.
- 2014:8 Jens Høyer-Kruse og Bjarne Ibsen: Undersøgelse af Farum Arena.
- 2014:7 Rikke Agnete Andersen: Stemmer i Idrætshuset.
- 2014:6 Karsten Østerlund: Undersøgelse af 'DM i foreningsudvikling' 2012-2013.
- 2014:5 Jens Høyer-Kruse og Lau Tofft-Jørgensen: Undersøgelse af idrætfaciliteter i Skanderborg Kommune.
- 2014:4 Kurt Lüders: Sprækker i ADHD-diskursen.
- 2014:3 Peter Mindegaard og Bjarne Ibsen: Brugerundersøgelse af AquaPunkt-vandtræning.
- 2014:2 Bjarne Ibsen: 10 års forskning i bevægelser - CISC 2004-2014: Statustrapport for Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund - baggrund, undersøgelser og publikationer.
- 2014:1 Anna Staal: Unge, idræt og recovery: Evaluering af udviklingsprojekt om idræt for sindslidende.
- 2013:12 Maja Ahler: Lars Legemester og HandiLeg.
- 2013:11 Bjarne Ibsen, Malene Thøgersen og Klaus Levinsen: Kontinuitet og forandring i foreningslivet: Analyser af foreningslivets udbredelse, sammensætning og karakteristika i 00'erne.
- 2013:10 Thomas Gjelstrup Bredahl: Slutevaluering af projektet "Sund Rekrut"
- 2013:9 Peter Mindegaard, Bjarne Ibsen, Anne-Merete Kissow og Jan Sau Johansen: Brugerundersøgelse af undervisning i varmtvandsbassin.
- 2013:8 Sigrid Alison Rytz, Lars Elbæk og Bjarne Ibsen: Matematik- og læsetræning i en fodboldklub: Evaluering af Projekt Helhed i B 1909.
- 2013:7 Jens Høyer-Kruse og Bjarne Ibsen: Undersøgelse af 'DM i foreningsudvikling'
- 2013:6 Michael Fehsenfeld, Peter Mindegaard og Bjarne Ibsen: YOUR GAM3: Gadeidræt i udsatte boligområder.
- 2013:5 Jan Toftegaard Støckel: Fysisk aktivitet i skolefritidsordninger: En analyse af institutionsstrukturer og kulturer under forandring.
- 2013:4 Kurt Lüders og Ejgil Jespersen: Idrætsdeltagelse blandt unge voksne med sindslidelser.
- 2013:3 Charlotte Skau Pawlowski, Lars Breum Christiansen, Jasper Schipperijn og Jens Troelsen: EN GOD OMVEJ – Bevægelse i lokalområdet: Samlet evaluering af otte kommunale anlægsprojekter til fremme af rekreativ fysisk aktivitet.
- 2013:2 Jan Toftegaard Støckel: Evaluering af Anbragte Børn i Bevægelse.
- 2013:1 Bjarne Ibsen, Malene Thøgersen og Lau Tofft-Jørgensen: Fritidsfaciliteterne i Fredensborg Kommune.
- 2012:17 Charlotte Skau Pawlowski, Lars Breum Christiansen, Jasper Schipperijn og Jens Troelsen: Naturparken Mellem Bakkedrag og Dalstrøg - Evaluering af en omdannet græsmark ved boligbebyggelse i Sønderborg.
- 2012:16 Charlotte Skau Pawlowski, Lars Breum Christiansen, Jasper Schipperijn og Jens Troelsen: En Voldsom Omvej - Evaluering af en omdannet støjvold i Solrød.
- 2012:15 Charlotte Skau Pawlowski, Lars Breum Christiansen, Jasper Schipperijn og Jens Troelsen: Pixlpark - En Digital Legeplads - Evaluering af en omdannet plads i en ny bydel i Roskilde.
- 2012:14 Charlotte Skau Pawlowski, Lars Breum Christiansen, Jasper Schipperijn og Jens Troelsen: Et bevægelseseksperimentarium - Evaluering af en omdannet park ved Sundhedscentret i Nykøbing Sjælland.

- 2012:13 Charlotte Skau Pawlowski, Lars Breum Christiansen, Jasper Schipperijn og Jens Troelsen: Sidesporet - Evaluering af en omdannet asfaltplads ved Nørre Aaby station.
- 2012:12 Charlotte Skau Pawlowski, Lars Breum Christiansen, Jasper Schipperijn og Jens Troelsen: Opfordring til udfordring - Evaluering af omdannede restarealer i Kolding Bycentrum.
- 2012:11 Charlotte Skau Pawlowski, Lars Breum Christiansen, Jasper Schipperijn og Jens Troelsen: Byens Arena - Evaluering af en omdannet parkeringsplads ved boligbebyggelse i Høje Gladsaxe.
- 2012:10 Charlotte Skau Pawlowski, Lars Breum Christiansen, Jasper Schipperijn og Jens Troelsen: Dronningens Bastion - Evaluering af en omdannet bastion på et historisk voldanlæg i Fredericia.
- 2012:9 Thomas Skovgaard, Kurt Lüders, Jesper von Seelen, Mette Munk Jensen, Bjarne Ibsen, Casper Due Nielsen og Tobias Marling: Svømning i den danske folkeskole.
- 2012:8 Bjarne Ibsen, Venka Simovska og Henrik M. Larsen: Tilgængelighed til og deltagelse i idræt blandt børn og unge på Vesterbro: Evaluering af DGI-byens børne- og ungeprojekt Go-Active.
- 2012:7 Bjarne Ibsen ... et al.: Idrættens outsiders - Inklusion eller eksklusion af vanskeligt stillede børn og unge i idræt: Evaluering af puljen til idræt for vanskeligt stillede børn og unge.
- 2012:6 Jan Arvidsen, Karen Dalgaard Pedersen og Søren Andkjær: Rum og rammer for Aktivt Udeliv: Et litteraturstudie om naturlige omgivers betydning for Aktivt Udeliv.
- 2012:5 Bjarne Ibsen: Human Resource Management for Volunteers in Sports Organisations in Europe.
- 2012:4 Charlotte Skau Pawlowski og Jens Troelsen: EN GOD OMVEJ - Bevægelse i lokalområdet: Kvalitativ analyse af den kommunale planlægnings- og implementeringsproces forbundet med projektet.
- 2012:3 Louise Kamuk Storm, Simon Madsen og Bjarne Ibsen: Evaluering af projekt Grib Chansen.
- 2012:2 Louise Bæk Nielsen og Bjarne Ibsen: Idrætsdeltagelse og idrætsfaciliteter i Vordingborg Kommune.
- 2012:1 Thomas Gjelstrup Bredahl: Slutevaluering af Greve Kommunes metodeudviklingsprojekt "MultiMinen" - For 6-8 årige børn med overvægt.
- 2011:6 Peter Lund Kristensen: Evaluering af 'Sunde vaner fra barnsben': Den kvantitative del - Vejle Kommune.
- 2011:5 Louise Kamuk Storm, Simon Madsen og Bjarne Ibsen: Evaluering af 'Bevæg dig sund og glad: Et projekt i Esbjerg Kommune for overvægtige børn og deres familier.
- 2011:4 Jan Toftegaard Støckel: Evaluering vedrørende projekt Idrætszen.
- 2011:3 Bjarne Ibsen og Louise Bæk Nielsen: Idræt og idrætsfaciliteter på Bornholm.
- 2011:2 Jakob Haahr og Søren Andkjær (red.): Muligheder og begrænsninger for friluftsliv: Konference rapport - artikler og abstracts.
- 2011:1 Ejgil Jespersen: Evaluering af Krop og Kontor forsøgsprojekter.
- 2010:7 Pernille Andreassen: Evaluering af 'Sunde vaner fra barnsben' - Vejle Kommune.
- 2010:6 Forskningsenheden for 'Bevægelse, Idræt og Samfund' (BIS): Forskningsprofil og udviklingsplaner for 2010-2014.
- 2010:5 Bjarne Ibsen, Anne Mette Walmar Hansen og Eva Vennekilde: Ændringer i kommunal idrætspolitik efter kommunalreformen.
- 2010:4 Karsten Østerlund: Gå i Gang: Slutevaluering.
- 2010:3 Lise Specht Petersen: Rum for idræt og leg på Vesterbro.
- 2010:2 Bjarne Ibsen og Carsten Hvid Larsen: Aktivitet eller idrætspolitisk arbejde? Frivilligt arbejde i DGI Vestsjælland og DGI Nordsjælland.

- 2010:1 Bjarne Ibsen, Jan Toftegaard Støckel og Charlotte Klinker: Børn og fysisk aktivitet på Vesterbro.
- 2009:7 Lise Specht Petersen og Bjarne Ibsen: København – en by i bevægelse: evaluering af Københavns Kommunes motionsstrategi.
- 2009:6 Ole Lund: Evaluering af projekt 'Sund Cirkel'.
- 2009:5 Carsten Hvid Larsen og Bjarne Ibsen: Frivilligt arbejde i Gigtforeningen.
- 2009:4 Ole Lund: Sund indskoling – evaluering af sundhedsfremmende indsatser i SFO og indskoling i Frederikshavn Kommune.
- 2009:3 Kirsten Kaya Roessler: Gruppesamtaler som psykologisk behandling af kroniske smerter: erfaringer fra projektet "Tilbage til arbejdet".
- 2009:2 Lars Breum Christiansen og Jens Troelsen: Bevægelsesmuligheder i Kolding By 2008.
- 2009:1 Ole Lund: Rend og Hop – Vi si'r stop: et sundhedsprojekts bestræbelser på at skabe bedre betingelser for det sunde liv i Varde Kommune.
- 2008:10 Lars Breum Christiansen og Jens Troelsen: Bevægelsesmuligheder i Roskilde By.
- 2008:9 Per Jørgensen: Idrætspolitik i Gentofte Kommune gennem 100 år.
- 2008:8 Jens Høyer-Kruse, Malene Thøgersen, Jan Toftegaard Støckel og Bjarne Ibsen: Offentlige-frivillige partnerskaber omkring børn og fysisk aktivitet.
- 2008:7 Pernille Vibe Rasmussen: Foreninger og integration: Undersøgelse af foreningers vilkår for integrationsarbejde i Københavns Kommune.
- 2008:6 Thomas Gjelstrup Bredahl: Ekstern evaluering af Motion på Recept i Frederiksberg Kommune: September 2007.
- 2008:5 Thomas Gjelstrup Bredahl: Evaluering af Motion på Recept i Nordjylland 2007.
- 2008:4 Jens Troelsen, Kirsten Kaya Roessler, Gert Nielsen og Mette Toftager: De bolignære områders betydning for sundhed: hvordan indvirker bolignære områder på sundheden? – og hvordan kan udformningen gøres bedre?
- 2008:3 Ole Lund og Pernille Andreassen: Gå i gang: evalueringsrapport.
- 2008:2 Jan Toftegaard Støckel (red.): Parallel leg eller integreret leg? – partnerskaber om børn, leg og bevægelse.
- 2008:1 Pernille Vibe Rasmussen og Kirsten Kaya Roessler: Stofmisbrug og fysisk aktivitet: Evaluering af "Krop og læring – Mere styr på eget liv".
- 2007:1 Bjarne Ibsen: Børns idrætsdeltagelse i Københavns Kommune 2007.